

ORIZONT

Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii și Identității Naționale

REVISTĂ A UNIUNII
SCRIITORILOR DIN
ROMÂNIA

SERIE NOUĂ, 32 PAGINI

OCTOMBRIE 2017

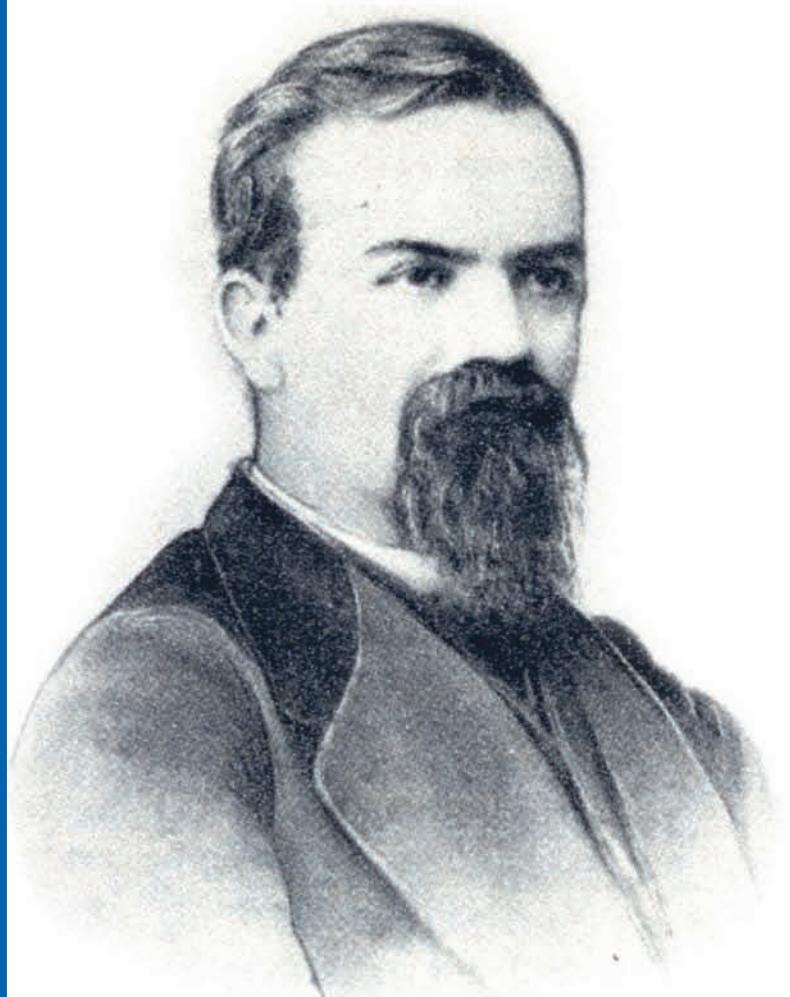
NR. 10 (1626)

ANUL XXIX

1 LEU

10

www.revistaorizont.ro

100
de ani

ÎNVĂȚĂTURILE
LUI **TITU MAIORESCU**,
MAGISTER ARTIS,
CĂTRE URMASII SĂI
DIN EPOCA FACEBOOK

CU CLASICII,
ÎNAINTE!

TIMIȘOARA
CAPITALĂ
EUROPEANĂ
A CULTURII

5 948410 000225

DE LA TITU MAIORESCU, CATRE BANAT CORNEL UNGUREANU

1. Titu Maiorescu scrie despre Victor Vlad

Delamarina în 1898, se apropie de 60 de ani, și-a împlinit toate profețiile literare și politice. Sau nu și le-a împlinit pe toate? Ce se întâmplă în literatură azi, după ce ne-am despărțit de Alecsandri, Eminescu, Creangă? Nici Slavici, nici Caragiale nu mai sunt lângă el. Nici "marele talent al lui Coșbuc" nu poate împlini aşteptările: "Se vede că-i lipsește varietatea cunoștințelor și acea neobosită și nemiloasă cizelare care transfigurează pe cei pătrunși de sfîntenia formei, precum a transfigurat pe Eminescu în epoca sa de maturitate". Poate că dincolo de hotarele românești există semne?

"Pe o treaptă mult mai jos, dar totuși pe una dintre treptele care duc la înălțimile artei (s.n.), încolțise printre români din Banat talentul unui alt Tânăr, mort și el cu zile ca Popovici, de-abia ieșit din copilărie, neavând timp să se formeze, rămas aproape necunoscut, dar meritând să fie cunoscut, căci în felurite și dezordonate încercări spre care l-a împins goana febrilă după ale artei, este una care – deși pera puțin dezvoltată, de-abia indicată de el – introduce un element nou în mișcarea noastră literară: poezia dialectală".

Care ar fi "treptele care duc spre înălțimile artei"? Maiorescu descoperă în scrișul lui Victor Vlad Delamarina "un element nou în mișcarea noastră literară: poezia dialectală" (s.n.). Poezia dialectală era și o formă de divertisment spectacolar, dar și de afirmare a valorilor locale: o formă de rezistă și de a se diferenția de ceilalți. Sunt elemente asupra cărora nu s-a insistat suficient. Chiar dacă nu e un scriitor mare, chiar dacă e departe de autorii însemnați ai momentului (care sunt Coșbuc, Goga, dar și Maria Cunțan, zice Maiorescu), Tânărul mort la 26 de ani are o importanță deosebită: exprimă un moment inaugural. Ar putea deschide o cale.

Criticul insistă întâi asupra traducerilor, a localizărilor (a localizat, scrie Maiorescu, comedierea *Pe la Miezul noptii*, *Lacheul pedagog, Gusturile nu se discută, Pacienta*, lucruri fără importanță, dar care poartă însă marca *spiritului Iugojean*), și-a descris impresiile de călătorie – ca ofiter de marină a călătorit mult – în foiletonul ziarului *Dreptatea*.

Și adăugă Maiorescu: "Dar alături de acestea au rămas de la Victor Vlad câteva poezii, aruncate numai așa, din condei, scrise de el poate mai mult în glumă, dar totuși concepute cu instincțul sigur al omului de talent; ele îi desemnează un loc deosebit în mica noastră literatură. Sunt puținele poezii scrise de el în dialectul Iugojean, câteva de oarecare valoare în sine, toate de valoare prin faptul că sunt în adevară dialectale. Cum cultura artelor nu se pregătește, cum pare la prima vedere, nu din sus în jos, ci de jos în sus [...], așa arta cea mai dezvoltată își primește sucul trăinicie din viața populară în naivitatea ei inconștientă; de aceea și trebuie să fie națională; iar dialectele îndeosebi sunt un izvor de intindere pentru toată ființarea limbii literare [...]. Din acest punct de vedere se cucine să ne intereseăm de primul nostru poet dialectal".

Maiorescu vrea să sublinieze că poetul Iugojean este primul care conectează *altfel* literatura la publicul ei - la adevăratul ei public; primul scriitor care își descoperă rădăcinile în limbajul regional. Coșbuc, Goga, Maria Cunțan implicau satul, universul tărânești în definirea lumii de peste munci. Sunt autori care s-au întors către lumea satului, dar la o lume pe care abia Victor Vlad Delamarina o identifică și prin limbajul ei – limbajul *dialectal*. Să repetăm numele poetilor pe care Maiorescu mizează la 1898: Coșbuc, Goga, Maria Cunțan, dar și Ioan Popovici-Bănăteanu.

Punct de sprijin pentru noua construcție, care să plece de la "viața populară" ar fi fost Victor Vlad Delamarina, slujit încă de elogiu-

maiorescian și de sublinierile călinesciene. Poetul dispără prea Tânăr, iar Unirea anulează cu totul cultura care s-ar fi împlinit "de jos în sus".

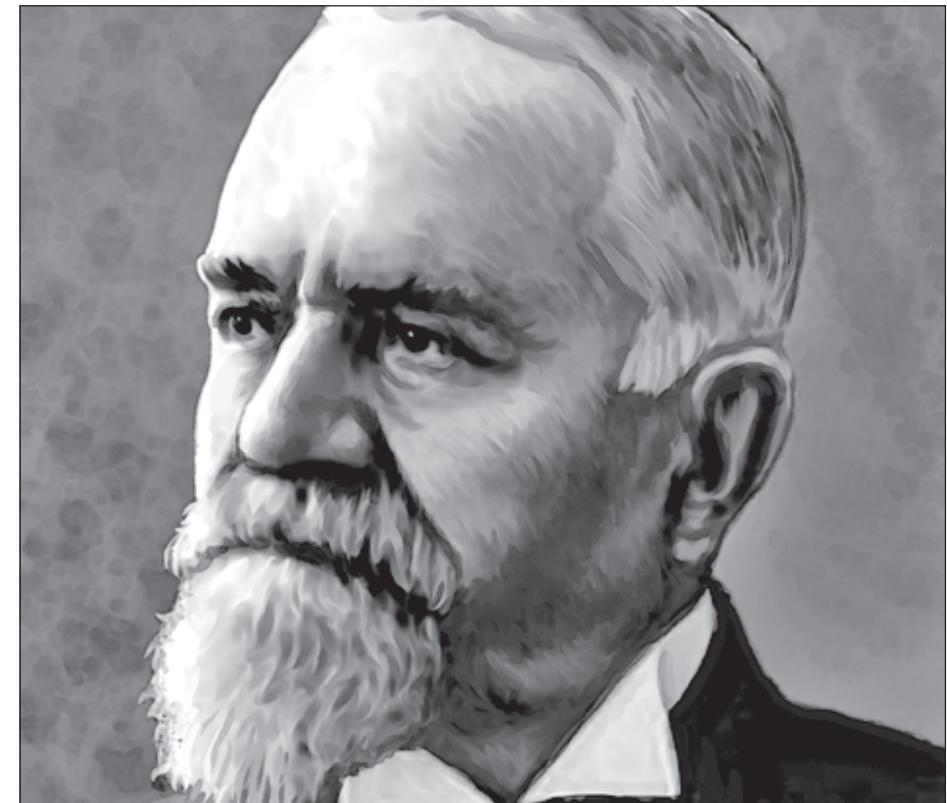
2. De la Titu Maiorescu la G. Călinescu.

Și la Gabriel Tepelea. După Victor Vlad Delamarina a existat o anumită inerție a dezvoltării literaturii dialectale: versurile rămâneau doar suport pentru spectacolul popular. Un spectacol care presupunea carnavalescul, clauneria, întrecerea. *Al măi tare om din lume* a devenit parte a definiției localnicului. Maiorescu a fost întâiul care a atrăs atenția asupra literaturii dialectale, va fi fost G. Călinescu cel de-al doilea?

Gabriel Tepelea vrea să se înscrive la doctorat la G. Călinescu cu o teză despre Rebrenau, dar în anii 1946-48 Rebrenau era încă un "scriitor fascist", așa că G. Călinescu îi propune o teză despre literatura dialectală. "D-ta ai publicat studii despre scriitorii tărani din Banat. Cunoști provincia, istoria ei. O cunosc și eu, de când am fost profesor la Timișoara... Ce-ar fi să tratezi un subiect despre literatura dialectală bănățeană pormind de la un reprezentant mai puțin cunoscut, pe care eu îl amintesc în *Istoria literaturii...G. Gârda?*

Teza de doctorat se va numi *G. Gârda și literatura dialectală bănățeană* și a fost susținută, cu elogii, în fața unei comisii din care făceau parte Tudor Vianu, Umberto Cianciolio, Al. Rosetti și președinte, Iorgu Iordan. De ce a optat G. Călinescu în 1946, în acest timp al cutremurilor politice, al interdicțiilor, al rupturilor între "vechea" și "noua" literatură pentru "literatura dialectală"? Era vorba, în vremuri grele, despre o literatură alternativă, despre o literatură care să se împlinească "de jos în sus", sau despre salvarea unui Tânăr tărănist? În 1970, după mai mulți ani de închisoare și după o dificilă reintegrare în cultură, Gabriel Tepelea a publicat *Studii de istorie și limbă literară* (Ed. Minerva, 1970), în care la loc de cinste figurează *Literatura în grai bănățean*. George Gârda și alții continuatorii lui Victor Vlad Delamarina.

Numerosele antologii ale literaturii dialectale bănățene – cea a lui Gabriel Tepelea, *Ano, Ano, Logojano* (Versuri în grai bănățean. Selectie, prezervări și introducere de Gabriel Tepelea. Editura Facla, 1974), în care sunt selectați Victor Vlad Delamarina, George Gârda, Cassian R. Munteanu, Tata Oancea (Petru E. Oance), Grigore Bugarin, Constantin Miu-Lerca, Virgil Ţchiopescu, Delia Pia Bârlea, Marius Munteanu, Nichifor Mihuț – n-au fost suficient de convingătoare, într-un timp în care atât invazia

kitschului, cât și prestigiul insuficient al Banatului literar nu puteau susține o inițiativă culturală: n-au putut demonstra necesitatea unor literaturi alternative, prima dintre ele fiind cea "dialetală".

3....și la Gratiela Benga. Editia operelor lui Victor Vlad Delamarina, realizată de Gratiela Benga ni se pare, cred că am mai scris, o întreprindere întru totul exceptională. Șansa acestei ediții e de a demonstra că Tânărul Victor Vlad a scris mult. A crescut în destinul său de scriitor. Jurnalul pe care îl recuperează, în întregime, Gratiela Benga, felul în care citează numeroasele mărturii ale trecerii scriitorului prin "geografie" sa pun în valoare intuițiile lui Maiorescu și Călinescu. Si eforturile de a duce până la capăt o imagine. Un proiect cultural.

Ar trebui să înțelegem, scriam altădată, că trăim un moment în care reabilitarea literaturilor dialectale nu ține de capriciul unor savanți/supotori, ci de buna devenire a postmodernismului. *Antologia lirică friulane, de la Renastere până azi*, realizată de Pimen Constantinescu, volum monumental apărut la Clusium în 1993 putea fi un reper. Nici serile de poezie germană a

"auslaenderilor" - OlmsPresse Verlag, de pildă, tipărește cu insistență literatură svábescă - nu sunt mai puțin implicate în acest proces. Nikolaus Berwanger și Ludwig Schwarz au realizat adesea performanțe în materie.

Dar *La Lilieci* al lui Marin Sorescu? Ideea scriitorului de a face din textul literar o barcă de salvare a cuvintelor sau a habituinilor condamnate la uitare a fost și va rămâne importantă. Regăsirea universului arhaic, a spațiilor insulare re-defineste actul poetic.

Carnavalul, petrecerea, bucuria de a trăi sărbătoarea, de a fi împreună cu ceilalți fac din literatura dialectală o creație cu statut special. "Baroul bănățean" descoperit de Blaga (și supralicitat de analiștii culturilor locale) își poate descoperi în poezia dialectală un tip de afirmare. Invadată de amatori care își caută (și) aici o cale de propășire, "poezia dialectală" a Banatului se sprină pe câțiva autori care trebuie recitați. Profesorul, scriitorul Ion Viorel Boldureanu a încercat, în ultimii ani, să realizeze în cenuclul "Marius Munteanu" o actualizare a scrișului dialectal. În momentul în care îl comemorăm pe Titu Moirescu, e bine să ne amintim și de acest semn al său.

KARAOKE ADRIAN BODNARU

Avusese un vis
și a ținut să ni-l povestească șoptește.

Se făcea că era iarnă, demult,
și dirijorul band-ului din bar
îi făcuse cunoștință cu o berlină nouă,
care să-l conducă la sigur.

Nici nu apucase bine
să-i aburească oglinda dreaptă,
sărutând-o galant,
că se și îndrăgostise.

Berlina i-a răspuns
cu o privire lungă de faruri de ceată,
și lampa de marșarier
i s-a făcut albă,
de-a început să suspine

zăpada în pernă –
o trezise ninsoarea din noaptea trecută.

El aștepta doar să se convingă singur
de ceea ce intuise din prima:
că era cu desăvârșire goală
sub vizoul ei lung
până la jumătatea a doua a rotilor.

Bănuia că nu poartă
nici măcar un scaun pe dedesubt,
de care s-o dezbrace.

Întârzia să se convingă,
numai și numai ca să-i simtă șoferul
cu creastă blondă,
cum se purta pe atunci
în familiile germane pursânge.

Și-l închipuia îmbujorat,
nerăbdător să pornească,
după ce atipise o clipă de cald.

Trebuie spus că în vremurile aceleia
frumusețea circula pe mijlocul drumului
și avea volanul pe centru,
nu pe stânga sau dreapta.

Dar fericirea e scurtă,
precum știa și el,
așa că s-a apropiat de portiera berlinei,
a pus mâna pe mâner și a tras.

Doar de atât a fost nevoie
ca să-i răspundă un miorlăit gros,
de taxi,
și schimbătorul de viteze
să-și ciulească mustățile brusc
sub palma grea a șoferului.

UN NOBEL PENTRU EMOTIA MUTA A CUVÂNTULUI CRISTINA BANICERU

Imediat după ce a primit vestea că este câștigătorul premiului Nobel pentru literatură, Ishiguro a crezut că este victimă unei glume sau "fake news". Cunoscut pentru modestia sa, laureatul premiului Nobel se consideră un impostor pentru că a primit distincția înaintea altor mari scriitori precum Haruki Murakami, Salman Rushdie sau Margaret Atwood.

Salman Rushdie sau Margaret Atwood. O rapidă parcurgere a biografiei sale îl identifică cu clișeul scriitorului postmodern, chiar postcolonial — deși Japonia nu a fost colonie. Născut la Nagasaki, Ishiguro se mută împreună cu familia în Marea Britanie la vîrsta de 5 ani pentru ceea ce pareă o scurtă perioadă de timp. Rămas în Anglia, scriitorul nu se consideră nici britanic, nici japonez, ca și alți autori din generația sa, Ishiguro se află între granite, prins iremediabil între culturi. Într-o scrisoare deschisă, adresată lui Salman Rushdie după scandalul iscat de *Versetele Satanice*, Ishiguro numește secolul 20, epoca migrației și a multiculturalismului, iar el se simte confortabil în acest climat permisiv.

Cu toată negarea "orientalismului", poate și din teama unei etichetări prea facile, cărțile sale conțin așa-zise teme japoneze, dar și foarte britanicul *Rămășițele zilei* (1989). Stilul reținut, austер, econom, dar puternic, amintind de haiku, dialogurile formale, preocuparea aproape obsesivă pentru datorie sau onoare, parcă mai aproape de samurai decât de gentleman-ul englez, toate trimit cu gândul la o sensibilitate orientală, poate inconștientă. Imaginea stereotipică a majordomului britanic, în stilul lui Wodehouse, este deconstruită pentru a lăsa loc ironiei fine îndreptate împotriva naționalismului și imperialismului britanic. Dar poate mai dureroasă este iluzia pe care o trăiește Stevens, iluzia unei identități clare, bine conturate, atât naționale, cât și personale.

Deși temele cărților sale sunt diferite, Japonia și bomba atomică în *Amintirea palidă a muntilor* (1982), granița mereu nesigură dintre vis și realitate din *Pe când eram orfani* (2000), este imposibil să nu observi melancolia și nostalgia care-i bântuie romanele. Personajele sunt singuratice, dezrädăcinate, "lone rangers", aşa cum le numește Barry Lewis, mereu în căutarea unui cămin sau prizonierii ai unor case bântuite de amintiri.

bantuite de amintiri.

Deși nu neapărat apropiată stilistic, Conrad, Nabokov, Joyce și Ishiguro au ceva în comun — sunt scriitori care aparțin simultan mai multor culturi, iar acum când granițele culturale sunt încă fluide și permeabile, cuvântul "strămutat"/"displaced" pare o exagerare, mai potrivit fiind "cameleon". Ishiguro este cameleon și când cochetăză cu stereotipurile românului polițist în *Pe când eram orfani* (2000) sau cu ale distopiei în *Să nu mă părăsești* (2005). Ultimul său roman, apărut în 2015, *Uriașul îngropat*, mimează foarte bine convențiile genului fantasy:

coordonate geografice și istorice neclare, amestecă între mit și o realitate înșelătoare. Dar cititorul versat va recunoaște un altfel de Tolkien, mult mai subversiv. Prezența în *Uriașul îngropat* a unui personaj cu armura tocită, care amintește de Don Quijote, atrage subtil atenția asupra atașamentului nostru recent față de un gen tot mai popular, dar și asupra nostalgiei inexplicabile pentru tărâmuri pre-industriale, aflate la limita dintre un ev mediu utopic și mit. Romanul lăcuse lucrează acum îmbină cinematografia, teatru și literatură, făcând din romanul un spectacol.

teatrul și romanul grafic.

La o citire atență, romanele sale transcend etichetele literare deja uzate. Ishiguro evită experimentele postmodernești sau agenda politică a postcolonialismului. Sub masca distopiei sau a intrigii polițiște se ascunde o dramă profund umană. Aproape toate personajele sale trăiesc cu încăpățânanre o iluzie și își creează lumi utopice. Când a plecat din Nagasaki, Ishiguro a părăsit siguranța unui cămin, iar casa pe care și-o amintește este complet albă, impunătoare.

Personajele sale par izgonite din paradisul pe care și le-au construit singuri. Iar când peretii iluziei se destramă, rămân expuse, vulnerabile, lăsate să înfrunte "rămășițele zilei". Narratorilor lui Kazuo Ishiguro (este cunoscută preferința lui pentru prima persoană) li se potrivește ca o mănușă celebrul dictum a lui Wittgenstein: "Limitele limbii mele sunt limitele lumii mele". În spatele unui limbaj rigid, întepenit în clișee și în formulări *ready-made* se ascunde multă durere tăcută. În final, toată tensiunea acumulată apare la suprafață, fie și pentru un scurt moment cathartic. Personajele lui Ishiguro sunt orfane, prinse între lumi, iar autorul se apropie de ele cu tandrețe, cu înțelegere pentru natura umană imperfectă, rănită, bătăită.

ÎNVĂTĂTURILE LUI TITU MAIORESCU, MAGISTER ARTIS, CATRE URMASII SĂI DIN EPOCA FACEBOOK

Sub genericul de mai sus, Uniunea Scriitorilor din România, Filiala din Timișoara, în colaborare cu Primăria municipiului Timișoara și Universitatea de Vest din Timișoara au organizat, în 11 octombrie 2017, în Aula Magna a Univesității un eveniment dedicat comemorării unui veac de la trecerea în neființă a uneia din marile personalități culturale, științifice și politice ale României. Simpozionul, de înaltă ținută academică, s-a desfășurat în fața unei săli arhipline, care a receptat cu maximă atenție comunicările prezentate de câțiva dintre cei mai importanți critici și istorici literari ai României. Lecțiile simpozionului au fost deschise de alocuțiunile profesorului Viorel Negru, președintele Senatului Universității de Vest, vicepreședintelui Uniunii Scriitorilor din România, Gabriel Chifu, și redactorului-suflet al publicației "România literară", Răzvan Voncu, cel care a transmis mesajul președintelui USR, Nicolae Manolescu, și Cornel Ungureanu, președintele Filialei din Timișoara a Uniunii Scriitorilor. Invitații care au asigurat succesul evenimentului, profesori universitari, critici și istorici literari, jurnalilști culturali au fost: Gabriel Coșoveanu, Daniel Cristea-Enache, Sorin Lavric, Adrian Lesenciu, Angelo Mitchievici, Vasile Petrica, Vasile Popovici, Ion Simuț, Vasile Spiridon, Simona Vasilache, Răzvan Voncu, Mihai Zamfir. Gazdele evenimentului au fost Cornel Ungureanu și Mircea Mihăies. Echipa organizatorilor a fost alcătuită din Marilen Gabriel Pirtea, rectorul UVT, Mădălin Bunoiu, prorectorul UVT, Lavinia Tiplea, Adriana Babeti, Robert Serban, Vasile Popovici, Cristina Cheveresan, Cornel Ungureanu, Mircea Mihăies.

PENELOPEEA, DE ATRIUS DIN ĂBDERA CĂLIN-ANDREI MIHAILESCU

Născută Engastromenou, Sophia i-a fost văduvă lui Heinrich Schliemann timp de patruzeci și doi de ani. Fusese cu trei decenii mai tînără decît cel pe care grecii încă îl numesc Descoperitorul Troiei, iar englezii, Farsorul cu sapă. În masivul lor Palat Trojan din miezul Atenei, Sophia a întreținut, *en grande dame*, notabilitățile Greciei moderne cu un succes mai statornic decît cel avut la Nürnberg de Elisabeth Förster cu Hitler & comp., cu care se înfrupta, grossolan modo, din opera fratelui său, Friedrich Nietzsche. Testamentul Sophiei a fost deschis în mod festiv în 2012, la optzeci de ani de la decesul ei, conform dorinței sale exprese. Articolul 4.11 al testamentului permite, delicat sugerînd-o, publicarea unei traduceri făcute de Sophia în jurul anului 1900.

Ținută secretă pentru mai mult de un veac, traducerea din greaca veche în ceea cea modernă a manuscrisului lui Atrius din Abdera *Penelopeea* (publicat în 2017 la Hestia.B din Atena), a revelat lumii nu doar un autor anterior necunoscut, dar — și mult mai important — povestea ignorată a Penelopei. Atrius, care a trăit, foarte probabil, în secolul al cincilea î. Ch., reprezenta tradiția alternativă a sirenelor, cenzurată cu succes de Hesiod și Pisistrate, de Platon, Aristotel și de elevii celui din urmă, Aristarc și Teofrast, care ne-au lăsat epopeile homerice în forma de atunci familiară. Sophia nu explică de unde a primit manuscrisul lui Atrius, dar bănuiala că Schliemann l-ar fi dezgropat în săpăturile lui brutale de la Isarlîk și i l-ar fi lăsat Sophiei sub pecetea tainei, e lipsită de orice temei.

Penelopea este scrisă în versific, nu în hexametri homericici, iar caracterul ei erotic îl supune pe cel eroic pînă la anihilarea ambelor. În traducerea Sophiei Schliemann, Atrius istorisește o poveste foarte diferită de cea pe care o stim cu totii din *Odiseea*.

Ulide nu a mai ajuns vreodată în Itaca după terminarea războiului, scrie Atrius. Troia, ajunsă în cele din urmă o insulă înconjurată de flăcările care au luat trei zile ca să o consume în întregime, l-a împins pe cel de-al doilea inginer al Greciei (primul fusese Prometeu) să caute insula pe care toate focurile sănt stăpînite. Așa a descoperit Ogygia, insula parfumatei Calipso, care l-a atras și l-a ascuns în faldurile ei pentru totdeauna. Penelopa află pe dată de tărașenia asta — pe atunci veștile umblau mai repede decât puteau fi inventate, după cum spuneau sirenile.

Adinc mînioasa Penelopă a fost, la o-ndeajuns de scurtă vreme, vizitată de un bard orb, care i-a spus că vine din Teba și se numește Homer. Acesta i-a povestit cum Ulise îi rămăsese nesfîrșită înfruntare fiicei titanului Atlas și a nimfei Pleione, ascunse în Calipso. Pe atunci, vezi bine, sirenele răspîndeau veștile în cele patru vînturi, precum soarele razele sale; iar povestitorii erau nemiloși. Penelopa l-a omenit pe Homer cu bucate alese, cu vin de culoarea mării, și cu o veste: Ulise își pierduse toti oștenii într-o furtună iscată de pizmașul Poseidon, și ajunse, singur și rușinat, acasă, în Itaca. Ziua stătea ascuns în palat; doar noaptea, toată noaptea, era treaz și

trist. Plîngea mai tot timpul el, cel ce nu mai era bărbatul care plecase la război. și a plecat Homer.

Apoi, după câteva zile, a venit alt bard. Tot orb, și tot Homer îl chema. Atrius ne spune că venea din Milet. Acestuia, Penelopa i-a pomenit aceleasi lucruri, adăugind că, întorcîndu-se spre casă, Ulise și ai lui se tot înfîlneau pe mare cu insula zeului vînturilor, Aiolos. Celui de-al treilea Homer orb, din Kerkyra, i-a zis pătania cu ciclopul Polifem. Celui de-al patrulea, care venea din Atica, i-a pomenit de Circe și de insula ei mai rotundă decît cercul. Celui de-al cincilea, despre poporul de drogați numiți lotofagi. Își dăduse seama de la început că barzii nu erau orbi, doar spuneau aşa ca să-i capete încrederea — cine e mai vulnerabil, mai credibil, cine are ochiul interior îndreptat mai atent către trecut și viitor decît orbii? Așa că îi plăcea Penelopei, ca să le chinuie Homerilor rărunchii și amintirea, să se dezbrace cu încetul, pînă rămîneea goală în patul gigantic făcut dintr-un trunchi, în timp ce le povestea ce-i țesea mintea. Si, îmbrăcîndu-se, nici unuia nu uita să-i spună că Ulise îi povestise ei, noaptea trecută, toate astea.

De la al șaptelea bard încolo, Penelopa a început să primească înapoi poveștile pe care li le spusese anteriorilor Homeri. Lucrurile începeau să se lege, poveste de poveste, și orb cu orb. Unii povestea au rea (aflat, de pildă, că Polifem avea o sută de ochi). Alții repetau poveștile ei cu vînt cu vînt. În fine, alții adăugau de la ei o mulțime de detalii. A întărîtat-o deșteptăciunea celui de-al douăzeci și patrulea Homer, care aducea aşa de mult cu Ulise, că i-a cîntat povestea sirenelor unduindu-si soldurile, încetîșor. Acel Homer ne va fi spus că sănseam, toți, surzi, și că doar el, Ulise, poate să le-audă, și, -ndurerat, să supraviețuiască.

Al treizeci și treilea Homer știa să scrie, să că Penelopa l-a dat afară deîndată; al patruzeci și unulea era fratele geamăn al celui de-al unsprezecelea. S-a culcat cu el și apoi l-a gîtuit. Următorului i-a dat povestea menită celui ucis, istoria cu cicatricea lui Ulise, pe care o recunoaște Euricleea, doica eroului. Fiecărui Homer i-a dat Penelopa certitudinea că doar el AFLASE povestea întreagă, povestea care creștea, numărul petitorilor care creștea, la un moment dat ajunsese la zece mii, apoi a scăzut la o sută opt pentru cel de-al cincizeci și nouălea bard, pe care, mîngîndu-se cu chicotinda sa iubită, Penelopa l-a poreclit cu voce tare: 59. Pentru el i-a omorât pe toți petitorii — începînd cu porcul de Antinous și terminînd cu drăgălașul de Amphinomus — într-o singură poveste, în care l-a folosit și pe Telemah, vîrstărilor, pentru întregirea și credibilitatea familiei

pentru întregirea și credibilitatea familiei.

Cu încetul, pînă și ororile și plăcătul i-au devenit prieteni; și au trecut veacurile peste Penelopa, jucîndu-se cu bîrfa bărbătească a limbii epice, cea nevorbită de nimeni, dar ascultată de toți, înconjurînd-o cu tăcerea ei de fiecare noapte cu care descosea povestea pînă în zori, ca ea să crească iarăși pînă-n seară. [Ariadna Megalopolou, Corfu]

ÎN CONTRA CRITICII DISTRUCTIVE

GABRIELA GHEORGHIȘOR

Robert Ţerban: Unui critic literar Tânăr i se iartă mai ușor verdictele greșite decât unuia cu o mai mare experiență?

Gabriela Gheorghisor: Drăgă Robert, în zilele noastre, nu i se iartă nimănui nimic. (Aici să pune un emoticon, dar nu suntem pe facebook). De ce spun asta? Pentru că orice verdict poate fi considerat "greșit", dacă nu este pe placul autorului recenzat sau al prietenilor și al fanilor săi. Exceptând cazurile flagante de lipsă de talent și de inteligență artistică (*horribile dictu!*, da, însă nu pot pune decât pe seama lipsei de inteligență faptul că unii scriu ca acum două secole!!!), evaluarea verdictelor ca fiind "greșite" ori bune se face doar după o anumită perioadă de timp.

De pildă, noi știm azi că Lovinescu s-a înselat în privința dramaturgiei lui Caragiale, despre care credea că nu va dăinui: "Eroii lui Caragiale sunt reprezentativi, dar numai pentru o epocă mărginită; ei sunt tipici. În încheierea lor intră ceva și din sufletul omenesc din toate vremile, dar intră totodată și prea multe lucruri legate de niște împrejurări restrânse, ce tind să dispară cu desăvârșire. Primenirea aceasta a moravrilor noastre surpă însemnatatea comediielor lui Caragiale. Limba chiar în care sunt scrise este încheierea unei limbi desfigurate, dintr-un moment dat și în anumite pături sociale (...) în cincizeci de ani nu va mai rămânea nici cea mai mică urmă din atmosfera morală a operei lui Caragiale; amintirea republicii din Ploiești sau a gărzii civice se va fi risipit de mult. Într-o sută de ani, fiecare rând din *Scrisoarea pierdută* va trebui însoțit de o pagină de comentarii" (*Critice*, I, 1908). Sigur, e un exemplu ilustru. Cum să nu-i iertăm însă lui Lovinescu o mică orbire, rezultată, poate, și din credința sa (optimistă) că societatea românească se va schimba fundamental? Altfel, dacă deschidem paginile revistelor din orice epocă, vom găsi puhoi de scriitori despre care se scria laudativ, dar care astăzi nu ne mai spun nimic, numele lor topindu-se în negura uitării.

R. Ţ.: Când se cedează să faci un compromis cu un autor sau cu o carte? Când se închide un ochi?

G.G.: De obicei, la cărțile debutanților se închide un ochi, să-i încurajezi, să le dai încredere pentru a continua să scrie. Sunt însă și situații când găsești într-o carte sau în opera unui autor ceva interesant, incitant, și atunci poti să mai treci cu vederea punctele ei nevrălgice. Nu sunt adeptă criticii distructive, care are plăcerea desființării cu orice preț. Unii tineri își fac un program din a scrie negativ despre cărți sau autori (mai ales celebri) pentru a atrage atenția și a-și face un nume în critica literară. Dar critica literară nu este un fenomen de explozie, ci de durată. Probabil am avut și eu momente de "cruzime" critică sau, din contra, de prea multă îngăduință, dar, în general, încerc să păstreze un echilibru între reliefarea calităților și a defectelor unei cărți sau ale unei întregi opere. Într-un volum al lui Eugen Negrici (pe care îl admir enorm și care, în vremea din urmă, prin *Iluziile literaturii române*, a căpătat o reputație de

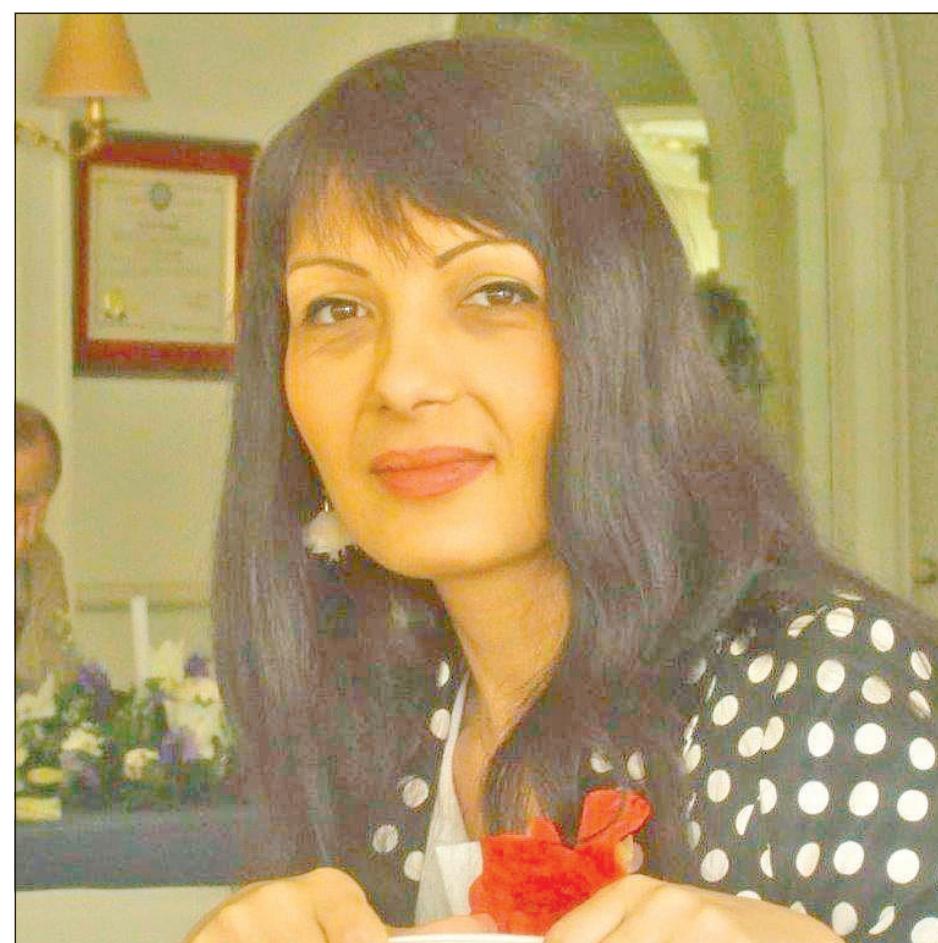
demolator), am citit cea mai frumoasă declarație de dragoste față de literatură, "evanghelică" aproape: "Am arăta că iubim neprefacut literatura dacă am așteptă, în deplină nădejde – descinzând în interiorul unui text – să aflăm lucrurile cele mai uimitoare cu puțință. Ce ne-ar împiedica să vedem, în ceea ce ține aparent de stângăcie, de imperfecțune, rodul unor deranjări intenționate, al unei neechilibrări voite, al unei ignoranțe ingenioase a ordinii în stare să dea un ce spontan, natural textului, un efect de vitalitate, un spor de expresivitate și comunicativitate, semn al tinereții și forței unei literaturi?" (*Simulacrele normalității*, 2011).

R. Ţ.: Ce carte te-a entuziasmat încât ai reacționat... memorabil? Chiar, cum ai reacționat?

G.G.: Îți dai seama că, de-a lungul timpului, m-au entuziasmat destule cărți. Cred că am scris despre ele... memorabil. Robert, m-ai făcut să râd! Nu știu cum ar trebui să reacționeze memorabil un critic față de o carte care-l entuziasmează altfel decât prin scris. Fără să scriu ditirambic, fiindcă nu agreez stilul encomiastic, presupun că se vede când îmi place foarte mult o carte. O carte bună mă inspiră, îmi stimulează imaginația, încep să fac eu însămi analogii și metafore.

R. Ţ.: Ia uite ce spune poetul Călin Vlasie, patron de editură importantă, Paralela 45, și un om implicat activ în viața literară românească: "Lumea literară actuală este complet polarizată. Nu se asemănă cu niciun moment anterior. Vor exista doi mari perdiții: literatura română de azi și cititorii din ce în ce mai debusolați și contrariați. Și niciun câștigător din niciun pol. Acești ani ai căutărilor scoase vor lăsa dâră adânci și late în conștiința unei părți însemnate a literaturii noastre. De aceea cred că e nevoie urgentă de o altă viață literară, calmă, productivă și înainte de toate morală. Ca acumă, să-ți fie rușine să spui că ești scriitor, nu s-a mai întâmplat vreodată în atât de levantina noastră viață literară." Are dreptate poetul sau exagerăza? Ce nu e în regulă cu viața literară românească?

G.G.: În viața literară, cred că nu doar românească, nu e niciodată liniște. Scriitorii, în general, sunt niște ființe extrem de vanitoase, cu un ego exacerbat, de unde și întreg cortegiul de invidii, bârfie, certuri etc. Pe de altă parte, deși au existat mereu conflicte în lumea literară, pare că violența exprimărilor publice este astăzi mai mare decât altădată. Dacă pe vremuri era un Eugen Barbu (& comp.) care publica mizerii despre scriitorii valorosi, astăzi, oameni care se consideră respectabili (unii dintre ei, cotați bine ca valoare literară) folosesc aceleași mijloace de luptă împotriva adversarilor literari (că nu mai vorbim și de adversari ideologici; acum, la o adică, lasă deoparte orientările ideologic-politice, făcând front comun): atacul la persoană, calomnia, injuria etc. Asta nu este în regulă. Nu mai există polemici elegante, civilizate. Polemica, până la urmă, tot un dialog înseamnă. Înjurătura nu e dialog. E firesc să nu avem toți aceleași opinii și gusturi

literare, însă la noi se face prea mare caz de premii și de verdictele unor critici.

Dacă un scriitor care nu-ți place tie a luat un premiu, îl faci praf, îl neantizezi, îl scoți din literatură. Dacă un critic nu te-a lăudat, nu te-a valorizat maximal, îl pui la stâlpul infamiei. Totul e luat la modul absolut, de parcă jucăm la scară eternității. Un pic de relativism ar aduce mai multă relaxare și oarece calm în perceperea fenomenului literar. Mă uit cu stufoare cum admiratori ai lui Cărtărescu, să zicem, minimalizează orice alt scriitor român care a mai scos capul în afara țării (Gabriela Adameșteanu, Doina Ruști, Varujan Vosganian, Dan Lungu etc.). Sau invers, cum fanii altor scriitori îl bălăcăresc pe Cărtărescu în fel și chip. În loc să ne bucurăm de orice traducere sau reușită a unui scriitor român în străinătate! Nu pot să înțeleg asemenea atitudini. Dar viziunea asta manifeastă, de alb și negru, o văd nu numai în rândurile scriitorilor, ci peste tot în societatea contemporană.

R. Ţ.: Gabriela, care crezi tu că ar trebui să fie cele cinci calități ale unui critic literar?

G.G.: Competență (aici intră inteligență, cultura, talentul literar), echilibru în judecată sau justitate, incorruptibilitate (o etică a acestei "profesii") și să iubească literatura. A mai rămas una? Rezistență la înjurături!

R. Ţ.: În lumea artelor vizuale, instituția criticului de artă a cam dispărut. Majoritatea vernisajelor sunt mute, nu se mai vorbește, ca pe vremuri. E modelul occidental, importat și la noi. Ești considerat anacronic dacă vine un critic să te... comenteze. Cum stau lucrurile în literatură? Încep să se schimbe și aici lucrurile, ori instituția criticului literar, aşa cum o știm, va avea o lungă viață?

G.G.: Are și instituția criticului literar profetii săi apocaliptici! Deocamdată, avem o atomizare a instantelor critice, față de epoca ante-'89, când scriitorii se raportau, preponderent, la unul-doi-trei critici cu autoritate. Dar astăzi cu atomizarea ține mai mult de gândirea celor foarte tineri, care se multumesc cu reacții dintre cele mai diverse (de la criticii prieteni până la aprecieri de pe facebook, de pe bloguri, de la orice fel de cititor). Altfel, cu toată declarata destrămare a autoritatii unor critici, mentalitatea scriitorilor maturi și vârstnici nu s-a schimbat încă în mod radical. Aceștia consideră opinia criticiilor importantă. Dovadă că Nicolae Manolescu și-a făcut dușmani pe viață cu verdictele sau omisiunile din *Istoria critică*...

Sigur, există un trend (de esență neomarxistă) în domeniul nostru, acela al studiilor culturale, care încearcă să scoată din prim-plan critica estetică și noțiunea de valoare estetică (deși esteticul nu a fost niciodată și nici nu poate fi o categorie cu desăvârșire pură). O lansare de carte e mai greu să faci în muștenie, dar poți invita vedete de televiziuni sau actori cunoscuți să te prezinte! Am văzut că a început să se practice lansarea-spectacol. Nu sunt Casandra, nu știu câtă viață va mai avea instituția criticului literar așa cum o știm, se scrie și se publică mult, omenește nu mai este posibil să citești și să recenzezi mii de cărți. Oricum, în timpul vietii noastre, mai "supraviețuim" așa, noi, criticii literari de școală (mai) veche, făcând figură de retrograzi! Cu ce o mai fi după, să-și bată capul posteritatea!

Interviu realizat de
ROBERT ŢERBAN

FOLOASELE BĂTRÂNETII

CONSTANTIN ABALUȚĂ

Robert Ţerban: Nu mai ştiu cine zicea că poezia se scrie în tinerete. Doar în tinerete. Poezia dumneavoastră este, din punctul meu de vedere, un contraargument al acestei afirmații. Eu cred că cele mai bune cărți de poezie ce vă poartă semnătura sunt scrise la senectute, în ultimii ani. Mă însel? Exagerez?

Constantin Abalută: În tinerețe am făcut experiențe: suprarealism, onirism, și multe altele. Tel-Quel, Jean-Pierre Faye, Jacques Roubaud, Gellu Naum, Gherasim Luca, Pessoa, Vallejo... Am tradus Charles Cros, Stevens, Dylan Thomas, O'Hara... Mii de versuri. *Tempi passati...* Formule, stiluri furate, împrumutate, readaptate. Volumele mele erau volume de încercare. Cu poemele lor de excepție. Puține, dar autentice. Asta a constituit baza. Temelia. Apoi am venit eu. Cel adevărat. Cel inimitabil. *Drumul furnicilor* (1997) și tot ce-a urmat. M-am construit greu. Ca o cochilie de melc. Var spiralat peste var spiralat și-o dără pierdută prin ierburi. Un obiect al nimicniciei. Intrus greu de descoperit. Dificil de omologat. Unii critici, unii cititori agreează doar metafora păstoasă. Povestea herculeană. Minimul li se pare săracie. Neputință. De nu pierdere de vreme. Au și ei dreptatea lor. Citesc altceva. Așadar, trăiască bestsellerul. Libertațea înseamnă și dezorientare.

R. Ţ. : Cum explicării aceste metamorfoze ale propriului scris? Cât de importante sunt relațiile între experiența de viață, cea literară, lecturi, mode literare și scris? Ce ar fi de făcut ca să nu rămâi captivul unei formule, chiar al unui stil?

C. A.: Asimilarea poeziei titanilor: Rilke, Pessoa, Vallejo, Stevens... Asta se face în timp. Multă vreme după ce i-am tradus. Traducerea este o bosă. O ai sau n-o ai. Traduci ceea ce vezi și simți. Recreezi din instinct. Armele filologice sunt, desigur, absolut necesare. Însă îți trebuie în plus acel ceva, cum să-i spun dacă nu tot *inspirație*? Abia apoi, încetul cu încetul, pricapi mesajul adânc încorporat al textului. Cel ce începe să-ți guverneze *doucement* devenirea. Subconștiul lucrează. El e sursa a tot ce creează eul. El nu prea poate fi forțat. Vine și pleacă atunci când vrea. De obicei pleacă atunci când nu mai e alimentat cu informații la zi. Nu numai lecturi. Ci și spectacole neanunțate. Evenimente de viață. Atenția la tot ce se șterge de tine. Când mergi pe stradă. Când te plăcăști în metrou. Iată-l pe Tânărul cu barba îngrijit tunsa și veston din piele de căprioară. În autobuz, fluturând degetele în fața aparatului de validat cardul. Un discret dialog mut. Si o fătuă întorcându-se spre el parcă vexată, cu o mutră acră și dezaprobatore. Iată el, discret, politicos, îndreptându-și degetele fluturătoare către dânsa. Mie mi s-a părut că sesizez chiar ironia tipului cu vădit comportament ciudat, dar altfel cu mai multă normalitate decât fata pusă pe hartă nemotivată. Îmi fac bine astfel de scene. Diversitatea e însăși esenta omului. Dialogul, chiar închipuit, cu obiectele reale este regenerator. Obiectele virtuale ale computerului sunt mult mai nocive. Dacă integrezi în viața lumii și pe cea a obiectelor, și dacă pe acestea două le integrezi Marii Naturi ai șansa sa descoperi un drum poetic autentic, negrevat de mode și incongruențe.

R. Ţ. : Citindu-vă ultimele cărți, mi-am revizuit preferințele în materie de poezie română contemporană și, nu vă ascund, sunteți între poetii care-mi plac mult, care mă emționează și care mă inspiră. Vă spun asta nu ca să vă... oblig la o reciprocitate, Doamne ferește, ci ca să vă întreb: ce fel de poezie citiți? Ce descoperiri ati făcut în ultimii ani? Cum vă raportăți la literatura Tânără? Mai aveți timp de relecturi? Aveți scriitori-cult?

C. A.: Oricum, elanul minimalist ne caracterizează și pe mine și pe dumneata. *Multum in parvo*, litota, poemul metonimic... Eseuța eului descoperită în mici scene de viață surprinse à l'improviste. François de Cornière, Marcel Cohen (francezi), Stuart Dybek (american) – sunt doar câțiva din poetii apropiati nouă pe care i-am descoperit după 1990. Cu Lorand Gaspar (poetul francez nonagenar, de profesie medic, născut în 1925 la Târgu Mureș, cu o biografie fabuloasă, căruia revista Europe-i a dedicat un număr în 2005) întâmplarea m-a făcut să fiu alături în sumarele a două reviste: cea pomenită mai sus, și în belgianul *Journal des poètes* unde am publicat poemul în 8 capitulo "Job dans l'ascenseur". M-am bucurat copilărește. Ca și când ne-am fi întins mâna peste câteva decenii, tări și meridiane. Pe toți cei de mai sus aş vrea să-i traduc în românește, dar... intervenind problema copyright-ului editurile nu dau nașvală. Tristă țară săracă... Plină de liote de îmbogății de revoluție.

Îmi plac o serie de tineri poeți, dar nu le dezvăluiesc aici numele ca să nu-i învățebesc între ei. Tinerilor trebuie să le dăm răgaz să crească. Mie mi s-a dat preț de vreo 15 plachete. Cum nu mai e atât de Tânără (și cum a dat volume tot mai bune și complexe în ultimul timp) o voi aminti doar pe Eugenia Tarălungă. Recitesc Rilke, Pessoa, Lezama Lima și-i redescopăr de fiecare dată și mai proaspăti. Copleșitor. Ce să mai spun de Michaux! Iar *Întâmplările în irealitatea imediată* ale lui Blecher mă paralizează cu ghemuil lor de gândire-simțire. Mă timorează. Sunt ca un dans pe meninge. Au fost traduse în toate limbile planetei? Au fost verificate traducerile? Orice fraza schiilotă poate omorî un mare autor. Am văzut asta în traducerile din și în franceză. Cu oroare.

Din François de Cornière traduc o mosătră pentru a da o idee până unde se poate întinde ceea ce aș numi *albul expresiv* al sugestiei. Reamintesc aici că estetica haiku-ului cere ca doar două zecimi din ceea ce a vrut să spună poetul să fie exprimat prin cuvinte, restul de opt zecimi rămânând a fi sugerat. Iată poemul: "S-A ARS UN BEC/ Atunci când se arde un bec/ un moment grav intervene.// Este cald încă.// Îl scuturi lângă ureche/ și-auzi zgromotul/ firului subțire/ care-a cedat.// Cauți atunci într-un sertar/ te urci pe un scaun/ până la lampa/ de deasupra mesei.// În tăcerea ochilor privind în sus/ lumina încerci acum/ s-o restabilești". / Dar în acest timp/ altceva ne-a scăpat printre degete.// Rămâne să aflăm ce".

R. Ţ. : Sunteți nu doar poet, scrieți și proză, eseistică, faceți traduceri. Totuși, mi se pare că recenzentii și critici nu au acordat interes cărților dumneavoastră de proză. Să fie vorba de o lipsă de atenție "distributivă" a Domnilor lor, de o strategie greșită a dv.

(aceea de a merge pe mai multe fronturi literare) sau ce explicație aveți? Vă pasă?

C. A.: De la un timp nu prea mai îmi pasă. Bolile m-au făcut mai înțelept. Critica nu prea scrie despre mine, în schimb eu scriu lucruri tot mai bune și mai originale. N-aș vrea să fie invers. Adică ei să mă laude de zor și eu să scriu tot mai prost, tot mai conformist. Am învățat că nu poti cere totul de la viață. E justă observația ta că vârsta mi-a adăugat ceva ce nu aveam mai înainte: adică mai multă personalitate în tratarea directă a vietii și a profunzimii sale bulversante. De aici vine insolitul textelor mele, din realul cel mai umil întrevăzut ca un miracol care-ti sare-n ochi. E un fel de suprarealism à l'envers: nu eu melanjez cuvintele și creez conglomerate expresive (cum făceam în tinerețe), ci faptele și personajele pe care mulți nu le observă vin la mine și mă forțează *gentiment* să le transform în mici narăjuni imaginatice.

Sunt și nu sunt aceleași fapte. Sunt ceva mai puțin și ceva mai mult decât acele personaje. Sunt colțuri de străzi care nu există, unde cresc copaci adevărați. Sunt cupole însoțite înăuntru cărora se dezlaștuie ploii care împlinesc visul lui Maeterlinck: "O, când oare vom avea ploi și fulgere în sere..." (citat din memorie din volumul lui *Serres chaudes*). În general, din nimic nu ieșe nimic. De la o anume vârstă încolo dacă n-ai citit marea poezie a lumii (dacă ai citit-o în original ori ai și tradus câteva poeme ale maestrilor, aşa, ca un pariu, și mai bine) riști să descoperi roata ori, și mai trist, arcul și săgeata. Lâncezeala textelor unor poeti (întreruptă de scânteie teribile, dar prea puține) de aici vine. Ei au acasă o roată și un arc cu săgeți și se laudă la toți vecinii cu descoperirile lor. E groaznic de trist când criticii îi cred. Unii critici nu înțeleg haiku-ul. Si se mai și mândresc cu asta. "Lume, lume păcătoasă...", exclamă sictrit un personaj de-al meu. Un bătrân care toată viața a cântat din drâmbă pe la înmormântări. Si care acum nu găsește nici un Tânăr să-i preia vocația. Si să-i cânte din drâmbă la propria înmormântare. Așa că, zic și eu la fel: "Lume, lume păcătoasă..."

R. Ţ. : Se scrie mult, foarte mult. Oamenii simt nevoie să aștearnă cuvinte pe hârtie, din diferite motive. Eu cred că e bine că-i așa. Sunteți un scriitor cu

experiență, cu operă serioasă. Vă invit să imaginați un decalog pentru cei care visează să ajungă scriitori.

C. A. : Chiar așa. (Acesta e, de altfel, titlul volumului meu din 2015, de la Editura Charmides). Uite decalogul.

1. Să nu vrei să fii scriitor. Lasă marile forțe să te aleagă.

2. Să citești până când adormi și să continuai să citești în vis.

3. Să-ți notezi visele oricât de anoste ar fi.

4. Să ai prieteni cărora să le citești toate proștile scrise. Să nu-i lași să te laude.

5. E bine ca prietenii să-ți citească și ei manuscrisele lor. Să nu-i lauzi.

6. Cuvintele citite între voi sunt o forță de care veți învăța să luati aminte.

7. Vorbiți cu oamenii de pe stradă. Orice. Ascultați ce spun ei.

8. Plimbăți-vă pe străzi noaptea. Studiați umbrele copacilor.

9. Ascultați tăcerea și sunetele minuscule dinăuntru ei.

10. Doar cel care e scriitor fără să fi voit merită să fie scriitor.

R. Ţ. : La ce e bună bătrânețea, domnule Abalută? Se pot trage niște foloase de pe urma ei?

C. A.: Cum picioarele nu-ți mai merg ca altădată, bătrânețea te întoarce înăuntru-ți. Cum lucrurile luate cu toptanul nu te mai atrag, începi să le alegi și să le prefiri în mici incinte concentrice. Cum mulți oameni te-au dezamăgit, ești atent la noile cunoștințe și te-ntrebi cât timp va trece până când conturul lor se va disipa precum norii schimbători. Cei care rezistă lângă tine cu plauzibilitatea copacilor (umbra răcoroasă vara, arabesc prietenos în viscolul iernii) sunt puțini, dar foloasele sufletești sunt reale. Altfel spus: bătrânețea culege tot ce-i mai de pret din toate vârstele și-nchipui cu ele o viață mai bună. Poate asta e o utopie. Îți trebuie forță să crezi în ea. Ori poate chiar astă și adevărul: cu cât îmbătrânești trăiești mai deplin. Ai învățat un lucru simplu, dar miraculos: cum să nu-ți faci rău tie însuți. Si poate că asta e fericirea. Zile cu soare, miroșuri de flori, haine colorate ale trecătorilor – voi faceți restul!

Interviu realizat de
ROBERT ȚERBAN

ÎN CE FILM V-AR FI PLĂCUT SA JUCATI ROLUL PRINCIPAL?

MONICA PILLAT
SCRIITOARE

M-ar atrage rolul singuraticului pescar din filmul *Bătrînul și marea*, după romanul cu același nume de E. Hemingway. Este atât de aproape, într-un anume sens, experiența lui de ceea ce am trăit pînă acum. Am visat, ca scriitoare, să pot scoate la lumină din adâncuri comoara cu care am fost dăruită de Dumnezeu. Au fost momente când, în largul inspirației, am avut revelația unei capturi nemaivăzute, dar cînd am încercat să o aduc la țarm, s-o îmbrac în cuvinte, taina s-a spart în fărime și nu am putut să o împărtășesc lumii aşa cum aş fi vrut.

M-am născut și am crescut într-o familie care purta în ea lăuntric marea. M-am oglindit în sufletul ei profund, am învățat privindu-i pe ai mei cum să fac din valuri trepte, ca să nu mă scufund. Când am rămas singură pe mare, fără ei, am încercat să pescuiesc din belșugul amintirilor minunăția iubirii lor care m-a adus pe lume. Ceea ce am izbutit să iau cu mine la mal din tot ce a fost și din tot ce am trăit împreună cu ei cîndva seamănă cu uriașul schelet al peștelui pe care eroul din filmul după romanul lui Hemingway l-a văzut cândva în toată via sa splendoare. Chiar dacă rechinii timpului i-au devorat materiala sa înfățișare, captura aceasta a mea, având acum doar consistență umbrei, începe să se anime și să învie atunci cînd o povestesc.

**ARIANA ROSSER
MACARIE**
SCRIITOARE

Mereu am gândit că mi-am ocolit voția: aş fi fost o actriță bună. Niciodată însă nu m-am văzut numai într-un rol anume, deși mă recunoșteam, parțial, în multe; eram prea ocupată să le joc pe cele o mie ale mele (viața e o scenă, nu?). Aș că, de la capătul întrebării dumneavoastră mi-au venit răspunsuri alăndale, contradictorii. Prîmul a fost "Cui îi e frică de Virginia Woolf" (nu știu de ce, nu prea semăn cu eroina, probabil m-am regăsit în canavaua disperării filmului).

În final, ca să dau un ultim răspuns, onest, mi-ăs dori să mă interpretez chiar pe mine. Viața mea. Să mă văd într-o ecranizare a cărții mele *Case, trenuri și andrele* - rezultatul a patru ani de călătorie în memorie. O pelnică intitulată Eu și oglinda. În care aş putea juca cu brio scene de pitoresc psihologic, de cufundare în abisul disperării sau de înălțare în extazul amăgirii, de autopersiflare fie caustică - pentru greșeli însărate cu picantă nonșalantă -, fie resemnată, tandru-cărcotașă. Deoarece le-am tot repetat, le știu pe dinăuntru. Și chiar de-ăs avea două șansă, cred că le-ăs însăra din nou. Pentru inconvenientul vîrstă, machiajul face minuni...

**RIRI SYLVIA
MANOR**
SCRIITOARE

În ce film? Sunt femei care sunt fidele toată viața unui singur bărbat; dar cu privire la film? Cine poate fi fidelă unui singur rol, unui singur film? În ceea ce mă privește, există atâtea roluri pe care le-am jucat și le joc în paralel cu actriță de pe ecran... În ce film aş dori să joc? În primul rând, aş dori să joc într-un film cu o singură condiție: să îl pot modifica.

De exemplu, dorința mea de a rămîne împreună cu Rhett Butler este atât de puternică încît aş fi vrut să corectez optica lui Scarlet

O'Hara, să îl iubesc și să i-o spun cu câțiva centimetri de peliculă mai devreme, să găsesc replicile care să îl farmece și reapropie și, mai ales, să îl provoc să spună: *I do care!* în scena finală. Poate ar continua să mă iubească dacă aş returna replicile și atunci mîine va mai fi o zi, dar va fi ziua de azi. Poate însă că filmele ferice se seamănă cu familiile lui Tolsstoi: nu fac istorie decât dacă au *sad End*. Totuși Rhett nu poate fi lăsat să plece...E clar.

Însă luată pe *Aripile vîntului*, cum aş putea să renunț la rolul vietii mele, cum aş putea să nu fiu eu având 16 ani când aş fi intrat ca Natașa în sala de bal din *Război și Pace*? Și, dat fiind că numai eu am avut cei 16 ani ai mei, aş juca altfel, mai bine ca Audrey, faptul că nu există, faptul că niciodată nu mă va iubi cineva, că sunt urâtă și neînsemnată, un grăunte de nisip și faptul că *deodată* devin, exist, respir, sunt cea mai fericită și plină de așteptări de la anii din fața mea. Cât de bine aş putea interpreta surpriza pe care adevărată vrăjitoare a vietii - *Clipa* - mi-a oferit-o atunci. O clipă transformată de un *Print*.

Dar cum aş putea să nu interpretez, cu înțelegerea mea actuală asupra vieții, rolul lui Simone Signoret? Dragostea deznașdăduită din *Corabia nebunilor*, dintre aristocrata care va fi arestată și doctorul care va muri la sfârșitul croaizeriei, o dragoste pe căt de scurtă în timp, pe atât de profundă și semnificativă pentru cei doi, care, în sfîrșit, au cunoscut o *Întâlnire*.

Da, Domnule Pătrâșconiu, îmi cereți ceva imposibil cu întrebarea Dumneavoastră: în ce - *singur* - rol aş fi vrut să joc? Îmi cereți să nu rivalizez cu Melina Mercouri cea unică sau cel puțin să nu încerc și acest rol al vietii? Jamais le Dimanche? Dar eu nu îmi doresc altceva decât să mă pierd dansind, cîntind și rîzind printre copiii portului Pyreus, ceea ce, desigur, pare de neconceput pentru cei care mă vor o femeie de vîrstă mea! Și tocmai la textul acestui film cu Melina Mercouri nu aș avea de schimbăt nici măcar o virgiliță. Mă predau farmecul...

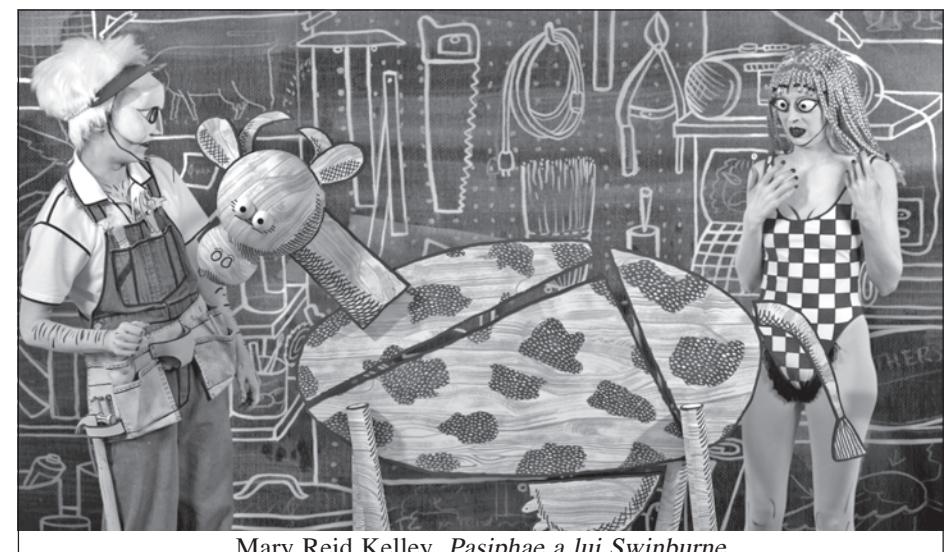
IOAN T. MORAR
SCRIITOR

Prima dată cînd m-am gîndit că aş putea juca într-un film era la Bran, se dăduse un anunț că se caută copii de înălțimea mea, pentru roluri de figuranți în Mihai Viteazul. Eu eram elev la generală, într-o tabără de patrule școlare de circulație (da, exista și asta pe vremuri) și m-ăs fi dus "la probe", dar plecam peste cîteva zile, nu apucam să și joc. Apoi mi-ăs fi plăcut să joc în *Ciresării*, rolul lui Ursu (care- n opinia mea de atunci era rolul principal). Am citit că se dădeau probe, credeam că sănt destul de musculos (și eram, pot dovedi cu poze) ca să am vreo șansă. Dar locuiaiam la Arad, așa că iar am ratat cariera de actor de cinema.

Apoi, în imaginația mea, mi-ăs fi plăcut rolul lui Tarzan (de-al nostru, din Banat), dar nu știu să înot. Nici măcar în imaginație nu aveam șanse! Totuși, performanța mea maximă a fost rolul principal în reclama la ciocolata ROM Tricolor. Dacă nu m-ăs recunoscut, înseamnă că am jucat bine!

ROXANA PATRAS
CERCETATOARE

Realitatea e că această întrebare, prin simplitatea sa dezarmantă, m-a lăsat până la urmă fără soluție. Cât de greu este, în fond,

Mary Reid Kelley, *Pasiphae a lui Swinburne*

să vrei, să-ți dorești, să visezi să fii personajul *principal* al unui film, star-ul servit de o întreagă distribuție, figura căreia regizorul îi închină întreaga poveste, idolul spectatorilor? Ca să pot răspunde, am început prin mici exerciții de identificare, proiectare sau angajament (emotional vs. cognitiv, cum zic teoreticienii). Întâi m-am oprit la melodrama politică – hai să zicem *Un film d'amore e d'anarchia* al Linei Wertmüller – și la acea Salomé de porțelan jucată de Mariangela Melato.

Apoi, am cochetat cu melodrama romantică de tipul *Un cuib de nobili* a lui Koncealovski și cu trăsăturile suave ale Irinei Kupcenko. Garderoba mea spune, într-adevăr, povestea unei evoluții de la mătăsurile înflorante purtate de Su în *In the Mood for Love* la verdele vâscos, ca un sânge vegetal, al unei anume rochii purtate de Lisa. Pentru foarte scurt timp, m-am gândit și la Anita Eckberg în *Fontana Trevi* (femeia e o ființă bovarică, n-ai ce-i face!), dar mi-ăs dat seama că Fellini trebuie celebrat pentru capacitatea sa de a lucra cu multimi, nu cu individualitate. Mă rog, căutarea răspunsului mi-a revelat un lucru important: nu-mi place să fiu personaj principal. Dimpotrivă, aş dori să mă strecor discret, printre colț al peliculei, așa cum făcea Hitchcock în toate filmele lui.

ANA BARTON
SCRIITOARE

Eu sunt Laur. Sau Arseni. Și sunt și lupul care trăia cu Arseni și cu Hristofor pe când Arseni era copil. Lupul ăla care și-a adus aminte că e lup numai când a trebuit să-i salveze. În rest, era câinele lor iubit și iubitor. Filmul ăsta nu s-a făcut încă, dar eu nădăduiesc că un regizor rus îl va face. Nu va semăna cu *Andrei Rublov*, filmul-icoană al lui Andrei Tarkovsky, dar va avea gustul timpurilor care i-au urmat lui Rublov, marele iconar. *Laur*, carteau lui Evghezi Vodolazkin, merită un film. Mai bine zis, oamenii vremurilor noastre merită acest film.

Aș vrea să fiu Laur, bineînțeles că Laur. Să poti vindeca e un lucru atât de mare pentru un om, îl smerește și-l luminează. Altfel nu se poate. Vindecătorul nu poate fi orgolios, lacom, arogant, gelos, posesiv. Nu are cum, și-ar pierde darul pentru că darul lui tocmai în dăruire stă: el se dă de leac oamenilor. Dar mă gândesc căt de greu e să fiu vindecător, să fiu tu talisman, să ai rost apotropaic și să fi și om, cu toate cele omenesti, în același timp. Cât de mare trebuie să fie preamul tău și cum trebuie să mergi și-aievea, și în

vis pe tăișul ăsta al miracolului. Laur, da, aş vrea să fiu, aş retrăi momentele alea rare din viața mea în care am atins câțiva oameni și le-au plecat durerile. Eu i-am atins să-i măngâi, n-am știut că-i lecuiesc. Primele dăți nu m-am mirat, eram copil, iar la copii toate minunile sunt cu putință. Când m-am făcut mai mare, m-am speriat foarte rău, mi se părea că nu stăpânesc puterea aia care e-n mine, iar omul se-ngrăzește de ce nu poate stăpâni. Copilul, nu, pentru că pentru el stăpânirea nu-nseamnă nimic. Cine știe, poate vreau să fiu Laur ca să mai fiu iar mică, se poate să fie doar asta.

OVIDIU FORAI
PUBLICIST, ESEIST

În anii de gimnaziu mi-ar fi plăcut să fiu (oare și să îl joc?) căpitänul de 15 ani al lui Jules Verne. Dar Dick Sand era scund și îndesat, eu – final și slab, aşa că am renunțat la ipoteticul casting. Peste câțiva ani, mi-a plăcut la neburie de Bud Spencer, alias Piedone, dar el își juca atât de bine personajele, încât singurul lucru pe care puteam să îl fac – și îl făceam, desigur! – era să merg de căte trei-patru ori la filmele lui și să mă minuneze de fiecare dată (încă nu se inventase "wow"-ul) la loviturile date cu palmele alea căt lopata, care îi adormeau instant pe cei răi.

Acum, la vîrstă maturității, am două filme situate la egalitate în topul personal, două filme complet diferite. În *Marea hoinăreală* nu mi-am dorit și nu mi-ăs dorii să joc, pentru că Louis de Funès este inimitabil. Mai inimitabil decât Chaplin (despre care se spune că a iesit cândva pe locul trei, participând incognito la un concurs de sosii Charlot). Îl admir însă nețărmarit și constant pe Humphrey Bogart în *Casablanca*, film pe care îl revăd de fiecare dată cu placere și neascunsă nostalgicie, și mi-ăs fi plăcut să îl joc pe Rick Blaine! Pozitiv și nu prea, ușor vicios, cinic, intelligent, crud, sentimental oarecă și patriot oarecum. Teribil de uman și magistral interpretat de "original".

Fain subiect de anchetă, binevenit e uneori acest "mi-ăs fi plăcut"! Mă rezum la atât, pentru că niciodată n-ăs fi rostit, ca Bogart, "We'll always have Paris" sau "Louis, I think this is the beginning of a beautiful friendship". Nici măcar în română.

SEBASTIAN LAZAROU
SOCIOLOG, PROZATOR

Mi-ăs fi plăcut să-l joc pe Mr. Wolf din *Pulp Fiction*. E adevărat că e un rol secundar, interpretat magistral de Harvey Keitel. Pentru

cei care nu-și amintesc sau n-au văzut scena, pe scurt: Jules (L. Jackson) și Vincent (Travolta) omoară accidental un individ în mașină. Se refugiază în casa lui Jimmy (Tarantino) și cer ajutorul șefului lor. Șeful îl trimite pe Mr. Wolf. Mr. Wolf în costum, cu papion, studiază rapid "scena crimei", apoi dă instrucțiuni lapidare, dar foarte precise, pentru cei trei: cum să steargă săngele de pe tapiseria mașinii, cum să aducă pături, cum să strângă bucătările de creier, și aşa mai departe.

Mr. Wolf este un fel de manager post-dezastru. În esență, el nu face nimic, doar gândește repede și le spune celorlalți ce trebuie să facă într-o manieră laconică dar exactă, inclusiv ordinea operațiilor. E o meserie interesantă asta, nu știu dacă există cu adevărat, dar parcă mi-aș fi dorit să-o practic. Să nu uit replica genială a lui Wolf din scurta scenă, atunci când protagoniștii se simt vexați că i-a pus la treabă, fără să spună "vă rog...": "I think fast, I talk fast, and I need you guys to act fast if you wanna get outta this. So, pretty "please", with sugar on top... clean the fucking car!"

FLORIN TOMA SCRIITOR

Răspunsul sec: Singurul film în care aș dori să joc este, vorba aia, *filmul vietii mele!* Da, numai că, mofturos și chitbușar cum sunt, aș vrea ca scenariul să-l scriu eu, regia să-o semneze eu și tot eu, bineînteles, să detin rolul principal.

Apoi, pentru că nu mă pot despărți de *pattern-ul național al întâmplării* (vedeți, nu i-am zis plagiul!), atât de des întâlnit pe plaiurile noastre creative, aș profita de neatentia juriului și aș insera în pelculă proprie, pe furios, și câteva secente memorabile din filmele ce mi-au încântat copilăria și adolescența sau mi-au sprijinit, pe proptele frumoase, tinerețea.

Ele nu sunt firosoase, n-au hachițele intelectualiste ale pre(ten)tișilor culturali, ci sunt imagini fixe, tablouri agățate printre neuronii însingurați și ai unei maturități neliniștite. De pildă, un inegalabil Norman Wisdom, în *The Early Bird*, vânzător de lapte, care cutreieră cartierul cu atelajul tras de iapa Nellie și, în timp ce pune sticlele la ușa abonaților, strigă "Miiii-iiilk!". Fata de *Quatre Cents Coups* a lui Mihaiță, la finalul *Reconstituiri* (poate cel mai bun film românesc al secolului XX!), când, întrebăt de Găitan "Te doare, mă, te doare?", dă acel sfâșietor și, totodată, atât de tipic românesc răspuns în fața morții: "Mă doare, mă... Mă doare. Mă doare-n cur!".

Ori secenta cutremurătoare din *Piesă neterminată pentru pianină mecanică*, unde Mihalkov are ideea genială de a-l pune pe Kaleaghiin să sară în lac, spre a se îneca, dar apă să-i vină până la genunchi. Totul, pe fondul faimoasei "Una furtiva lagrimă" din Actul 2, scena 8 - *L'Elisir d'amore* de Donizetti. Sau scena din *Once Upon a Time in America*, cu puștiul Noodles așteptând în fața ușii lui Deborah să-i ofere o prăjitură, dar, cum, nemaiputând de poftă, începe să "ciupească" din ea, până când o termină.

Și mai sunt. Multe. Toate privirile susinute de pe poduri, spre depărtări (unde e musai să apară și un pescăruș!), reveriile de stepă ale tuturor bovaricelor lui Cehov, trăsnările lui Stan și Bran, ghinoanele lui Malec, urletele lui Kurosawa, imposibilă mictiune a lui Peter Sellers din *Petrecerea*, apoi, tăcerile din *O vară de neuitat* (tot Pintilie!), căderile de pe cal marca John Houston ("Houston, we have a problem!...") sau toată producția veche de la Hollywood, mai umană, unde, în filmele de conflagrație,

regula era clară: "negrul moare primul" (!). Sau, mai nou, superbele "ticăloșii" estetice, fabuloase bijuterii ale emoției, scoase de Paolo Sorrentino în *La Giovinezza* (cu cei doi coloși, Michael Caine și Harvey Keitel)...

În fine, cred că o să mă apuc de filmul astăzi. Îmi trebuie înșă finanțare și... n-am nicio pilă. Nici la Dumnezeu, nici la CNC!

ADRIAN G. ROMILĂ SCRIITOR, ESEIST

Două au fost filmele importante, pentru mine, în copilarie și la maturitate, când am devenit conștient de cinefilia mea și am început să devorez pelicule.

Aș fi vrut să fiu, mai întâi, Anton Lupaș, căpitanul golelei "Speranta" (jucat de Ion Besoiu), în celebra serie *Toate pânzele sus* (1977), regizată de Mircea Mureșan. Nebunia romanului lui Radu Tudoran m-a bântuit și, într-o mare măsură, a avut un rol decisiv în parcursul meu existential de după 15 ani. Filmul, văzut și revăzut inclusiv la maturitate, cu aceeași placere nostalgică, m-a purtat imaginar pe măriile europene și peste Atlantic.

Aș fi vrut să comand eu micuta corabie și să decid eu direcțiile aventurii, chiar dacă ele erau deja fixate de scenariu. Era fascinația pentru obiectul oniric al micului vas cu pânze și, atunci, înainte de 1989, pentru evadarea ca lectură-vedere spre vest, dintr-o țară închisă și orientată definitiv spre est. Cu șapcă, în tricou vărgat sau veston cu două rânduri de nasturi, cu mâna pe sextant, compas, hărți, parâme sau pușcă, mi-ar fi plăcut să iau eu deciziile în călătoria dinspre porturile României de după 1877 spre fascinantele pământuri occidental-levantine: să mă lupt cu piratii, să găsesc insule și comori, să rotesc timona, să fixez datele tehnice ale navegației și, deloc de neglijat, să-știmbrășez pe frumoasa Adnana (Julieta Szönyi).

Acum aș zice că mi-ar plăcea să fiu Mihail Vasilievici Platonov în capodopera lui Nikita Mihalkov din 1977, *Piesă neterminată pentru pianină mecanică* (transliterat, conform titlului în rusă, pe IMDB, *Neokonchennaya pyesa dlya mekhanicheskogo pianino*). Jucat de Alexandr Kaliagin, personajul (cehovian până-n vârful unghiilor) poartă greutatea tuturor neîmplinirilor umane, peste care cade, la fel de greu, timpul, senzația lui "prea târziu". Pentru uriașă distanță dintre visele de odinioară și prăbușirea lor, la maturitate, Mișa Platonov se revoltă inutil și patetic, în compania nobililor adunați să-și ucidă plăcilea într-un conac, la țară, cândva, la sfârșitul anilor 1800. Nici discuțiile filozofice, nici masa îmbelsugată, nici surprizele gazdei, nici glumele convivilor, nici prezența tulburătoare a iubitei de tinerețe (Sofia Egorovna, jucată de Elena Solovei) nu reușesc să umbrească, în sufletul protagonistului, senzația cumplită de ratare. Aș fi vrut să joc acest personaj atât de uman, în singurătate și în neîmplinirea lui, dar, în ultimă instanță, după inevitabilă accesă de revoltă, atât de resemnat, de împăcat cu soarta. Ca mine, ca mulți alții.

Rămân cu empatia și cu bucuria estetică a privitorului pasionat.

ALINA PAVELESCU SCRIITOARE, ISTORIC

Gelsomina mi-am dorit să fiu. Gelsomina din *La Strada*. Pe undeva, cred că încă îmi mai doresc și acum, măcar din când în când. Aveam vreo 12 ani când am văzut filmul și eram deja grețos de îndrăgostită de Anthony Quinn. Îl văzusem în *Zorba* și îl ascultam obsesiv, cam de vreo cinci ori pe zi, cântând/recitând "I Love You". Când visam frumos, mă imaginam pe un iaht în largul Mediteranei, singură cu el și nici măcar nu-mi doream să-mi

Mary Reid Kelley, Pasiphae a lui Swinburne

ROBERT GABRIEL CIOBANU ESEIST

Au existat câteva filme care mi-au marcat, într-un fel sau altul, credințele, valorile și felul în care privesc astăzi lumea. M-au transformat puțin câte puțin – alături de oamenii pe care i-am întâlnit și de cărțile pe care le-am citit – în ceea ce sunt acum. Dar dintr-toate acestea, *Des hommes et des dieux* a avut cel mai mare impact asupra mea. E un altfel de film, bazat pe o poveste reală din Algeria anului 1995, unde o comunitate de monahi catolici a trebuit să aleagă între a-și continua datoria față de Dumnezeu și de oamenii de acolo sau a se refugia din calea terorismului musulman.

Aș fi vrut să am vocația teologică a lui Christian și să mă confrunt cu dilema sa. Și nu din eroism aș fi vrut să fiu pus în fața unei astfel de alegeri - o alegere, în fond, între moarte și viață -, ci pentru că situația-limită scot la suprafață omul real din noi. Asemenea experiențe dau măsura unei viațe trăite autenice în acord cu o vocație, fie ea intelectuală sau metafizică. Nu voi spune ce alegere au făcut în final monahii francezi. Este importantă, desigur, dar miza filmului, cred eu, e alta: ce ar face fiecare din noi atunci când ar fi pus să aleagă între a-și continua misiunea cu orice preț sau a se salva, abandonându-și crezul de până atunci?

PETRE M. IANCU PUBLICIST, ESEIST

Mi-ar fi plăcut să mă văd distribuit în rolul lui Humphrey Bogart din ecranizarea romanului lui Hemingway *To Have and Have Not*. Ce poate fi mai satisfăcătoare decât cooperarea cu scenariști precum Hemingway și William Faulkner? Ce poate încânta mai mult ca a juca față în față cu superba Lauren Bacall, care, doldora nu doar de viață și prospetime, ci și de spirit, humor și inteligență, n-avea atunci decât 19 ani? Ce poate fi mai util și înălțător decât a învăța meserie de la un regizor, fie și, din nefericire, antisemit, dar plin ochi de talent, ca Howard Hawks? Howard Hughes îi vânduse lui drepturile asupra scenariului ce aveau să aterizeze la legendarii frații Warner, care au transformat studioul Warner Brothers într-un mare furnizor de capodopere.

Filmul mi se pare o capodoperă pe nedrept eclipsată de *Casablanca*, o peliculă anterioară, foarte asemănătoare, cu actori comuni și idei similare, dar net mai lacrimogenă decât *A avea și nu avea*. Mi-ar fi plăcut să-l văd pe Hawks fermecat și îngeneuncheat de aura afectiunii, stăpîndu-i pe actorii săi principali astfel încât să-și schimbe radical părerea despre evrei. Și să ajungă să le ceară celor doi mari scriitori-scenariști un efort suplimentar, astfel încât ultimul tur de manivelă să fie al celui mai bun film turnat vreodată.

Ancheta realizată de
CRISTIAN PĂTRĂȘCONIU

TYLER DURDEN REDUX

ALEXANDRU BUDAC

Încet, dar sigur, se configerează și în literatura română genul de proză corporatistă, cu protagonisti afectați de sindromul *Fight Club*: eroul sau eroina – convenția cere narator necreditabil, la persoana întâi – își dă seama într-o bună zi că, în ciuda salariului obscen pe care-l câștigă, apartamentul mobilat conform ultimelor tendințe, decontarea zborurilor la clasa *business* și a concediilor pe insule tropicale, duce de fapt o viață de sclav, irosită în obedieneță față de CEO, și roasă de teama ca nu cumva să fie sărăt(ă) la promovarea următoare. Drept consecință, pune capăt abrupt visurilor de statut scotând la iveală băiatul rău/fata rea de sub ținuta *office*, printr-o formă de antinomism social deopotrivă autodistructiv și autoerotic, dar obligatoriu izbăvitor și revoluționar, căci dincolo de ochiul roșu-Terminator al șefului ce-si întuiște roboței din subordine în scaunul ergonomic, și de rutina zilnică din acvariu situat la înălțime, se desfășoară matricea intereselor politico-economice maligne despre care noul proletar cu guler alb și dinte albastru nu știe nimic până nuiese din rând, deși le servește sărguincios în mișcarea lui de rotiță oarbă.

Cenerația mea (segmentul pe care-l cunosc, în orice caz) a preluat acest topus occidental la sfârșitul anilor '90, dacă nu fix la debutul lui 2000, cu predilecție din trei lungmetraje unde se regăsea prelucrat în tot atâta stiluri diferite: filmul lui David Fincher, comedie nihilistă în așteptarea imploziei capitalismului corporatist, *The Matrix*, paranoia SF furnizată într-o ploaie de coduri verzi, fâlfâit de pardesie negre și koan-uri de efecte speciale, respectiv *American Beauty*, istorie de familie post-freudiană, parabolă trandafirie despre adolescentă și criza vârstei de mijloc. Multidintre cei alături de care, cot la cot pe plus soios, în săli de cinema igrasioase duhnind a coji de semințe și popcorn, mi-am imaginat că vom arde niște pumni sistemului precum Tyler Durden, am aplaudat fenta lui Neo pe traectoria glonțului și am salutat felul cum Lester Burnham își săntaja șeful înainte să-i spună pas și să-și ia voios tâlpășita de la agenția de publicitate, sunt acum manageri, brokeri, copywriteri, ingineri IT, medici curtați de companii farmaceutice.

La vremea respectivă nu știam (sau nu ne interesa) că tema poate fi abordată artistic mai intelligent, mai nuanțat – așa cum a procedat, printre alții, Don DeLillo în romanul *The Names* (1982), conectând reflecții filozofice privitoare la limbaj cu nisipurile mișcătoare ale vieții de evaluator de risc, mutări pe tabla serviciilor secrete, terorism și secte –, și nici nu sesizam paradoxul din pachetul livrat hollywoodian: producțile adăugau pietre de temelie tocmai la ideologia pe care pretindeau că o dinamitează. Dar pe atunci ne ajungea îndemnul "Free your mind!" murmurat gonomic dindărâtul unei perechi de ochelari de soare cu oglindă. Părea simplu, întrucât nu era multă minte de eliberat.

Am regăsit în *Downshifting* (Polirom, 2017), romanul debutantului Alexandru Done, un congener, reminiscențe ale teribilismului împărtășit în epocă, resturi din fructele unei mâinii juvenile ce fac cartea simpatică, garantând totodată pentru fiecare gaură din svârșitul diegetic. Înrudit tematic cu *Deadline* (Curtea Veche, 2010) de Adina Rosetti – aceeași tensiune între rigorile absurde ale mediului de afaceri și nevoia de exprimare artistică, aceeași disproportie între aspirațiile *deluxe* ale corporatistului alienat și România dintre blocuri, același firav liant ironic-fantastic între perspectiva amorală de sus și resursele de înțelepciune urbană ale celor defavorizați –, *Downshifting* este mai reușit, mai amuzant, chit că îl trădează efortul autorului de a ascuți teza explicită.

Mihai Marinescu, divorțat, lucrează pe post de copywriter la agenția de publicitate Benson. Nu se sfiește să spună că-i plac banii – cui nu-i plac, mai ales dacă-i și are?, ne provoacă el în subtext –, trăsătură de caracter evidentă în ambițiile de ascensiune profesională, în pasiunea pentru aplicația din telefon a cărei grafică te deprinde să înțezi virtual ditamai geanta diplomat cu dolari, dar și în perseverența de a dibui, vreme de aproape două decenii, seria câștigătoare la Loto, după metoda inginerului Radu Racovian, vecin alcoolic și mentor, potrivit căruia jucătorul trebuie să-și caute numerele norocoase în propria biografie.

Mihai trăiește o idilă rupătoare de paturi cu superba Bianca Mavrodi, nimeni alta decât energica lui avocată de la procesul de divorț, fiică de universitar cu pretenții, nu prea încântăți ca odorul să le aducă la cină autori de reclame. Când nu sunt la muncă sau nu pun la cale planuri de parvenire, cei doi își petrec concediile în străinătate, merg la concerte jazz, deși lui genul îi provoacă migrene, și ies prin cluburi alături de o clică nu mai puțin snoabă: vărul Kapak, artist recunoscut internațional, autor de instalații din perii pentru WC, ravisanta patriciană Irene, prietena Biancăi, îndrăgostită de bijuterii, pantofii din piele de crocodil cu toc înalt și de mașina ei marca Lexus, astroloaga maniacală Adela, intrigantă, bârfitoare și clarvăzătoare în egală măsură, jurista Sorina și iubitul acesteia, parșivul jurnalist Ovidiu, scenarist aspirant.

Doar colegul Andrei pare din alt peisaj: absolvent de pictură ascetic, evlavios, împlinit alături de soția Ioana, pândește prilejul să plece din infernală agenție ca să picteze biserici și să-și îngrijească sufletul. Johnny, interlopul amiabil cu Porsche Cayenne și iubită minoră, proprietarul barului Los Americanos, unde Mihai se simte până la urmă cel mai comod, rămâne plasat la extrema tolerabilită a nelegiuirilor justificate printr-o anumită experiență de viață, gangster sfâatos, răuțăcător ușor de recunoscut, preferabil șefilor fără chip, ascunsă după lustrul civilizat al muncii la

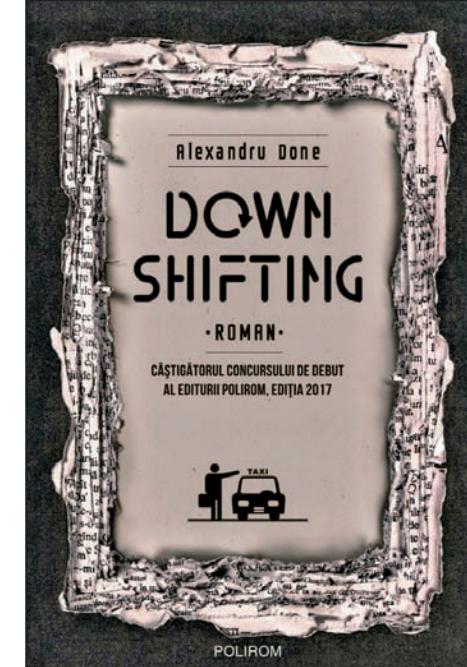
birou și după eufemismele anglicizate ale marilor interese financiare.

Când alcineva primește mult râvnitul post de director de creație, Mihai ia calea lui Andrei și demisionează, ca să-și scrie îndelung amânatul roman despre Victor Sima, inadaptat cu idei nietzscheene, pasionat de box și lupte cu pittbuli, "un Don Quijote urban", scandaligiu mereu gata să se ia la hartă cu chelneri și taximetriști, în jurul căruia se formează o societate secretă. Cum ar veni, un alter ego vânos, versiunea dâmboviteană a personajului imaginat de Chuck Palahniuk în romanul transpus pe ecran de Fincher. Deși banca îl somează să-și achite ratele la apartament, iar Bianca se aruncă în brațele politicianului corrupt Bujor, vedeta știrilor de scandal, agreat de părinți dintr-un sentiment de vinovăție dus la extrem – familia descinde din crudul proprietar de robii tigani Crăiță Mavrodi, vinovat inclusiv de moartea străbunilor lui Bujor –, Mihai se angajează taximetrist și paznic într-o scară de bloc din Ferentari.

În noua ipostază, devine atractiv sexual pentru râsfățata Irene, care găsește în flirtul cu săracia amuzament de parc tematic, și face cunoștință cu clienți excentri: bulibașa Fane Pungă din comuna Buzescu și parapsihologul Silviu Soare, autorul autobiografiei de inițiere în spiritism *Căzut din accelerat* (tiraj de nișă). Prin Fane, înclinat mistic după un episod de moarte clinică, Mihai își va ajuta prietenul pictor să-și îndeplinească visul. Îmenșii pereți albi din palatul cu turnulete al tiganului vor fi pentru Andrei ce-a fost Capela Sixtină pentru Michelangelo. În schimb, prin Soare ia contact cu branșa scriitoricească și-și va publica nu romanul eroului *underground* Victor Sima, ci un soi de broșură incomparabil mai originală (textele reclamelor din perioada cât a fost copywriter), care va arde etapele receptării, sărind, grătie unei recenzii conjuncturale în *The New York Times*, direct în topul vânzărilor de pe amazon.com.

Downshifting nu e univoc. Trecerea într-o treaptă inferioară de viteză poate fi, în cazul lui Mihai Marinescu, o metaforă pentru retrogradare sau, în celălalt sens al termenului, renunțare la modul de viață materialist. Dar, la fel de bine, treci într-o treaptă de viteză inferioară atunci când vrei să crești puterea motorului, să susții manevre sportive, să urci pantă sau să tâșnești potent în trafic. Aș spune că al doilea înțeles explică titlul: ambițiile lui Mihai, erotico-profesionale, constituie motorul povestiei, logica deciziilor sale configerează treptele de viteză, iar ambreiajul e Mircea Eliade (chiar așa, figura savantului apare în trei momente cheie și patronazează atât întâlnirile miraculoase, cât și revenirea spectaculoasă a lui Mihai la Benson). Lipsescă însă frâna.

Luate în parte, personajele sunt detestabile. Împreună formează un colaj monocrom de șoape, tâmpiti, ipocriți și ticăloși comici, temperați numai când îl

întrezăresc, prin ferestre spre lumea de dincolo, pe Eliade pufăind din pipă. Alexandru Done are idei ingenioase și umor. Se intinde parodic pe multe fire narrative deodată, fără să le încurce. La un roman zănic cu atâțea personaje – n-am menționat decât o parte – și povești individuale, mi se pare o reușită că nu eșuează în incoerență. E mai greu să-l rezumi decât să-l citești.

Principalul neajuns ține de excesul tipologic. Fiecare pion are profilul prestabilit, în care stă fixat ca-n insectă: managerul imprevizibil, manelistul talentat, clarvăzătoarea *glossy/clarvăzătoarea tradițională* (totuși, evocarea unor tropi din *La tiganci* e subtilă și pop), tiganul amenintător la prima vedere, pitoresc și generos odată ce-l cunoști, artistul închipuit, criticul literar ajuns director de editură insignifiantă, nucă tare ca un CEO în costum Armani – doar numărul zerourilor negociate face diferență între snapan și rechinul cel mare –, fășnete de bani gata, senatorul îngropat sub dosare penale, universitarul bățos, cu false probleme de conștiință expuse în acolade teoretice și.a.m.d..

Repezit, Alexandru Done nu are răbdare să-și dimioneze personajele – dialogurile, gândite pe linii directoare, sunt adesea bucați întregi de proză –, periclitând situațiile din carte: încurcătura Biancăi cu Bujor nu e verosimilă (inițial îi provoca silă, îl consideră libidinos, un proxenet), întâlnirile se produc mult prea convenabil (Silviu Soare îi cade lui Mihai în mașină la prima cursă în calitate de taximetrist), iar unii protagonisti, bunăoară camerunezul Allain, portar la Hilton, iar apoi jongler cu capace de tomberoane, ies din scenă înainte să-i cunoaștem. Prea multe poante, prea multe farse și spiluri autoreferențiale. Povestea fierbe ghiduș în suc propriu, fără să câștige consistență. Exprimării tiganilor îi lipsește naturalețea (numai pe Mircea Daneliuc îl știi capabil să aducă în pagină rromi autentic vorbitori, fără să bifeze stereotipuri).

Downshifting mai degrabă afirmă, decât satirizează un stil de viață, nu neapărat, nu exclusiv corporatist, întemeiat pe lăcomie, dar fantezia lui Alexandru Done e pasabilă.

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ EUCRAREA POETICĂ DEFINITIVĂ VASILE POPOVICI

Un act cultural major este publicarea, anul trecut, a volumului de *Opere* de Ștefan Aug. Doinaș în colecția "Opere fundamentele", aflată sub egida Academiei Române. Condițiile, de lux, sunt cele știute: pe hărție de biblie, într-o formă ce copiază integral – și bine face – aspectul cărților din Bibliothèque de la Pléiade de la Gallimard, cu, aidomă ca acolo, o introducere, note finale, elemente de receptare, cu aceleasi minunate litere, cu copertele exterioare identice, în aceleasi elegante culori etc.

Ni se oferă deocamdată doar opera poetică. Cu o precizare importantă: e vorba doar de *poeemele publicate de Doinaș în volum și în periodice*. Nu ne rămâne decât să sperăm că îngrijitorul acestei ediții, Alexandru Ruja, cercetător serios, a reușit să dea de urma *tuturor poemeelor* publicate în reviste. Dispunem, până la proba contrară, de o ediție poetică integrală.

Dar variantele, versurile abandonate, ciornele, laboratorul poetic, manuscrise lui Doinaș? Alexandru Ruja ne informează: "laboratorul poetului este, cel puțin acum, inaccesibil. Poate alți cercetători vor avea prilejul să intre în el și să vadă manuscrisele poezilor. Nu se știe unde sunt acestea, ca, de altfel, tot ce a rămas ca zestre culturale de la Ștefan Aug. Doinaș. De aceea, noi vom considera aceste poezii, scrise și rescrise, nu variante, ci poezii definitive". Cunoscând podoarea poetului și poetica sa, n-ar fi cătuși de puțin exclus ca manuscrisele să fi fost distruse chiar de mâna autorului sau din dispoziția sa. Cu alte cuvinte, mi se pare plauzibil ca, în mod voit, opera sa poetică să fi fost definitiv "degajată" de fazele căutărilor și ezitărilor, pentru a păstra doar masca încremenită a desăvârșirii.

Aveam astfel în mâini expresia integrală a unei opere poețice ce rămâne încă să intre cu adevărat în conștiința colectivă națională. Cele două mii de pagini din Pleiada Academiei Române dezvăluie dimensiunea reală a unei poezii ce stă, prin perfectunea formei și puritatea lirismului, la înăltimea poeziei lui Eminescu și Arghezi.

O plăcută surpriză este *Introducerea* lui Eugen Simion. Nicic de circumstanță în cele aproape o sută de pagini de analiză pătrunzătoare; e, dimpotrivă, un studiu temeinic, amintind de perioada fastă a *Dimineții poeților*. În treacăt, Eugen Simion aduce în discuție dosarul de securitate al poetului și conchide, pe bună dreptate, că acesta fusese "subiect de comentarii simpliste, minimalizante, primitive". În ultima sa zi de detenție poetul a semnat un angajament de denunț la securitate, pe care, după un timp, potrivit ofițerilor, nu l-a mai respectat "corespunzător".

Pentru generația mea, Doinaș rămâne scriitorul ce intervenea cu autoritate și curaj la colocele de poezie de la Iași și în reunurile USR, despre care se povestea îndelung. Chiar și rapoartele Securității sunt mai juste decât unele comentarii ce apar azi, când pericolul a trecut: "Din materialele obținute în procesul urmării informative rezultă că Ștefan Augustin Doinaș, în diferite împrejurări dar mai ales cu ocazia unor evenimente interne, a continuat să se situeze pe o poziție necorespunzătoare politicii partidului în domeniul culturii. Împreună cu mai multe elemente aflate în preocupările noastre - Dan Deșliu, Eugen Simion, Mircea Dinescu și alții, a inițiat unele acțiuni preliminare conferinței pe țară a Uniunii Scriitorilor, care au contribuit la deteriorarea stării de spirit în breaslă."

Am să susțin mereu că există o gamă atât de diversă a delăuiunii în comunism, de la delăuiunea voluntară și criminală la delăuiunea obținută sub presiune și inofensivă pentru persoanele aflate sub urmărire, încât orice nivelare, echivalare și condamnare apriorică a celor ce ajungeau să dea raporte la Securitate și irresponsabilă și în sine dubioasă.

Eugen Simion observă o particularitate a poetului Doinaș: "a scris de la început bine". E greu să-i periodizezi poezia și chiar să o datezi după anul publicării, fiindcă o poezie târzie poate să fi fost doar o poezie publicată târziu. Doinaș e, literar, matur de la bun început, deplin format, stăpân peste limbajul poetic, perfect adaptat dintr-o început să scrie o capodoperă. *Clipa despărțirii*: "Distanța dintre noi se face fulger./ Si păsări zboără prin cenușă caldă./ cu tipete livide. Si străinul/ ce trece iute, ca alergătorul,/ nu simte, vai! Că pieptul lui a rupt/ o panglică subțire, ce lucea/ cu disperare, între ochii noștri..." Sau *Symposion*, sau *Orfeu* ("Femeie, templu alb din solzi de fluturi./ Cu lira mea te-am smuls din reci tinuturi"), sau *Sărutul* ("Ca frunza ce se lasă pe izvor/ îți tulbur sufletul cu o sărutare") și atâtea altele.

Aș mai adăuga un aspect straniu, greu de formulat: nici omul Doinaș, de o mare civilitate, dar – cum să spun – prozaic, cu care nu-ți venea să angajezi o discuție despre poezie (!), și nici intelectualul care scria în proză, cel din interviuri, autor a numeroase eseuri sau de simple pagini critice, nu se disting prin calitate exorbitante. Vorbitorul în proză e mai degrabă șters, frazele sale nu au tonus, "ideile" nu strălucesc și, deși de un estetism elevat, nu găsești în ele nimic special-memorabil, fie pentru că le-ai mai întâlnit și-n altă parte, fie pentru că pur și simplu proza sa are o expresie greoaie (să fiu verificat, dacă nu sunt crezut).

On transformare miraculoasă, cu adevărat stranie, se petrece însă când omul, ca să zic aşa, începe să vorbească în versuri. Nici "ideile", nici cuvintele, nici "sensibilitatea" sa nu mai sunt aceleași. Cel ce prinde glas e altul, de o esență cu totul nobilă și de o puritate

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ OPERE

I. Cartea marelor • Omul cu compasul • Seminița lui Laokoon • Alter ego • Ce mi s-a întâmplat cu două cuvinte • Papirus • Anotimpul discret • Hesperia • Vârătoare cu soiuri

ACADEMIA ROMÂNĂ

Fundația Națională pentru Știință și Artă

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ OPERE

II. Interiorul unui poem • Arie și ecou • Lamentații • Aventurile lui Proteu • Psalmi • Ovidiu la Tomis, versuri „din exil” • Ontopoeme • Ad usum delphini • Cameră de luat vederi • Parabole lirice • Răzlețe • Poezii din reviste

ACADEMIA ROMÂNĂ

Fundăția Națională pentru Știință și Artă

a gândului ce urcă în preajma filozofiei celei mai pure, aceea care interrogează asupra Ființei.

De atenție deosebită acordă Eugen Simion, pe bună dreptate, psalmilor lui Doinaș: "Ca și baladele din tinerețe, *Psalmii* constituie vârful creației lui Ștefan Aug. Doinaș, un poet care, aşa cum ar fi spus Ion Barbu, a vrut să-și încerce custura talentului său pe toate temele mari ale poeziei". Pentru cine s-a oprit cu lectura poeziei sale până în '90, luat apoi de altele decât cele esențiale, cazul meu, descoperirea tardivă a *Psalmilor*, publicată în 1997, e o revelatie. Ce a putea reproduce aici fără să pară că aleg la întâmplare și fără să nedreptășesc tot restul? Din cei o sută de psalmi, neîndatorați textului biblic și nici lui Argezi, iată unul, al zecetea: "Bogată-i valea Domnului, și curge/ cu vuiet pașnic, și adapă turme/ de vite și de fiare, fălfăire/ de păsări albe, roiuiri de lăcuste;/ și toate-și recunosc în undă chipul,/ și, fericite, beau

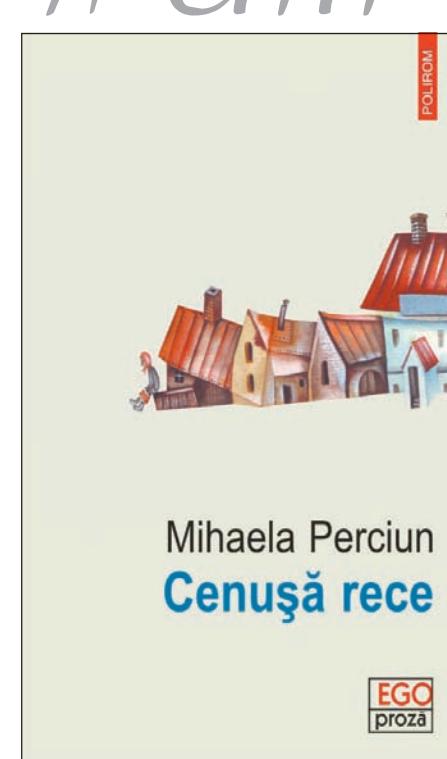
stingându-și setea, și mare voluptate simt cu botul,/ și atipesc apoi pe țârmul apei// Doar nouă, oamenilor, nu ne este/ prielnică gustarea; numai nouă/ oglinda ne aruncă-n față chipul/ schimonosit. De ce, Stăpâne?// / Dintr-un/ tufiș ce arde fără-a se scrumi, o voce/ mi-a spus cu milă, și-am recunoscut-o:/ – Din valea Mea voi nu veți bea, decât/ făcându-mi undele mai dulci cu lacrimi..."

Materia în care sculptează Doinaș e, esențialmente, aerul. Poemele lui sunt desene de aer în aer. Nu de fantezie sunt iscate ele, fiindcă nu sunt vizuini de moment, evanescente, întâmplătoare și somptuoase în sine, ci de o vizuine suprasensibilă a ochiului interior, a inimii inimii, care vede dincolo de materie și recuperă formă și sensuri încrustate în carne elementelor. Poemul pare o "descoperire", expresia unui "adevăr" până la el neexprimat, o aducere la lumină, la modul filozofic, a unei realități universale presimțite, pe care poezia o desfășoară cu grăție deplină. Poezia lui Doinaș nu e o poezie "de cuvinte", a cărei frumusețe rezidă doar în expresie. Frumusetea poemului, căci despre ea trebuie să vorbim mereu în legătură cu Doinaș, rezidă în egală măsură în frumusețea "lucrurilor" pe care le vede ochiul interior. De aceea, nu doar Valéry e spiritul afin, poet și el al "aerului", al interstițiilor, cel ce distinge geometria invizibilului din *Ni vu, ni connu*, ci și Rilke, poetul ce desenează – estetic – sensuri.

Registrul poeziei lui Doinaș e sublimul, în mod natural. Poetul locuiește în zone înalte, dincolo de vizibilitate imediată, lumea lui transcendă în preajma spiritului, a căruia mișcare subtilă o refac cu mintea și cu o senzorialitate de grad secund. Limbajul care o captează, rareori simplu, are, dimpotrivă, întreaga strălucire pe care stăpânirea uimitoare a artei în toate compartimentele ei o poate da.

Arta lui nu e de toată ziua și nici nu răspunde gustului zilei. Dar nici nu e nevoie să facă, fiindcă această hrana se rezervă doar pentru zilele de sărbătoare și pentru cine e pregătit să îmbrace haina sărbătorii.

Stefan Aug. Doinaș, *Opere*. Text ales și stabilit, note, comentarii, variante, cronologie și indici de Alexandru Ruja. Introducere de Eugen Simion, București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2016.

PATAGONIA DIN SALA 201

ALEXANDRU ORAVITAN

Jurnalul de bord ca subspecie a literaturii de călătorie a lăsat urme puțin adânci în cazul literaturii române prin comparație cu literaturile occidentale. Sigur, societatea românească n-a avut niciodată un puternic impuls colonizator, iar spiritul aventurier a lipsit aproape cu desăvârșire în anumite epoci din istoria noastră colectivă. *Jurnalul de bord* al lui Jean Bart ori romanele lui Radu Tudoran și Radu Niciporuc sunt excepții ce confirmă o regulă: în literatura română, călătoria are rareori loc în afara spațiului autohton, iar reprezentările puținilor temerari nu au reușit să producă opere unanim acceptate ca făcând parte din canon.

Pe acest fundament deseori subred, Daniel Vighi reușește să construiască un schelet epic de o rezistență incontestabilă. Romanul *Mort în Patagonia*¹ e o moștră a marelui paradox încapsulat în figura autorului său, care oscilează de la jocular până la gravitatea accentuată a presunilor societale. Cartea lui Daniel Vighi poate fi considerată o reușită în spațiul oricarei literaturi. Ea e rodul trudei unui om ce stăpânește cu măiestrie mecanismele literare, un fin cunoșător al limbii române de azi și de ieri, care știe cum să se joace cu forma și să provoace cititorul să mediteze nu atât la întrebările stârnite de evenimentele din carte, ci la însuși rolul literaturii ca mecanism de reprezentare a unor universuri interioare și exterioare.

Mort în Patagonia adună la un loc personaje din copilăria autorului, transformate în hibrizi literari, o sumă de tipologii care sunt întâlnite rar în viața de fiecare zi, pentru care principiul temporalității și spațialității nu există. Moarte sau viață, reale sau fantasmagorice, români, unguri, nemți sau "tălămboci", personajele lui Daniel Vighi baleiază prin firul narativ și prin paginile istoriei, trăgându-și seva nu numai dintr-o istorie personală, ci și din Marea Iсторie. Căci cum altfel pot coexista în aceleasi pagini căpitánul Ahab și Cristofor Columb, Ishmael-Macek și Magellan ori Moșu Cuza și Pedro Sarmiento de Gamboa?

Idiolectul acestor personaje este un hibrid în sine, un amalgam de română literară, bănătenism și spaniolism specific perioadei marilor descoperiri geografice. Așadar, jocul nu este prezent numai la nivelul construcției personajelor, ci și la nivelul limbajului. Criteriul spațial nu este nici el ignorat, căci mostenirea Imperiului Austro-Ungar și cultura Europei Centrale se întâlnesc aici cu radicalele diferențe ale spațiului situat nu numai la antipodul geografic, dar și cultural, al lumii de dincolo de Ocean, *terra incognita* până și astăzi pentru mulți dintre locuitorii spațiului european.

Într-adevăr, hibriditatea pare cuvântul definitoare pentru opul lui Daniel Vighi. Operă postmodernă pe deplin asumată, *Mort în Patagonia* pleacă de la două experiențe-cheie ale autorului: plimbătul fără întări pe stradă în copilărie, când bunica îi reprosa că a plecat în Patagonia de s-a întors atât de greu, și seminarul de literatură română din sala 201 a Facultății de Litere de la Universitatea de Vest, bine-cunoscut unor multiple generații de studenți. De multe

ori, personajele lui Daniel Vighi par a pluti în derivă, fără nicio întări pe harta explorării cotloanelor ascunse ale lumii. Însă nu destinația primează aici, ci experiența călătoriei, cu valențe inițiatice pentru multe dintre personaje. Așa și pentru studenții reunii în sala 201, cărora le e dedicată cartea: contează mai puțin miza, cât experiența literaturii și placerea textului lui Daniel Vighi. Această dedublare a perspectivelor și a cheilor de lectură este numai o primă instantă pentru caracterul hibrid al cărții.

Pe un alt palier poate fi abordat motivul călătoriei. În romanul *Mort în Patagonia*, călătoria devine sinonimă cu lectura, iar oceanul pe care călătoresc goleata "Speranța" este însăși Biblioteca Centrală Universitară "Eugen Todoran" din Timișoara. În aceste ape fertile, ficțiunea găsește o sevă roditoare, pe deplin racordată unui filon cultural solid. Dacă "Speranța" e împrumutată din *Toate pânzele sus*, personaje precum căpitánul Ahab sau timonierul Ishmael-Macek sunt pastișate din capodopera lui Melville, *Moby Dick*. Pastișarea devine o marcă a postmodernității opului, dusă la un nou nivel prin împrumutarea mărcilor specifice ale unei întregi subspecii (jurnalul de bord), iar hibridizarea cărții devine evidentă și prin prezența multiplelor voci narrative; acest fapt sugerează discontinuitate și schimbările de ton inherentă unei opere collective, cum este istoria, dar și seminarul de literatură din sala 201, la bordul golelei "Speranță".

Hibriditatea se mai manifestă și în caracterul de roman-fluviu, dacă nu chiar roman-ocean al volumului lui Daniel Vighi. Aglutinarea de perspective și de voci este suprapusă unei confluence a istoriilor, a modului în care Istoria este construită ca o sumă de microistorii. *Mort în Patagonia* e un roman al unei lumi situate la confluența timpurilor și geografiilor. Prin intermediul ficțiunii, figuri din Banatul postrevoluționar pot defila prin Lumea Nouă a secolului al XVI-lea cu un firesc deseori deconcertant. Personajele trăiesc concomitent în lumi diferite, însă istoria pe care o trăiesc e comună. Ei sunt pe deplin cuprinși de faptul că excursiile lor alături de Magellan, Columb ori Sarmiento de Gamboa au un tel bine determinat, că drumul lor are o "menire": "Toți sunt prezentați la o așa importantă reunire al cărei rost este de a limpezi menirea drumului. Pentru ce suntem aici, ce vrem și de ce vrem ceea ce zicem

că am dori să înfăptuim sunt întrebările pe care le și spune căpitánul".

Totodată, "menirea" drumului la Daniel Vighi e pătrunsă de spiritul literaturii ca mijloc de explorare și revigorare a trecutului. *Mort în Patagonia* provoacă o serie de întrebări fundamentale nu numai cu privire la rolul literaturii în explorarea istoriilor necunoscute, ci și la capacitatea literaturii de a jongla cu linearitatea timpului. În romanul lui Daniel Vighi, timpul nu este liniar, ci capătă dimensiuni care îl transformă în unul dintre personajele-cheie ale cărții, mai cu seamă în ceea ce privește valența istorică a volumului: "pe noi nu ne interesează drumul spre viitorime, ci ălălalt, mult mai greu, și anume drumul spre trecut". Însă "viitorimea" pare strâns legată de evenimentele trecutului, urmând principiul vaselor comunicante. Un dezechilibru ori aberație a prezentului națională are ecouri pe durata întregii cărți și dincolo de limitele ei.

Pronunțata metatextualitate a cărții este ferm ancorată în problematica timpului, abordată atât de nuanțat în roman, mai cu seamă în relația cu literatura: "taman din cauza încurcăturilor pe care le avem cu timpul se petrec toate. În pre-închipuirile care se numesc *fiction*, timpul nu este de mare folos, el e aşa cum ne închipuim că ar fi, prin urmare, unii pot fi morți, alții pe moarte, alții viați, n-are importanță."

În centrul problematicii istorice și temporale poate fi întâlnită una dintre nuanțele capabile să plaseze *Mort în Patagonia* într-o categorie de romane cu ramificații internaționale. În ultima parte a cărții, apare pronunțat dimensiunea postcolonială a textului lui Daniel Vighi. În pagini care cu greu par a fi scrise de un autor român, Vighi explorează minuțios dispariția populațiilor *ona* și *selknam*, într-un genocid insuficient cunoscut la nivel mondial. Supuși cu forță unui proces de aculturare de către colonizatori, băştinașii sunt reduși la tacere, iar teritoriile le sunt luate fără milă. Supunerea lor la normele vieții occidentale ajunge să distrugă nu numai viețile unor "tălămboci", dar și culturi locale de neînlocuit.

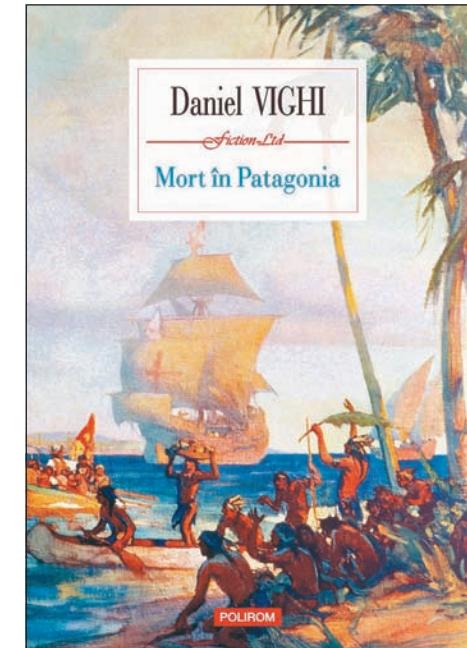
Daniel Vighi populează aceste pagini cu figuri memorabile și controversate, precum Pedro Sarmiento de Gamboa, figură donquijotescă, ori Julius Popper, "român evreu de pe la noi, care a dat nume unui munte Punta Sinaia, iar altuia Carmen Sylva, (...) autor de niscaiva prăpăd genocidar".

UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA

28 septembrie. A avut loc deschiderea anului literar cu lansarea volumului *Gâlceava înțeleptilor în jurul timpului*. *Cioran, Eliade, Noica și... Heidegger*. Despre locul profesorului Mircea Lăzărescu în cultura Timișoarei, despre relațiile sale cu Cioran și Noica și cu alți cărturari ai secolului al XX-lea au vorbit Cornelius Mircea și Cornel Ungureanu.

6 octombrie. A avut loc lansarea integralei creației lui Ioan Petras. Despre opera preotului Ioan Petras, despre locul său în poezia religioasă românească, dar și în poezia de azi, au vorbit Alexandru Ruja, Tudor Crețu, Eugen Dorcescu, Constanța Marcu, Paul Eugen Banciu, Mirela Ioana Borchin și alții. Ședința a fost moderată de Cornel Ungureanu.

FILIALA TIMIȘOARA

Moartea ca fenomen fizic, dar și simbolic, nu îi afectează însă numai pe băstinași, dar și pe colonizatorii anului fatidic 1555, care, în Tierra del Fuego, au găsit numai spectrul morții, nu și viață mai bună îndelung căutată. Așadar, titlul *Mort în Patagonia* capătă valențe suplimentare, pricinuite de tentativa de a trăi în unul dintre cele mai inospitaliere colțuri ale planetei, de care timpul pare să fi uitat.

Relația cu timpul afectează și poziționarea personajelor cu privire la evenimentele deseori tragice redate în contextul marilor descoperirii geografice și a unui colonialism traumatizant pentru băstinași. Este chestionată deschis implicarea ori detășarea personajelor față de istoria prezentată – una dintre dilemele fundamentale ale postmodernității în balanță actor-martor al întâmplărilor. Nici în această privință personajele lui Daniel Vighi nu sunt "pure", ci schimbă perpetuu cele două poziții în funcție de gravitatea întâmplărilor și de capacitatea de a muta cursul unei istorii deja bine așezate.

Adunarea personajelor la bordul golelei "Speranță" și chestionarea repetată a relației cu timpul ori cu istoria e sinonimă cu ambianța seminarului de literatură: "Întâlnirea seamănă peste poate cu seminarul grupei de la secția LL (adică Lélé) a Departamentului de studii românești din cadrul Facultății de Litere, Istorie și Teologie a Universității, sala 201. Totul seamănă: ușoara plăcileală, neastămpărul moderat al așteptării vag indiferente, dacă nu cu totul abstrase într-un ceva fără leac". Dimensiunea literară este așadar scoasă la înaintare, înglobând dimensiunea istorică.

În fapt, luat ca un ansamblu, *Mort în Patagonia* pare a avea și o Miză strict literară, în contra postmodernității sale fățuie: întoarcerea la Marea Națională, la placerea textului și la farmecul jocurilor literare. Paradoxalul roman al lui Daniel Vighi poate fi propulsat așadar într-un raster de creații de o originalitate remarcabilă, cu un stil inconfundabil, ce demonstrează că literatura română cunoaște un reviriment îndelung așteptat.

¹ Editura Polirom, Iași, 2017, 472 p.

DESTEPTĂTORUL

CHRISTIAN CRACIUN

Moto: "De 27 de ani încerc, aproape zi de zi, să înțeleg ce se întâmplă cu noi"

Tocmai ce mă apropiam cu lectura de ultimele pagini ale culegerii de publicistică a lui Gabriel Liiceanu, atât de frumos și de patetic intitulată: *România – O iubire din care se poate muri* (Humanitas, 2017), când FB-ul nostru iubit/urât de fiecare zi, care, după câte știm, ghicește gândurile, îmi difuzează un număr din *Dilema veche* (nr. 480, 24 aprilie-2 mai, 2013) care propune un *Top 5, Cei mai detestați intelectuali publici din România*. Dintre ei sigur nu putea lipsi Liiceanu: "Pentru că e moralist; pentru că e directorul unei edituri prestigioase; pentru că l-a plagiat pe Heidegger; pentru că n-are șapcă; pentru că e mereu încruntat". Cartea de față mai adaugă vreo treizeci de "motive" pentru acest *hatespeach* care s-a edificat (sunt 27 de texte pentru 27 de ani, coincidență?) imediat după 1989 în jurul filozofului. Începând chiar de la *Apelul către lichele*, (adevărat moment zero, care l-a plasat pe o traietorie existențial-intelectuală de pe care, această carte este încă o dovdă, nu a mai ieșit) continuând cu momentul prezentării *Raportului Comisiei prezidențiale de analiză a comunismului și până astăzi, "motivele" s-au tot adunat. Știam textele din carte de pe platforma *Contributors*, unde au fost publicate între 2015-2017. Citite acum, împreună, ele impun, firește, să le descifram ideile forță și coeziunea.*

Poate să pară ciudat, dar eu cred că Liiceanu (hotărât antinationalist și profund patriot, ca să precizăm de la început) cântă imnul. Mai bine zis versul lui cheie. De astă am ales acest titlu aparent deplasat pentru rândurile de față, autorul este prin excelență un *reactiv*, imediat ce se întâmplă ceva în societate el nu poate tăcea, trebuie să ia atitudine repede, să folosească libertatea cuvântului întru apărarea unor valori în care crede. El este, deci, un *deșteptător*, adică deopotrivă un *provocator* la trezire din "lenea socială" sau "lehamitea civică" (două păcate capitale care ne amenință), dar și unul care ne vrea mai deștepti. Prin opera scrisă și prin opera editorială. Sigur că astă nu-l face simpatic, spre deosebire de Andrei Plesu care își învăluie criticile într-o mătase de ironie, Liiceanu este direct, chirurg care taie "fără milă", mănat în luptă de un sentiment al urgenței și provocând un astfel de sentiment. Este radical, scrie ca și cum apocalipsul începe acum. Și nu este așa? În general, cel care aduce vorba despre adevăr și bine este imediat suspectat de arăganță de a-și proclama o detinere de însuși care lipsesc celorlalți.

Ambiguitatea care i se reproșează lui Liiceanu (dar pe care eu o consider, dimpotrivă, o calitate fundamentală) este aceea că filozoful abstrus, îngropat în studiul textelor lui Platon sau Heidegger, "coboară în arenă" și scrie despre gunoaiele de pe străzi sau despre ultimul deșeu politic. Dacă și-ar fi văzut de treabă (adică de prima dintre meserile sale, după clasificarea din eseul introductiv), nu ar fi supărăt atât de tare. "Gresesc cei care își închipuie că filozofia se ocupă (doar) de «lucruri finale». Fiind «interpretare a vieții», nimic din ce ține de

viață nu-i poate fi străin", se justifică el.

Gabriel Liiceanu ne propune un model de intelectual care înainte de 1989 nu avea cum să existe la noi și care nu s-a impus nici acum; în Franță de acum o jumătate de secol a constituit o generație devenită cunoscută sub numele *Les nouveaux philosophes*. Îi citează și Liiceanu aici: André Glucksman, Bernard-Henry Lévy, Alain Finkielkraut (mai încoace) și mulți alții. O filozofie a implicării directe politice și sociale, a *angajamentului*, coborâtă în stradă. Un astfel de tip de filozofare a încercat (nepremeditat, cred, în primă instantă) să introducă la noi Gabriel Liiceanu, alături de cățiva, foarte puțini (Horia-Roman Patapievici, Mircea Cărtărescu, Mircea Mihăiescu, Vladimir Tismăneanu).

Din păcate, să o spun de la început, fără mare succes. I-au lipsit cel puțin trei elemente pentru a avea ecoul noului discurs demisificator antitotalitar din Franța de după 1968: a. un mediu intelectual larg, deschis dialogului de idei (vezi analiza lui Patapievici din *Despre idei & blocaje sau De ce nu avem o piață a ideilor*); b. o mass media cultă și capabilă să transmită un astfel de dialog către un public reprezentativ (în ciuda aparențelor, cei citiți mai sus nu sunt "intelectuali mediatici", sunt sub embargou, m-a mirat să-l văd pe Gabriel Liiceanu invitat la un post tv privat pentru a comenta vizita președintelui Macron. Dar în niciun caz nu-l veți vedea la televiziunea sau radioul "publice"); și c. acest public însuși, începând cu chiar colegii de breaslă (vezi aici în carte polemica aspră cu *Observatorul Cultural* și Ovidiu Șimonca).

Meseria de cetățean liber (pleonasm?) se învăță, ne sugerează Gabriel Liiceanu, totalitarismul atrofiază complet normalitatea instincților cetățenesti ce nu se pot dezvolta decât într-un regim de libertate democratică, și atunci misiunea (greu cuvânt, nu?) intelectualului public devine tocmai aceea de diagnostician al bolii și de stabilire a tratamentului. E un rol asumat și prin definirea dificil și care nu-ți aduce deloc "glorie". Mai ales că stilul lui Gabriel Liiceanu este, aș spune, incapabil de eufemizare (un exemplu eseu *Marea sfidare. E prea mult!*). El spune ticălosului că e ticălos, hoțului că e hot, prostului că e prost, șirbului că e șirb. Astă aproape de excelentul text *România gurilor șirbe*, care, ca altădată celebrul eseu al lui Patapievici despre Eminescu, a fost citit într-un sens exact opus celui intentionat de autor, fiindu-i reproșată insensibilitatea "ciocoiască" la adresa sărmănilor care nu au bani pentru dentist etc. Nu de dialog este vorba, ci de harnică lipire de etichete.

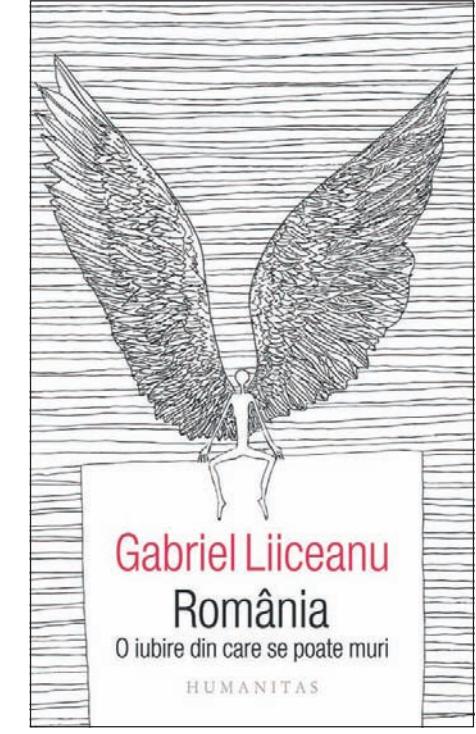
Avem, deci în aceste pagini o imagine a infernalului politico-social în care ne-am mișcat în ultimii ani, până la manifestațiile maraton din iarna lui 2017. Ce poate face un filozof – vezi motto! –, punând la bătaie întreaga sa abilitate profesională, decât să încearcă să înțeleagă lumea în care trăiește? Și ce poate face când lumea aceasta îl contrariează cotidian? "Ceva e putred în România? Nu. Totul e halucinant. Tot ce e fictiv e real, tot ce e real e fictiv". "Boala de care suferim, o boală colectivă a de-realizării, neexistând un termen anume

pentru ea, am botezat-o cu un barbarism: *fictioterapie*. Rezultatul ei, provenit din pierderea controlului asupra realului, este dezorientarea. Tabloul general: o colectivitate în derivă". Metafora medicală apare adesea – am folosit-o și eu inevitabil mai sus –, pentru că avem cu toții senzația că suntem organele marelui bolnav care este România de azi. Boli vechi, netratate, ale totalitarismului comunist, boli noi, bine dezvoltate pe acest fond de imunitate (culturală mai ales) scăzută. Gândirea lui Gabriel Liiceanu ilustrează ceva ce aș numi un *patriotism sceptic* cotidian lezat de realitatea socială. Poți să nu fi de acord cu una sau alta dintre pozițiile sale, nu-i poți contesta nicio clipă *fapta* culturală și seriosul implicării. Și, ca să îl contrazici, nu e bine să folosești stereotipuri obosite, orientarea sa politică de exemplu: că e "de dreapta", anticomunismul "visceral", – nici măcar "băsismul" pe care-l explică într-un text foarte precis – sau hotărâța sa critică la adresa aberațiilor corectitudinii politice n-ar trebui să fie petarde polemice.

Centrul de greutate al gândirii sale stă în altă parte, dar e mult mai ușor să-l ataci aici, în determinările sale superficiale. Omul acesta a fost totuși amenințat public cu moartea cel puțin în două cazuri. De doi scriitori, diferenți ca valoare și importanță culturală, totuși, totuși.... Oricât am încerca să bagatelizăm "hermeneutizând" nu știu ce rostiri ale invectivei, *gestul istoric rămâne*. Și n-am pus la socoteală minerii din iunie 1990. Nu putem ignora asta! Ca într-un reflex pavlovian, mulți când îi întâlnesc numele activează amintitele etichete.

Am postat de exemplu un foarte frumos citat din carte întru apărarea vorbirii corecte a limbii române, fără absolut nicio trimitere "politică". "Reflexul rigorii va fi izgonit din suflete și toate convențiile ulterioare ale vieții vor intra pe făgașul lui «merge și aşa». Ne vom închîna la idolii aproximăției. Vom fi nepunctuali, vom face totul de mântuială, nu ne vom ține de cuvânt, vom face reguli pentru a nu le respecta, în cele din urmă vom fura și ne vom minti unii pe alții zi de zi. Vom face să sufere sufletul fiecăruia dintre noi. Vom fi o silabă pe dos, un accent greșit pus, un inoportun «ca și», un dezmarțat «care», un «vizavi» greșos, o «locație» lăbărtă peste lume. Vom fi crescuți prost, cu mintea necurățată. Vom sfârși prin a trăi atât de urât pe cât de urât vom vorbi". Ei bine, au fost comentarii de genul: "cine, ăsta? lasă că știm noi...", fără să aibă propriu zis nimic de reproșat textului ca atare.

Principiul trupei de intervenție rapidă intelectuală se asociază, în cazul lui Liiceanu, cu tonul profetic. Iar încruntarea nu e psihologică, e pedagogică, în sens profund. Și acesta îi indispuze pe unii. Din acest punct de vedere, carteau este rotundă, primul text, despre meseria de cetățean și ultimul despre lehamitea cetățenească sunt, să spunem așa, teoretice. Dar nu numai. Binele filozofic, valorile tari, binele public, formele practice, etice, ale verbului *a-ti păsa*, sunt temele acestui cetățean gânditor. Are autorul orgoliul unui *maître à penser*? Și ce ar fi rău în asta? De fapt, citit cu atenție și scuturat de noianul de prejudecăți ideologice, îi

putem admira, de pildă, stilul. Îmi place, de exemplu, că nu se ferește de patetism, de retorică "înlătă", dar e capabil și de "vitriu" pamphletar: "Uitați-vă ce monștri s-au ridicat după acest potop al istoriei, cu noroiul șiroind pe ei. Uitați-vă la chipurile lor, la cefele lor, la fălcile lor, la pântecele lor, la dinții lor, la limba pe care o vorbesc, la arăganță și tupeul lor, la felul în care se adună, se grupează și se regrupează mereu, la felul cum își pun rudele, prietenii și amantele în posturile-cheie ale țării, la felul în care își transformă în arme tocmai victimele săracite de ei, cărându-le prin țara cu lista și autocarul". Și puneti alături fenomenologica răceală cu care analizează figura *ultimului om* al lui Nietzsche.

Ca să parafrăzăm titlul unei cărți, tot de publicistică și apărătoare aproape în același timp, a lui Mircea Cărtărescu, Liiceanu ne prezintă un peisaj social în agonie, o *lume în plină isterie*. Una dintre cauze este lagărul de reeducare ("acum într-o altă prezentare") din care nu am ieșit: "Astăzi, lagărul de reeducare a fost mutat în sufragerie, în fața televizorului, victimă stă pe un scaun sau pe o canapea, bea bere sau ronțăie snackuri, iar tortionarul îi sucește creierii instalat pe un ecran". Cu două completări: a. victimă este, în acest caz, neinocentă, evazi-complice; b. adăugăm firește influența enormă a Rețelei. Deloc beneficiă libertății.

Exact acum zece ani Gabriel Liiceanu publică eseu *Despre ură*. Un citat de acolo ne va ajuta să înțelegem coerenta – în bine, în sensul neschimbării principiilor, în rău în sensul că lumea diagnosticată nu s-a schimbat, decât poate degradându-se și mai mult: "Evident, funcția de moralist a intelectualului este ingrată. Ea îl face antipatic, cu cât el își ia mai mult funcția în serios, cu atât «devine tinta oprobriului lumii laice, căreia îi încurcă socotelile». Faptul de a fi antipatic, hulit, reprimat este pentru intelectual singura garanție că își joacă cum trebuie rolul social. Și invers: «Se poate afirma a priori că un cărturar läudat de laici și-a trădat misiunea»". (p.103) Ghilimelele ascuțite trimit la celebra lucrare a lui Julien Benda *La trahison des clercs*. În aceste texte ardente se aduce un elogiu omului liber. Precedenta carte a lui Liiceanu se numea tocmai *Nebunia de a gândi cu mintea ta*. Adică de a gândi liber. Cea mai periculoasă dintre meserile de azi... o nebunie!

UN BABEL RECUPERAT

GRATIELA BENGA

JOC DUBLU

Proză scurtă scrisă de-a lungul a douăzeci de ani adună Răsvan Popescu în *Pestele cu aripi** - prilej de profilare a evoluției autorului. Căci semnatarul scenariului care a stat la temelia unui film regizat de Lucian Pintilie (*Prea târziu*) este, înainte de toate, prozatorul care a atras atenția, în 1991, cu *Subomul*. Scriitura lui cu precădere vizuală îi-a înlesnit colaborarea cu nume importante ale cinematografiei. Lui Lucian Pintilie (cu care a făcut și *Terminus Paradis* - alături de Radu Aldulescu) i s-au adăugat Nicolae Mărgineanu, Dan Piță, Radu Gabrea. Dintre prozele incluse în acest volum, trei s-au metamorfozat în povești filmice derulate. De altfel, destule dintre bucățiile conținute de *Pestele cu aripi* par a fi părți dintr-un proiect mai amplu. Fie narrativ, fie sincretic.

Pe Răsvan Popescu îl interesează societatea. Și îl fascinează timpul – ca axă capabilă să răvăsească, să provoace confuzie, dar și să orânduiască destine. Despre un timp al răului și un altul al candorii, al repetiției dezaxate și al unicitatii atașante, despre cadența care măsoară vremurile mistificărilor și fulguranta adevărului scrie în *Eliberare*: "Fără să vreau, fără să-mi dau seama, în capul băiatului meu am falsificat o lume întreagă. Lumea întreagă. În primul rând moartea. Ar putea să jure că, după felul cum sună cuvântul, e o insulă pustie". Realitatea și ficțiunea, adevăr obiectiv și expresie subiectivă sunt contrarii care, în loc să clarifice existențe, le bulverzează.

Trei caracteristici mi se par definitorii pentru proza lui Răsvan Popescu. Prima, că autorul poate fixa o lume complexă în spații mici, fără să îi taie respirația. A doua, că nucleele de tensiune ale povestirilor se adună, intră în criză și erup în momente (sau în chipuri) neprevăzute, punând în lumină ungherele unei psihologii problematice. Apoi, că aderența la real nu exclude impactul emoției și deschiderea spre subtile metamorfoze.

Prinse în țesutul unei societăți tulburate, personajele lui Răsvan Popescu sunt puse față în față cu o opțiune, își fixează o țintă, stabilesc o miză. E în joc existența lor – pe care o imaginează (o regizează) potrivit unei anumite încadrări în social. Gravitatea pătrunde straniu în măruntaiele derizoriului, iar lumea se lasă analizată din unghiul celor mai diferite traекторii umane. Multe dintre personaje - scriitor, legist, profesor, inspector, anchetator - au exercițiul examinării. Uneori se opresc, blazate, la un fals paradis (*Viață trăită din plin*), altele posedă o flexibilitate a gândirii care îi determină să (se) rostească, dar și să (se) ascundă. Sau o rapiditate a deciziei (a acțiunii) care schimbă, pe neașteptate, cursul unor întâmplări. Sunt personaje care nu se mulțumesc să existe, ci aleg să inter-vină, dând cotidianului o altă turnură decât o anunță succesiunea evenimentelor (în *Câinele* sau în *Cum să furi un milion*). De aceea, protagoniștii domină cadrele chiar și atunci când lipesc din ele.

Scriitorul din *Pestele cu aripi*, amplă povestire care dă titlul volumului, caută o aventură (erotică) revigorantă, dar explorarea senzorială și afectivă ajunge să se preschimbe în sondarea condiției artistului care "scrive mereu despre golul

din viață lui". Creșterea și descreșterea stăriilor, a elanului vital dau anvergura și ritmul desfășurării narrative: "Continua să fie lucid și să asiste la propriul sfârșit. Pentru o clipă avu impresia că poate să trișeze, să tragă de timp. «Cine e de vină? Am căutat povestea, am provocat-o! Am dat peste un sirop și mă mai și omoară! Nu-i o dramă, e dramoleță!» Credea că a găsit finalul și încerca să-l spună și celuilalt, era martorul lui. Doar că nu-și putea desclăsa maxilarele."

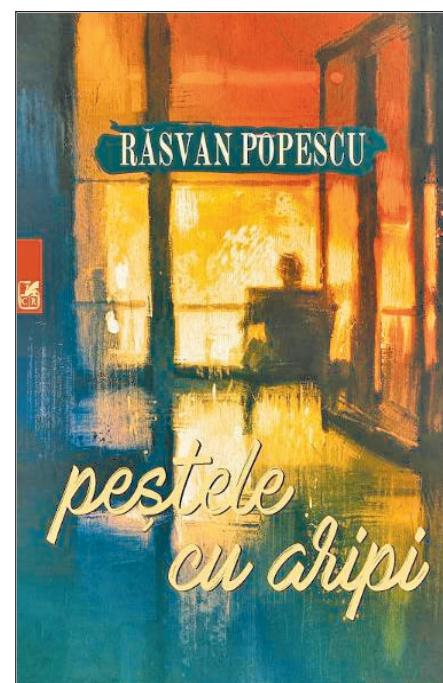
Față de real, literatura joacă dublu. Îl reflectă, dar în același timp îl poate zădărni. Clădește o altă referință. De aceea, finalul rămâne (încă) deschis.

*Răsvan Popescu, *Pestele cu aripi*, București, Editura Cartea Românească, 2017.

DE LA AUTORUL BISIMULAT LA AUTORUL MULTIPLU

Ioana Rauschan a făcut parte din generația de critici și esești lansată de revista "Orizont" în anii '70. Îi era alături Brândușa Armanca, o însoțeau Carmen și Marian Odangiu. Erau foarte tineri pe-atunci, însă bine însurubați în teorie literară. Erau dezinvolti și inventivi, animați de fervoarea construcției proteice, nărvășe. Sau seduși de o cultură care abolea (măcar ea) granitele. Nerăbdătoare cu sine și cu proiectele sale - astfel se arăta Ioana Rauschan, ceea ce nu excludea articularea stăruitoare a textului și imaginii. Scriitoare, artist plastic, regizor, Ioana Rauschan a fugit în 1988 în Germania. Avântul rebel nu putea fi despărțit de fascinația libertății. A lucrat la *Deutsche Welle* și a regizat filme documentare. În Timișoara scrisese despre Alice Botez și Gabriela Adamescu, în Germania a făcut filme despre scriitorii care au trecut prin Düsseldorf.

Deși a cochetat cu coduri artistice diferite, setea de rânduială pare să fi persistat în galerile texturii sale (biografice), dar și ale textului (ca *hypophorie* - după cum explică Roland Barthes, o intrețesere în care subiectul se desface ca un păianjen dizolvat în secrețiile pânzei sale). În 1995, a publicat o nuvelă, *Die schöne Strickerin (Frumoasa cu andrelle)*, iar romanul *Abhauen* a fost tipărit în 2009. (Traducerea lui, *Cară-te!*, a apărut în română un an mai târziu.) Sub epiderma fiecarei pagini a debutului în germană se ghicesc ezitări, încordări, porniri ambivalente. Despre toate acestea mărturisește autoarea într-o scrisoare adresată prieteniei din Timișoara, Brândușa Armanca: "Am un cerc al meu de ușchiți, artiști și scriitori, ne înțelegem de minune [...], dar cu ei nu pot discuta despre altceva decât despre scriitura germană și despre cum limba pe care o folosesc eu e ciudată [...]. Am găsit un tip care vrea să-mi publice una din prozele mai lungi și am început să fac eu redactarea, corecția lingvistică, cum ar veni. Am făcut o pagină, am schimbat încolo câteva cuvinte și nu mai este textul meu. Nu-l mai simt. E străin. [...] Lucrez prea sec, fără memorie, [...] lucrez cu dicționare și lexicoane [...] și încerc să le potrivesc apoi gălămiturilor din mine, haosului din mine și ordinii din mine, de aia se bat cap în cap." Subterană și

coordonator
Brândușa Armanca

FINAL 1a CARTEA RATATILOR

Un experiment literar în memoria
Ioanei Rauschan

diacritic

Ardelean, Elisabeta Bogătan, M. A. Christi, Manolita Dragomir-Filimonescu, Constanța Marcu și Sara Olah, Silvia C. Negru, Olimpia Sârb. Fiecare sub un titlu propriu, cele opt proze sunt extrem de diferite între ele – ca viziune, tip de scritură, grad de coerentă internă și stil. Olimpia Sârb, Liliana Ardelean, Constanța Marcu și Sara Olah încorporează în pasta lor narrativă câteva personaje, dar și unele particularități de construcție vizate de Ioana Rauschan. În *Lumea pe din două* a Manolitei Dragomir-Filimonescu, Ioana însăși devine un personaj care se întâlnește cu Klara – vocea auctorială a *Cărții ratatilor*.

Pe de altă parte, Elisabeta Bogătan intră pe teritoriul istoriei contrafactive, iar Silvia C. Negru pleacă de la un fragment de roman pentru a desfășura episoade din propria-i biografie. Neconvențională, M.A. Christi optează pentru *Mașina de povestit* (pe măriță unui discurs dramatic în care Tatăl și Străinul se întretăie cu conștiința identității personale, existențiale și colective), în vreme ce intertextuală alege să fie Ana Mihaela Adam, care se dispersează în diverse ipostaze (în *Cercuri*). Eclectic și inegal, *Final la Cartea ratatilor* este un volum în care jocul de-a autorul ia forma unui joc de-a textul. Un text real - cu lumini și umbre, concis sau de un metaforism șerpuit, scris de un autor multiplu (generator al unui autor nou, fictiv, cu o identitate variată) - e de fapt metatextul unui text inexistent. Ne găsim, aşadar, în plină acrobatie a himerelor unei cărți posibile.

Privit istoric și comparatist, experimentul înlesnit de Brândușa Armanca e semnificativ pentru reînvierea memoriei și configurarea unei identități multiple – reverberante în spațiul spectaculoaselor întâlniri. Literar, nu poate trece prin filtrele estetice – căci ar fi avut nevoie de o continuitate valorică pe care segmentele volumului nu o găsesc. E dificil ca o astfel de încercare să bată la porțile canonului, dar asta nu înseamnă că nu e demnă de atenție (cu toată bizareria ei) ca formă a alterității. Cu accent pe diferență.

* *Final la Cartea ratatilor*, volum coordonat de Brândușa Armanca, Timișoara, Editura Diacritic, 2017.

CĂLĂTORII INTERIOARE

MARIAN ODANGIU

După 66. Poeme dintr-un timp înrămat (2015) și 67. Poeme deznodate (2016), cu noul volum, 68. Poeme cu fereastra deschisă*, îndrăznetul proiect lansat în urmă cu ceva timp de George Schintele trece de jumătatea realizării lui. Un proiect nu doar literar, ci și unul de fuziune, ce constă, pe de-o parte, în publicarea anuală, până la împlinirea de către autor a vârstei de săptezeci de ani, a câte unei cărti menite să coaguleze, în intenție cel puțin, principalele coordonate ale universului liric, să configureze tușele conclusive ale viziunii poetului asupra sinelui, asupra lumii și asupra poeziei și, totodată, să exprime pulsul și ritmul deplinei maturizări/maturități existențiale și creative, din perspectiva fiecărei dintre ultimele cinci trepte (id est: ani) către pragul vârstei solare - cum ar fi spus G. Călinescu.

Pe de altă parte, într-un gest de subtilă și nuanțată sincronicitate, urmând experimentul din *Clepsidra de cuvinte* (2013) - volum spectacol-grafic realizat în colaborare cu Valeriu Sepi, în care poeziile sunt *complinite* de lucrări picturale concepute nu ca o ilustrare, ci ca o reverberare a versurilor într-un alt plan și într-un alt registru, ca un discurs artistic paralel, alcătuind împreună, text și imagine, secvențe de o mare expresivitate și frumusețe -, în fiecare dintre cele trei volume de până acum ale proiectului, George Schintele și-a asociat numele (și, implicit, creația) cu acela al unor artiști timișoreni cu/ de notorietate în domeniul artelor vizuale, cunoscuți nu doar pentru originalitatea formulelor estetice, dar și pentru afinitatea și disponibilitatea lor de a se implica în demersuri inedite, de largă respirație: Gabriel Kelemen (în 66), Edith Torony (în 67) și Victor Gingiu (în 68).

Născut în 1968, primul, în 1988 și, respectiv, în 1977, următorii, ei aparțin, evident, unor generații diferite de plasticieni; au, însă, în comun un mod de a se circumscrie, de a rezona, și de a adera, prin imagine, la poezie, pe care George Schintele a reușit să îl provoace, aducându-i aproape de poemele sale și, totodată, lăsându-le libertatea absolută de a se exprima, printr-un soi de inducție, pornind de la acestea. Rezultatul e, cum spuneam, unul seducător: poemele și formele grafice coexistă armonios, se intersectează și se despart, respiră, când împreună, când independent, într-un inedit și convingător tandem estetic cuvânt/ imagine.

Ar mai fi de spus că, în pofida aparențelor, volumele din proiectul lui George Schintele nu sunt, nicidecum, cărți de sărbătorire, de celebrare, de ceremonie aniversară. Subtitlul fiecărei dintre apariții - *Poeme dintr-un timp înrămat* (66), *Poeme deznodate* (67), *Poeme cu fereastra deschisă* (68) - sugerează un excurs întemeiat pe o strategie, în egală măsură, intelligentă și ratională, de înțelegere/ deconspirare a legăturilor complexe pe care poezia sa le-a tematizat neostenit: relația dintre sine și Poezie/ Poem, felul (re)modelator prin care

creația se răsfrângă asupra *Eu*-lui liric, îl (re)configurează neîncetat, îl poționează mereu și mereu altfel în raport cu biografia/ istoria individuală și realitatea de dincolo de alchimia impredictibilă a triadei. De aici până la meditația majoră asupra destinului, asupra vieții și a morții, asupra relației cu Dumnezeu nu e decât un pas, unul pe care George Schintele îl anticipă încă în poemul titular din primul volum al proiectului: "aștept la porțile cerului/ și încă nu pot să răspund/ la întrebarea lui Dumnezeu:/ cine-i acolo?" (66).

Ca și până acum, discursul liric constă într-o succesiune de imagini asociative în cascădă, cu, uneori, aparența de dicteu suprarealist, populat până la saturatie de metafore și comparații dominate de senzorialitate, cu schimbări brusete și imprevizibile de curs, cu zvârniri neașteptate de sens: "în ochii mei cântă viori când mă uit în oglindă/ ca o ploaie de vară slobozită din nori/ rostogolind zâmbetul pruncului într-o căpătă de fân/ greierii plâng muzical sub umbra coasei/ proaspăt bătute pe nicovala încrederei/ dirijorul de gânduri adună amintiri/ într-un siloz de memorie/ și le-nvârtește armonios dând intrarea fagotului/ melcul lasă urme pe busola ce/ dă peste cap nordul și mângâie aspru privirea viorilor/ desperat când o armată de arici/ traversează scenă" (*Puzzle*).

Iremediabil confesiv, dispus să meargă până la capăt cu scenarizarea trăirilor și reacțiilor interioare, într-o risipă fără rezerve a sinelui biografic, George Schintele rămâne, pe mai departe, în *Ich*-poemele sale, un autor de extractie impresionistă, trecut prin experiența suprarealismului și traversat de febrilitatea experimentelor de tip Nichita Stănescu (adoptat ca idol, iar nu ca model!), practicate în spiritul, nu și în litera lor. De la altitudinea vârstei și a unei experiențe existențiale ajunsă la apogeu, eliberat de presiunea altădată ineluctabilă a unor ispite și spaime mundane, precum *iubirea ori trecerea ireversibilă a timpului* ("călăream anii c-o vitează imprescriptibilă/ și deodată m-am trezit bărbat/ încercând să sparg munții fără pikamer/ doar cu gândul că puterea e dată/ de ritmul în care-ti bate inima/ la porțile întredeschise ale himerei/ spre care alergam într-un perpetuum mobile/ din pântecul mamei") ori *amintirile/trecutul* ("amintirile nerostite divulgă secretul/nemuritoarei iluzii din care se naște firescul"), poetul se mișcă acum detașat printre datele propriei biografii.

El ajunge cu naturalețe la rostiri sapiențiale, nu o dată încărcate de (auto)ironie: "amintirile - concrete iluzii/ pe care muritorii le-ncearcă în viață" (*Firescul iluziei*); "între viață și moarte nu există linie de demarcare" (*Linia de demarcatie*); "din abatorul de cuvinte ies poemele" (*Albastrul cuvintelor*); "zilele și-nsiră într-un curcubeu aleatoriu" (*Nostalgie*); "de când mă știu/ merg prin pustiu/ și-ncerc să scriu/ alte pustiuri mai blânde" (*Om-lut*); "viața mea fără bilet de călătorie/ este fotografiată în fiecare zi/ și arătată la

cîini ca s-o latre" (*Clopotul destinului*). Eliberarea expresiei merge chiar mai departe: fapt cu puține antecedente în propria creație, George Schintele se lasă tentat de forma clasică a poeziei: "cortine se ridică neîncetat/ semn că vânătoarea a început recent/ și fulgerul pătrunde în palat/trecându-mi frica-n oase mai atent// eu mă-ncălzesc la umbra de cuvinte/ cu lacrima de cuc însingurat/ și-aștept să cânte-un nor cuminte/ o simfonie gata de-nrămat// e tristă toamna asta vindecată/ de toate zbaterile verii/ dar nu mă las de-astă dată/ și trag dezlănțuit oblonul serii" (*Oblonul serii*).

Volum de etapă, 68. Poeme cu fereastra deschisă nu pune, neapărat, în lumină o nouă perspectivă asupra creației lui George Schintele. Confirmă, însă, pe deplin substanțialitatea unui univers liric și a unor unele poetice pe care autorul le stăpânește cu asupra de măsură.

* * *

De ani buni, Nicolae Silade publică, în fiecare număr al revistei pe care o patronează la Lugoj - *Actualitatea literară* -, căte o *mini epistolă*, definită astfel în *intro-ducerea* la noul său volum**, care strângă la un loc aceste pseudo- "scrisori": "pentru cine crede că aceasta e poezie vin și spun: nu e poezie./ nu e proză, nici filosofie nu-i nici religie. este legea mea scrisă/pentru mine. cuvântul meu către mine însuși. singurătatea mea/dintâi. o poti înțelege? o poti îmbrăca?". Prin urmare, dacă ar fi să-l credem pe cuvânt, scrierea unor asemenea producții adresate de scriitor unui *tu* indefinibil, aflat dincolo de realitatea predictibilă, pare a avea un resort profund egoist: într-un gest de autoadulație și de frondă, el nu pare deloc interesat de receptarea de către alții a acestor creații hibride, monologale, întemeiate pe o logică discretă a așezării în pagină, ci doar de semnificația lor catartică, eliberatoare, vindecătoare de răni sufletești (auto)provocate.

Textele au alură de *poezii* prin dispunerea grafică în versuri (grupate în cvintete, catrene, tertine, distihuri). Au, în același timp, printr-o bine condusă și

NICOLAE
SILADE
miniepișote

controlată redundanță a discursului, și aspectul de proză, fundamental subiectivă, egocentrică și egolatră. Între incantație și litanie, fiecare segment este un *în sine*, parte dintr-un continuum ce poate fi citit ca un fel de *epistolar/jurnal interior*, în care sunt consemnate cu acribie trăirile, stările emotionale, reacțiile, sensibilitățile metafizice, angoasele, bucuriile, dubitatile, exaltările, nemulțumirile, revoltele, împăcarile, mai pe scurt, *nelinistile* și *necumințenia* autorului în viață/ realitatea sa de fiecare zi.

Ca și în cărțile de poezie, Nicolae Silade este nu doar un căutător de sine precum puțini, dar și un contestatar niciodată satisfăcut de formele tradiționale ale literaturii; un neobosit inventator, un creator de stil, dispus în orice clipă să iasă din tipare, să sfideze formele consacrate, să inoveze, să propună matrice, tropi, structuri poematice originale, în care să(-și) poată turna cuprinzătoare conținuturi sufletești: "ferice de cel ce află împăcare în inima sa și linistire pentru sufletul/ său ferice de cel care neîncetă se caută și ferice de cel ce găsește/ căci el se va bucura și se va minuna și stăpân va fi el peste toate și/ împăratia cerurilor va fi împăratia sa. i-am zis sufletului meu: fii calm// și tac și așteaptă..." (31).

Spirit profund neliniștit, niciodată mulțumit cu ceea ce se petrece în jur și mănat perpetuu de demonul căutării sensurilor ascunse ale sine-lui și ale viații, Nicolae Silade se povestesc/ confesează cu voluptate și pare a nu ascunde nimic din ceea ce trăiește ori percepce cu toată ființa, într-o stare de continuu și luminoasă alertă, cu sentimentul generos că nimic din ceea ce e omenesc nu-i este străin. De parte de a fi un simplu experiment literar, *mini epistolele* sale sunt expresia unui spirit cu totul aparte, cu o respirație metafizică și o capacitate de a surprinde și releva esențele de mare anvergură.

*George Schintele, 68. Poeme cu fereastra deschisă, Editura Artpress, 2017

** Nicolae Silade, *Miniepișote*, Editura Ginta, 2017

VIATA, MOD DE ÎNTREBUINTARE

AMI BARAK
DIANA MARINCU

A doua ediție a bienalei Art Encounters și-a asumat prin tematica sa centrală investigarea condiției vietii moderne în contextul acestor vremuri în continuă schimbare. Ea are în centrul atenției strategiile pe care arta contemporană le oferă publicului pentru a înțelege aceste schimbări. Expoziția, prin cele 11 subcapitole, speră să stimuleze o gândire sistemică bazată pe lucrările și abordările artiștilor români și străini care au fost invitați să participe la acest eveniment.

Viața – mod de întrebuițare își propune să caute și să inventarieze părți din realitatea cotidiană, aşa cum apar în demersurile artistice actuale, dar și în cele istorice. Expoziția urmărește modalitățile prin care artiștii contemporani se confruntă cu o realitate zilnică, devenită din ce în ce mai instabilă. Precum în romanul lui Georges Perec, care a inspirat titlul temei centrale a evenimentului, vor fi prezentate fragmente de viață, personaje și întâmplări, rememorări. Operele și acțiunile artiștilor invitați nu descriu ideea de totalitate, ci detaliile semnificative care pot răsturna o situație. Confruntați cu inextricabilă incoerență a vieții, artiștii caută soluții și propun că de a înțelege ce se întâmplă, prin intermediul întrebărilor, metaforelor, simbolurilor, care ne fac să ne dăm seama că, aşa cum spunea artistul *Fluxus*, Robert Filliou, "arta este ceea ce face viața mai interesantă decât arta".

Romanul experimental al lui Georges Perec *La vie mode d'emploi* a fost publicat în 1978 în Franță și de atunci n-a început să fie considerat unul dintre reperele literare ale secolului XX și, în general, ale literaturii contemporane. În cele șapte sute de pagini și nouăzeci și nouă de capitole, sute de personaje își intersectează viețile și istoriile personale conform unui plan prestatibil, unui index și unui memento cronologic, fiind un adevarat tur de forță literar. Această aventură scripturală se desfășoară într-o clădire burgheză și liniștită ce pare mai degrabă o machetă ideală, o construcție teoretică asemănătoare unei case de păpuși fără față. Tot ceea ce servește locuirii este contabilizat cu precizie și povestit ca atare. Cititorul va face cunoștință cu toată această lume diversă și eterogenă, aflând mai mult și ajungând să fie mai indiscret decât orice vecin. Noi am împrumutat modelul lui Perec, preluând același principiu în vizuinea noastră curatorială pentru această bienală.

Contextul ales și examinat minuțios ne oferă posibilitatea de a circumscrise o gamă largă de idei care se lasă descoperite treptat. Natura demersurilor artistice a contribuit la scriitura scenaristică a unor subcapitole. Fiecare în parte oferă elemente de înțelegere și de aprofundare pentru subiectele care îi preocupă astăzi pe artiști și, prin ricoșeu, și pe noi, spectatorii. Diferitele direcții tematici, cărora le-am spus "subcapitole", sugerează parcurgerea unei na-rațiuni, de la tema spațiului public, alunecând printr-un efect de pălnie care accelerează "pulsul" spre tema intimității și seducției. *Viața – mod de întrebuițare* devine, astăzi, un ansamblu de micro-na-rațiuni intersectate care își revendică un loc și o voce.

Astfel, pentru că trăim cu toții într-un

mediu urbanizat – chiar și atunci când ne aflăm într-o zonă rurală – spațiul și arhitectura, modul în care locuim și deprinderile citadine au conturat atitudini pe care artiștii le pun în valoare și le descriu într-o manieră personală. De-a lungul timpului, artiștii au continuat să alimenteze setea de justiție și de echitate socială, fiind permanent preocupați de manifestările publice ale puterii, de polis, de cetate, cu tensiunile și dezechilibrele lor inerente. În mod similar procedează și artiștii contemporani care, chiar dacă nu se substituie politicienilor, sunt în prima linie a observatorilor, gata să sănătioneze orice derapaj. De asemenea, artiștii își împărtășesc experiențele din viață privată printre publicul sensul cu care ei investesc aceste momente prin transpunerea lor în imagini. Astfel, "acest obscur obiect al plăcerii", cum spunea Luis Buñuel, integrează diferite componente, printre care dorința și excitația, dar și plăcerea și consolidarea identității personale.

Alte elemente ale existenței sunt legate în mod iremediabil de ideea de a avea un loc al tău, un cămin, o casă care menține și modifică nevoile sau plăcerile, care trebuie, fără doar și poate, să ne protejeze. Universul casnic reflectă cu fidelizeitate atât o personalitate, cât și un instinct gregar. Artiștii au capacitatea de a transfigura o situație banală și de a pune în lumină elementele neobișnuite ale spațiului interior. Munca este și ea o parte intrinsecă a vieții. Este chiar esențială pentru om. Dar care este importanța sa reală astăzi? Cum ar trebui să fie luat în considerare locul de muncă? Munca ne permite să supraviețuim și ne asigură un confort. Ea este cea care ne oferă un statut social, o poziție bine definită care măsoară competența și ambizia cuiva într-o societate tot mai concurențială. Artistul se situează mereu în contradicție cu aceste norme și într-o permanentă transgresare a granitelor prestabilită.

În tot acest context știm că natura nu ne poate oferi toate resursele de care avem nevoie. Intervențiile omului au transformat atât de tare natura, încât nimic din naturalul ei nu a mai rămas în starea inițială. Protagoniști în încercarea de a salva natura, ei nu se limitează la a fi niște simpli contemplatori încântați de frumusețea peisajelor sau adepti ai întoarcerii la natură, ci acționează ca activiști, încercând să influențeze cursul vieții și relațiile omului cu ea.

Cumulate, planurile pe care se desfășoară ceea ce numim "viață cotidiană" formează un palimpsest de informații, emoții și acțiuni prelucrate de artiști. Diversitatea acestor na-rațiuni stă în modurile diferite de adaptare, personalizare și contestare a normelor – impuse sau autoimpuse – ale vieții publice și private. Viața este mai întâi de toate o poveste individuală, înainte de a deveni o istorie colectivă.

Art Encounters este o bienală de artă contemporană dedicată scenei de artă românești în dialog cu o selecție extinsă de artiști internaționali. Evenimentul (ajuns la a doua ediție) are loc la Timișoara și Arad, în perioada 30 septembrie – 5 noiembrie 2017.

LITERATURA CUCEREȘTE DIN NOU TIMIȘOARA!

Scriitori din 10 țări își dau întâlnire cu cititorii

ÎN OCTOMBRIE LA VEST DE EST LA EST DE VEST

FESTIVALUL INTERNATIONAL DE LITERATURĂ DE LA TIMIȘOARA

EDITIA A VI-A

25 - 28 OCTOMBRIE 2017

în fiecare seară, de la ora 18.00

lecturi publice •
dezbatere •
maraton de poezie •
Literary Death Match •

Sala Barocă a Muzeului de Artă din Timișoara
25 - 26 octombrie 2017

Sala Mare a Teatrului Național din Timișoara
27 - 28 octombrie 2017

A VI-A EDITIE A FILTM

La finalul lunii octombrie, peste 20 de scriitori din 10 țări sosesc în capitala Banatului la cea de a VI-a ediție a Festivalului Internațional de Literatură de la Timișoara (FILTM). Lecturi publice, dezbatere, dialoguri ale scriitorilor invitați cu cititorii, la care se adaugă și două formate noi în arhitectura programului Festivalului: un amplu maraton de poezie, reunind autori din zona Europei Centrale și de Sud-Est, și Literary Death Match – pentru prima dată, la Timișoara, literatura intră în ring.

PROGRAM:

ISTORIA, ÎNTRÉ MEMORIE
ȘI FICTIUNE

Miercuri, 25 octombrie 2017, ora 18, Muzeul de Artă din Timișoara, Sala Barocă. Deschiderea celei de a VI-a ediții a Festivalului Internațional de Literatură de la Timișoara "La Vest de Est / La Est de Vest" – Robert Șerban, Președintele Festivalului. Cuvânt de bun venit din partea lui Nicolae Robu, Primarul Municipiului Timișoara. Cuvânt de bun venit din partea lui Victor Neumann, Directorul Muzeului de Artă din Timișoara. Lectură publică Gabriela Adameșteanu – fragment din romanul *Provizorat* (Ediția a IV-a, definitivă), Editura Polirom, 2017. Lectură publică Ion Vianu – fragment din volumul *Amor intellectualis. Romanul unei educații* (ediție nouă), Polirom, 2017. Dialog deschis – amfitrionă: Adriana Babeti

ISTORIA, O POVESTE DE FAMILIE

Joi, 26 octombrie 2017, ora 18, Muzeul de Artă din Timișoara, Sala Barocă. Lectură publică Serhii Jadan – fragment din romanul *Jazz în Donbas*, ediția în limba română; Editura Cartier, 2017, traducere de Maria

Hoșciuc. Lectură publică Matthias Nawrat – fragment din romanul *Die vielen Tode unseres Opas Jurek* (Numeroasele morți ale bunicului Jurek), Editura Rowohlt, 2015, fragment tradus în limba română de Andrei Anastasescu. Lectură publică Tatiana Tăbuleac – fragment din romanul *Vara în care mama a avut ochii verzi*, Editura Cartier, 2016. Lectură publică Dan Lungu – fragment din romanul *Fetita care se juca de-a Dumnezeu*, Editura Polirom, 2016. Dialog deschis – amfitrion: Cristian Pătrășconiu

MARATON DE POEZIE PRIN EUROPA CENTRALĂ ȘI DE SUD-EST!

Vineri, 27 octombrie, ora 18, Sala Mare a Teatrului Național din Timișoara. Lecturi publice: Robert Simonsek (Slovenia) – selecție de poeme, traduse în limba română de Eva Catrinescu. Erdős Virág (Ungaria) – selecție de poeme, traduse în limba română de Ildiko-Gabos Foarță. Tanja Stupar-Trifunović (Bosnia și Herțegovina) – selecție de poezii, traduse în limba română de Borco Ilin, Jovan Živlak (Serbia) – selecție de poeme, traduse în limba română de Slavomir Gvozdenovici și Lucian Alexiu, Jacek Dehnel (Polonia) – selecție de poeme, traduse în limba română de Constantin Geambașu și Passionaria Stoicescu.

LITERARY DEATH MATCH

Sâmbătă, 28 octombrie, ora 18, Sala Mare a Teatrului Național din Timișoara. Pentru prima dată, la Timișoara literatura intră în ring de box.

În ring: Cosmina Moroșan, Livia Ștefan, Vasile Leac, Vlad Drăgoi Juriu; Mircea Mihăies, Gianina Corondan, Marcel Tolcea. Amfitrion: Adrian Todd Zuniga

O INFINITEZĂ DE MANUALE UNICE MADALIN BUNOIU

La mijlocul anilor '90 mă pregăteam pentru o experiență educațională și de viață importantă. Reușisem, într-o competiție destul de dură, cu douăzeci de candidați foarte buni pentru patru locuri, să obțin o bursă Tempus la Universitatea Joseph Fourier din Grenoble. Ceilalți trei colegi câștigători urmău să dobândească la rândul lor experiente noi la Toulouse, Groningen și Padova. Erau ani complicați, resursele materiale erau mult sub nevoie din țările Europei de Vest, obținerea vizei era un proces complicat și adesea chiar umilitoare, cu cozi de 1-2 zile în fața ambasadelor. Dar dorința de cunoaștere și curiozitatea făceau să pălească aceste neajunsuri. Am început să iau ore de limbă franceză la Centrul Cultural Francez din Timișoara. Nu-mi mai aduc aminte numele profesoarei, dar mi-a rămas de atunci în memorie o frază pe care o repeta des, aproape la fiecare întâlnire, și care mi-a și făcut-o pe doamnă ușor antipatică: "Tehnologia ne dezumanizează, mi-aș dori să fi trăit acum câteva mii de ani ca vânător-culegător".

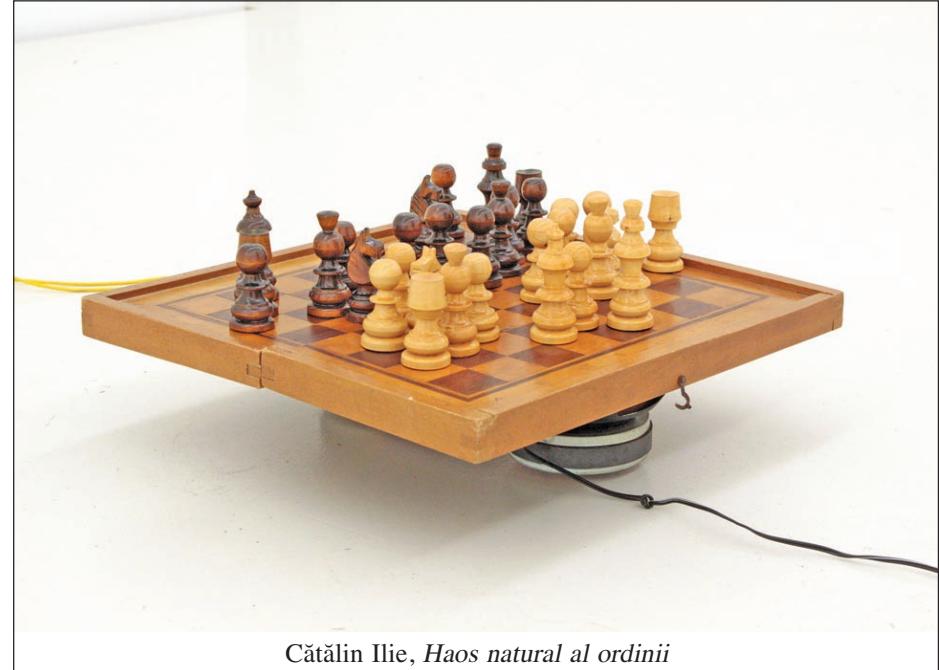
Tehnologia însemna atunci o telefonie mobilă cu aparete de sute de grame, cu dimensiuni consistente și multe canale de televiziune. Oare ce ar spune doamna profesoară aici? Student la fizică fiind și adept al dezvoltării tehnologice, văzând în dezvoltare numai avantaje, de la creșterea nivelului de confort, la durata de viață, la accesul la informații și resurse. Am catalogat ca snoabă și îngâmfată atitudinea doamnei profesoare. Și nu mi-aș fi schimbat-o până de curând, adică până am citit o minunată istorie a omenirii – *Sapiens, scurta istorie a omenirii*, autor Yuval Noah Harari, Editura Polirom 2017. Sunt atât de încântat de această lectură încât, profitând de un subiect dezbatut intens în această perioadă, cel al manualelor unice, aş propune-o ca manual pentru toate disciplinele. Specialiștii în științele educației spun că manualul în sine n-ar trebui să aibă o mare însemnatate. El este doar un instrument, unul dintre multe altele pe care cadrul didactic le folosește în actul de predare. Din această perspectivă, ideea unui manual unic este o aberație. Dar, reflectând un pic, fiecare dintre noi am parcurs sute de cărți ce pot fi manuale în sine. De ce să cantonăm educația unui copil într-o sursă pe care avem pretenția să o și menținem nemodificată ani de zile? A putea predă liber, fără constrângeri, a predă în libertate și a da astfel forță dascălilor, a-i face mai puternici este un deziderat pentru care trebuie să lupte nu numai fiecare intelectual, ci și fiecare cetățean.

Yuval Noah Harari, istoric, profesor la Universitatea Ebraică din Ierusalim, își urmărește scurta istorie a omenirii de-a lungul a trei aşa-numite revoluții: cognitivă, agricolă și științifică. Azi discutăm deja

după revoluția industrială 4.0, o etapă a evoluției omenirii în care multe dintre ocupările semenilor noștri nu se mai regăsesc (avocat, contabil, etc.). și în care inteligența artificială devine predominantă. Despre acest subiect vom discuta însă cu altă ocazie. În cartea menționată, autorul expune fapte, argumente și emite judecăți care te fac să reflectezi puternic la modul în care a evoluat specia umană. E vorba despre teorii construite în zeci sau sute de ani și care se destramă odată ce apar noi descoperiri. Dar și de elemente aparent banale dar care au însemnat momente de cotitură în evoluția speciei sapiens: apariția gătitului a putut să determine scurtarea tractului intestinal și creșterea volumului creierului; cum explicăm prezența în ADN-ului uman a unei contribuții de 4% a speciei neanderthaliene; motivele care au dus la dezvoltarea limbajului și care pun în prim-plan împărtășirea de informații sau, popular spus, acțiunea de a bârfi; de ce o singularitate — Big Bang-ul — care ar trebui să aibă ca rezultat o distribuție omogenă a materiei și-a dezvoltat într-o structură neomogenă, s.a.m.d.

Și totuși, de ce *homo sapiens* a fost mai fericit în calitatea sa de vânător – culegător? Oamenii de știință au promovat ideea că revoluția agricolă a fost un mare pas înainte pentru umanitate. Nu există însă nicio dovedă că oamenii au devenit mai inteligenți odată cu trecerea de la revoluția cognitivă la cea agricolă. Această trecere a adus cantități mai mari de hrana, dar în timp aceasta a fost calea spre explozia populației și a formării elitelor (nu cele intelectuale). În acea epocă oamenii munceau mai mult decât în epoca precedentă și aveau parte de un nivel de viață mai scăzut. Așa cum se exprimă Harari, "Revoluția Agricolă a fost cea mai mare păcăleală din istorie. Revoluția Agricolă a fost o capcană.". Dorința unei vieți ușoare este o himeră și ea este prezentă și azi în viața noastră. Este deja o banalitate ca Tânărul să aibă unul, două sau chiar trei locuri de muncă, istovitoare, în dorința de a detine o casă, să aibă o viață socială activă, iar la o vîrstă încă Tânără să poată să se ocupe de propriile pasiuni și interese. Cu toate acestea, atunci când, teoretic, ar trebui să se opreasă constată că are ipoteci, o familie ce trebuie întreținută, iar ritmul de muncă rămâne același.

Nu fac în niciun caz o pledoarie pentru întoarcerea la statutul de vânător – culegător. Ar fi și culmea: menționam mai sus că ne pregătim pentru revoluția industrială 4.0. Însă vreau să scot cumva în evidență că starea de bine, de mulțumire, plăcerea, fericirea (care e un concept imaginativ) sunt lucruri la care putem să gândim în felurite moduri.

Cătălin Ilie, *Haos natural al ordinii*

ABERATII CROMATICE VLADIMIR TISMANEANU

Despre alegerile din Germania. Permiteți-mi să fiu mai puțin pesimist decât mulți din cei care comentează astăzi alegerile federale care au avut loc în 24 septembrie în Germania. Erodarea popularității reprezintă un fenomen normal pentru un partid și un cancelar care intră, iată, în istoria recentă cu un al patrulea mandat consecutiv. În pofida predicțiilor, Angela Merkel a rezistat cu succes tentativelor de demonizare și discreditare cărora le-a fost tintă. În al doilea rând, AfD a intrat în Bundestag, dar scorul extremităților de dreapta nu este dramatic de alarmant, așa cum susțin unii. Democrații Liberi, un partid liberal autentic, au luat peste zece procente. Ar trebui să fim îngrijorați? Sigur. Ar trebui să ne panicăm? Eu nu cred.

Arăi perdanti sunt social-democrații. Ei chiar au nevoie să găsească o voce pentru acest partid. Germania nu a intrat într-o eră a instabilității populiste și haosului xenofob. Iar acesta este un semnal încurajator din partea electoratului matur. Cele două extreme reprezintă în jurul a 22 de procente. Fără a fi indiferenți, să ne uităm totuși la partea plină (mai mult de jumătate) a proverbialului pahar.

Ca politolog, nu pot ignora diferența dintre partide protestatare și partide ale establishment-ului. Să nici nu pot trece superficial peste valorile democratice adânc încastrate în cultura politică germană contemporană. Dacă ar fi să ne gândim la o primă concluzie, este că la acest moment de cumpănă în politica europeană și globală, cu (eufemistic vorbind) un președinte american imprevizibil și capricios, cu un Putin la Kremlin și trupe rusești în Crimeea, cu un stat polițienesc, de fapt o tiranie, în China, etc., etc., devine dățător de speranță faptul că lumea democratică globală nu este în derivă. Helmut Kohl a fost ulterior dezamăgit de Angela Merkel, dar, din perspectivă istorică globală, acea opțiune a reprezentat o binecuvântare pentru Germania și întreaga lume.

Sunt un optimist temperat, nu incurabil. Chiar dacă există suficiente motive să fim îngrijorați în urma acestor alegeri, totuși nu avem de-a face cu Weimar redux. NSDAP fără carisma lui Hitler ar fi rămas o mișcare-partid periferică. Sunt de acord cu prietenul meu Jon Olsen, expert pe subiect: Linke nu este AfD, și viceversa. Ambele sunt radicale în felul lor propriu. Iar faptul că AfD este acum partidul numărul 1 în Saxonia este că se poate de tulburător. Dar Germania rămâne, împreună cu Franța, coloana vertebrală a Uniunii Europene. Aceasta este una din acele evidențe pe care Hannah Arendt obișnuia să le numească "little verities of fact"...

Marxismul secolului XXI. Fundamentalismul și cinismul nu sunt mutual exclusive. Ambele își au originea în nihilism — să ne gândim fie și la personajul Piotr Verhovenski din *Demonii* lui Dostoievski. Respingeră tuturor valorilor oferă un confort extatic nu doar pentru militanții activi care comit în mod direct crimele, ci și pentru cetățenii de rând care îi susțin pe liderii ce justifică aceste crime. Nihilismul a debutat cu terorii ruși din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea. Nu aveau nici cea mai vagă idee despre ceea ce vor să întreprindă. Toate ideile despre viitor erau atât de vagi pentru că ei credeau într-adevăr că Utopia se poate înfăptui dacă făcea ce trebuie să facă aici și acum. Iar acea cale se baza pe dinamită făcută de mâna. În viziunea lor, odată ce omorau, lichidau, asasinau destui oameni, Revoluția ar surveni instantaneu, iar omenirea ar fi pe loc fericită. Apocalipsul ar avea loc aici, în această vale a plângerii printre cataclismică purificare. Sclavii ar deveni stapânii universului.

Înăni în luptă de violentă și furie în numele Fericirii pentru toti (toti, adică cei care mai stau în picioare după ce va fi trecut frenetica lor genocidă, deoarece, așa cum le placea unor nihilisti să admită, ar fi fost poate nevoie ca nouă din zece oameni să moară pentru atingerea scopului lor final), ei au devenit pur și simplu adeptii fanatici ai unui cult al bombei. Fetișul violenței însemna că oameni fără orgoliu erau în fapt oameni fără inimă. Astă este ceea ce face ideologia: ia bunele intenții și îi determină pe partizanii ei să performeze la noi cote ale răului.

Lumea (jurnaliști, comentatori, politicieni) vorbește încontinuu despre "post-adevăr" ("post-truth"). Este încă un exemplu despre cât de neputincios suntem în fața furiei brute. Nu trăim într-un stat post-evidență — ce înseamnă până la urmă acest concept, dacă e să ne gândim serios? Este totul o minciună. Minciunile sunt acum puternice, la fel ca înainte. Stupiditatea, idiota, inclusiv cea morală, este din nou în vogă, așa că suntem amenințați cu toții. Studierea istoriei marxismului devine vitală dacă vrem să ajutăm victimele acestui nou val, oricare ar fi ele. Dacă este să ne recunoaștem umanitatea și să rezistăm unor astfel de minciuni, atunci istoria marxismului, această imensă fantezie a salvării, este esențială și fi înțeleasă. În secolul XXI, ea ne poate învăța încă ce trebuie să facem, ce trebuie să nu facem și la ce consecințe trebuie să ne așteptăm în urma acțiunii sau inacțiunii noastre. Succesorul marxismului secolului XX, născut din aceeași matrice a deznașdejdi convertită în așteptare mesianică, noul radicalism utopic este un mit salvaționist, o himeră, o Fata Morgana.

EXERCITII DE RESPIRATIE BANATUL CA REALITATE & NARATIUNE

De parcă am fi vrut să-l contracicem pe Czeslaw Milosz (care spunea că, pe noi, esticii, ne leagă mai ales neputința de a ne duce proiectele la bun sfârșit), am perseverat. La invitația profesorilor Mircea Vasilescu și Oana Fotache, am ținut și în 2017 un curs despre hibridarea culturală la masteratul de Studii literare de la Literele Universității din București. Așa am ajuns la cea de-a treia promoție de studenți care începeau să descopere Europa Centrală, cu marii ei scriitori, filozofi, regizori, artiști. A fost, din nou, o dragoste la prima vedere între noi, încheiată cu un snop de eseuri excelente despre Hrabal și Kafka, despre Danilo Kiș și Gombrowicz. Numai că am descoperit același lucru ca anul trecut. Doar doi dintre masteranzi mai fuseseră la Timișoara. Să niciunul prin miciile orașe din Banat, niciunul la Arad sau Lipova. Cât despre drumuri prin Ungaria sau Serbia nici nu putea fi vorba.

Să atunci ne-am gândit să continuăm ceea ce începuserăm în 2016, doar că într-o formulă mai amplă și mai bine organizată: excursia de studii s-a transformat într-o Școală de vară pentru masteranzii de la Universitatea din București și Universitatea de Vest din Timișoara care urmează cursul despre Europa Centrală. Am împrumutat numele școlii de la FILTM și l-am răsucit puțin: *La Est de Vest. La Vest de Est. O hibridare culturală*. Toată acțiunea a durat o săptămână (între 20 și 26 august) și a cuprins șapte ateliere și seminarii deschise, grupate în jurul a două teme care promiteau multe (*Proximitățile culturale. Mod de întrebuițare și Cartografii literare. Banatul din cărti*). S-au ținut prelegeri vii despre spațiile plurișe și identitățile solidare, despre diversitatea etnică și lingvistică, despre hibridări și transferuri culturale, despre multilingvism și creativitate literară în zonele de frontieră. Să, readusă mereu în discuție, actualitatea tuturor acestor teme într-o Europă din vara lui 2017. S-a dialogat, s-au pus întrebări, s-a polemit. Să, de fiecare dată, dezbatările teoretice s-au transformat în studii de caz, pe teren. Așa au descoperit masteranzii trasee noi. Timișoara, desigur, dar și Oravița, Anina, Jimbolia, Lipova, Arad. Dar și Szeged, Subotica, Novi Sad. Un periplu parcurs cu sufletul la gură, deoarece timpul ne presa mereu, dar și pentru că, deseori, ceea ce ei descopereau putea să le taie respirația, într-atât de nemaivăzut li se părea totul. Sau de-a dreptul – cum aveau să scrie mai apoi – minunat

Nimic nu ar fi ieșit însă atât de bine dacă alături de noi nu ar fi stat mai multă lume, iar tuturor celor care ne-au ajutat să dori să le mulțumesc acum. În primul rând, conducerii celor două universități sub a căror egidă a fost organizată această Școală de vară. Apoi, profesorilor care au participat la buna desfășurare a seminarilor, colegilor mei Pia Brînzeu, Otilia Hedeșan, Mircea Vasilescu, Vasile Popovici, Daniel Vighi, Victor Neumann, Radu Pavel Gheo, Dumitru Tucan. Deopotrivă, le mulțumesc strălucitorilor alumni ai UVT (în prezent aflați în misiuni diplomatice), care și-au găsit timp pentru dialoguri vii cu studenții (Marius Lazurca, Dorian Branea, Gabriel Kohn). Să, în ordinea locurilor vizitate, cuvenite mulțumiri se îndreaptă spre inginerul Nicolae Călămariu din Anina, spre istoricul Ionel Bota, directorul teatrului "Mihai Eminescu" din Oravița, spre trei dintre reprezentanții culturii din Jimbolia (Cristina Dema, Sergiu Dema, Angelica Chici), spre Dorina Rusu, preoteasa de la biserică "Adormirea Maicii Domnului" din Lipova, spre Corina Dubășean, muzeograf la Muzeul de Artă "Sever Bocu" din Lipova, spre cei care au făcut ca vizita noastră la basilica Maria Radna să fie cu adevărat memorabilă (părintele paroh Andreas Reinholtz, preotul-custode Ionuț Cădăreanu și ghidul Francisc Boda).

Nu în ultimul rând le sunt recunoscătoare doctoranzilor și masteranzilor de la Literele UVT (Roxana Rogobete, Ana Pușcașu, Bogdan Balăță, Alex Condrache, Gilda Călămariu, Gordana Peici, Snejana Ung, Raluca Bembe), precum și prietenei mele Rodica Boda, alături de care am explorat tot traseul înainte ca Școala de vară să înceapă.

Fără toți cei mențiuni mai sus proiectul nostru ar fi rămas doar un gând frumos. Așa, dus la bun sfârșit, el le-a dat prilejul oaspeților noștri să lasă o urmă scrisă despre cele întâmpilate. Iată câteva fragmente din jurnalele lor. (Adriana Babeti)

DESPRE MINUNILE MICI SI ACCESIBILE MIRCEA VASILESCU

Când vezi atâtea minuni "la firul ierbii", îți dai seama că până atunci nu fuseseră tocmai atent la lumea prin care ai trecut. La astă m-am gândit după ediția a două a Școlii de vară pentru masteranzii la Studii literare de la Facultatea de Litere a Universității din București, organizată în colaborare cu Universitatea de Vest din Timișoara.

Am cutreierat Banatul (Timișoara, Arad, Szeged, Subotica, Novi Sad, Jimbolia, Oravița, Anina, Lipova) cu grupul de studenți care-si împărtășesc impresiile în acest grupaj, însotiti de firescul intelectual și organizatoric al Adrianei Babeti. Ne-am împrietenit cu masteranzii și doctoranzii de la Literele Universității de Vest. Ne-am întâlnit cu câțiva scriitori și universitari extraordinari ai Timisoarei, care ne-au "tradus" spiritul bănățean pe înțelesul nostru de regăteni. Să am avut senzația că la fiecare pas te poticiște într-o minune. Una mică și accesibilă: cele sase muzeze din Jimbolia (căți dintre concetătenii noștri se gădesc dimineața, la cafea, nu doar că există Jimbolia pe hartă, dar și că are atâtea muzeze?), teatrul din

Oravița, bazarul turcesc din Lipova (mai e doar unul ca el pe lumea asta) și atâtea altele.

Astfel de "obiective turistice" (cum se spune cu un enervant clișeu) dau peste cap obsesia românească profund gresită că "n-avem și noi un Versailles". Nici nu ne trebuie, de fapt. Din povestea Casei Dr. Diel din Jimbolia ori din istoria teatrului din Oravița poți înțelege mai simplu și mai firesc lumea și cultura de pe la noi. Căci spiritul și sensul culturii noastre se pătrund mai bine și mai frumos din detaliu, din liniile fine ale intersecțiilor și amestecurilor care nu se mai întâlnesc în altă parte. Oamenii și locurile Banatului sunt un model în această privință. Ca unul care a urmărit cu pasiune cărțile Fundației "A Treia Europă", pot să spun că "bibliografia" se regăsește, cu tot farmecul realității, pe teren.

Pentru mine, om bătrân și destul de umblat, astă a fost cea mai frumoasă minune: să văd nesașul cu care studenții mei își trăiesc, pas cu pas, bucuria de a descoperi că întrebările, răspunsurile, reflectiile asupra culturii le sunt la îndemână în astfel de locuri. Aș că nu-mi rămâne decât să le mulțumesc tuturor celor care fac posibile asemenea minuni mici și accesibile. Să în primul rând Adrianei Babeti. Căci, desigur, a ei a fost ideea acestei Școli de vară.

BIGGER THAN BIGAR

SANDRA OPRESCU

"Școala de Vară a reprezentat o experiență de neuitat, care m-a ajutat să privesc lumea cu alti ochi. Am descoperit locuri superbe și am cunoscut oameni incredibili. Dacă mi s-ar oferi sansa de a repeta această călătorie, n-ăs ezita nicio clipă, bla, bla, bla...". Curățate de clișee, rândurile de mai sus rămân o descriere exactă a celor petrecute. Totuși, nu pot folosi cuvinte goale spre a descrie o regiune a cărei locuitor par să fi moștenit, din tată-n fiu, harul de a spune povești. Controlorul din tren, șoferul mașinii de pompieri, vânzătorul de la supermarket, paznicul căminului, cu toții cunosc istoria locală și sunt gata să improvizeze discursuri libere, simple, coerente. *Io mi-s, tu ieșci, iel îi, noi ni-s, voi vi-s, ieî ūs fruncea.*

No bine, să acum îi musai să vă spun că de fain o fost!

Ziua 1: Sufletul mi s-a făcut ghem când am văzut scris, la intrarea în Timișoara: „Aici a început Revoluția din 1989”. Norocul meu a fost că am găsit, în aceeași zi, un *Loc de oftat*, chiar în Piața Libertății.

Ziua 2: Muzeul consumatorului comunist. Nostalgie? Nu prea. Furie? Cât nu cuprinde, când vezi obiecte ce-ți amintesc de ce-ți povestea părinții/ bunicii. Un moft. Ete SCART.

Ziua 3: Plimbare cu trenul Oravița-Anina. Un controlor de tren care vorbea ca din carte. Spre după-amiază, cascada Bigăr, urățită de *selfisti* și de taraba (goală, din fericire) unde aveau kendama și „spinere”.

Ziua 4: *La Două Bufnițe* am găsit (deasupra unei benzi desenate!!!), o fițuică rătăcită din *Enigma Otiliei*, de unde am aflat că G. Călinescu (scris astfel, spre satisfacția filologului elitist) este „poetul subtil și romancierul de fortă și elevație” (*unknown sources*). Văzut și foarte plăcut expoziția MEATING a artistului Virgilii Moldovan, găzduită de Muzeul de Artă Timișoara. *Mi-o stat mintea-n loc* în Jimbolia, la ce de minunății s-au adunat acolo și câte lucruri incredibile fac jimboienii (?) !

Ziua 5: Domul și Clădirile Art Nouveau din Szeged, Ungaria îți taie răsuflarea. Mai târziu, ne-am rătăcit în Subotica, nu voi spune de ce, *'cause what happens in Serbia stays in Serbia.* (Sir, ti-am spuus eu!) După ce înainte, când ne-am rătăcit, abia de-am reușit să găsim pe cineva care să rupă câteva cuvinte în engleză, în Novi Sad am intrat în atelierul

unui pictor român, pe numele său Doru Bosiok. Nu mare mi-a fost mirarea să aud, în vreme ce admiram, extaziată, o vedere pe care apărea „Mama Lisa”, un „Bună ziua!” rostit în cel mai frumos grai bănățean.

Ziua 6: De departe cea mai frumoasă zi dintre toate. Casa Sever Bocu, ce adăpostește Muzeul Orașului Lipova, e frumoasă de *n-aveti aer*. În plus, numai în Timișoara există librăria *La Două Bufnițe*, care ține deschis peste program pentru cinema care-si dorește, cu tot dinadinsul, să mai cumpere câteva cărți, înainte să plece acasă.

Ziua 7: Să-i ziuă a saptea Creatorul să aodihnit, iar noi am călătorit, și-napoi în *tara Miticilor* am revenit. (Pam!, Pam!, o poezie asemănătoare am citit de curând pe undeava, dar nu pot spune unde. Prietenii șiu de ce.)

Să dacă tot am început clișeistic, trebuie să și încheie la fel, rotund. Știți voi care Nabokov ne sfătuia să citim cu sănă spinării. Ei bine, eu am văzut, simțit totul cu sănă spinării. Sute, mii de mulțumiri!

RĂSPLATA DE LA SEARSITUL POVESTII

EMMA MIHĂESCU

Când m-am întors acasă, i-am spus unei bune prietene că am avut parte de o călătorie inițiatică, iar ea m-a întrebat, în glumă, dacă m-am luptat cu balaurii. Răspunsul se află chiar în copilăria mea. Când eram mică, nu prea știam să am grija de mine – fermecată de cărti, uitam să mă ocup și de partea mea mai pământeancă. Mâncarea și somnul nu se numărau printre activitățile mele preferate, iar mama a trebuit adesea să mă păcălească, dându-mi să mânânc în timp ce citeam și nu prea știam ce se întâmplă-n jur. La un moment dat, a încercat să-mi explice pe înțelesul meu cum stau lucrurile: *Emma, omul e aşa, ca o ceapă, iar corpul său e ultimul strat al sufletului. Trebuie să avem grija de noi cu totul.*

Mai târziu, mi-am dat seama că și casa, și strada, și orașul sunt tot foi ale sufletului, de care trebuie să ne îngrijim. Atunci când lasăm monumentele istorice să ajungă în ruină, ne mutilăm în primul rând pe noi. Când nu facem asta și alegem să le ocrotim, tindem să fim *tăcere, cutremur și sfială* în preajma lor și să uităm că ele ar trebui, de asemenea, private cu iubire.

Călătoria în Banat a însemnat să cunoșc un alt mod de a privi istoria și să regret că n-am înțeles din vreme că e vie și respiră.

La Muzeul Consumatorului Comunist am putut să atingem toate exponatele și să aflăm exact cum au trăit părinții și bunicii noștri. Atunci când poate fi atinsă, istoriei îi cade masca mitului și redenevine suflet. După ce am mers cu trenul pe prima linie ferată montană din țară, privind încontinuu minunile naturii pe care nu le mai văzusem, am ajuns la Anina, unde am fost întâmpinată călduroas de către domnul Nicolae Calamaru. Întelepciunea, bunătatea și buna lui dispoziție ne-au făcut să ne simțim ca niște împărați la prânzul care a urmat apoi.

Am fost apoi uimită de Cascada Bigăr, care arăta ca desprinsă din Rivendell, și de Teatrul "Mihai Eminescu" din Oravița, primul din țară, al cărui interior a fost creat după modelul Burgtheater-ului din Viena. Pe aici a trecut și marele nostru poet, iar legăturile orașului cu scriitorii românci nu se rezumă la atât: am mers pe urmele lui Novalis și am văzut vitrinele donate de el primei farmacii montane din țară noastră. În vizita la Muzeul de Artă din Timișoara, am fost îndrumată chiar de directorul instituției, domnul profesor Victor Neumann, care, arătându-ne sculpturile lui Virgilii Moldovan, ne-a făcut să ne dăm seama de adeverata forță a cuvintelor: uneori, ele pot omoră, așa că unele lucruri trebuie exprimate fără ajutorul lor. Iar în excursia la Jimbolia, ne-am bucurat de prezența doamnei profesor Pia Brînzeu, care ne-a spus povestile orașului cu sase muzeze.

La Mănăstirea Maria Radna, acordurile nepământene de frumoase ale orgii ne-au făcut să ne simțim în afara acestei lumi, iar discuția cu Adriana Babeti, Marius Lazurca, Vasile Popovici, Mircea Vasilescu și Daniel Vighi m-a făcut să-mi dau seama de ce m-am îndragostit de Banat: căldura pe care cei de acolo ne-au arătat-o și aceeași pe care o au și față de istoria lor și, tocmai de aceea, o tin aproape de ei, ocrotind-o. Nu e venerație rece, aseptică; e iubire. Indiferent de confesiune, la Maria Radna ne-am simțit cu toții același suflet într-un corp de piatră. După ce domnul Daniel Vighi a exclamat vesel *Haideți să facem o poză, să ne vadă prietenii* și mi-am dat seama că vizita se apropia de sfârșit, am plâns. Nu mi s-a mai întâmplat niciodată asta, nici măcar când eram copil.

Tot ce am trăit în Banat a fost un basm, iar excursia de studii în Serbia și Ungaria m-a făcut să înțeleg povestea mai bine. Am simțit ceva foarte apropiat de o minune, o bucurie imensă de a trăi, lucruri pe care natura mea prăpăstoasă mi le cam interzice. A fost ca și cum aș fi primit răsplată de la sfârșitul povestii, dar pe nedrept, fără să fi trecut și prin greu. Știu că o să lupt să răspândesc, precum oamenii de acolo, iubire, respect și bucurie. O să mă întorc și sper că asta o să se întâmple când o să-mi merit povestea, după ce mă voi fi luptat cu toti balaurii din mine.

DE LA O ZI LA ALTA VICTOR ACHIM

"[...], totul într-o perfectă organizare". Așa mă gândeam să închei și aşa mi se părea firesc să închei impresiile mele după o plimbare de câteva zile prin Banatul istoric, însă m-am hotărât să nu amân absolut deloc această intervenție. O echipă a Timișoarei, în creștere de la o zi la alta, ne-a făcut legătura între toate acele locuri pe care le vedeam scrise în programul Școlii de vară: Anina, Oravița, Jimbolia, Szeged, Subotica, Novi Sad, Lipova, Radna, Arad, toate cu nucleul în Timișoara, unde ne întorceam în fiecare seară (epuizări), crezând că nimic nu ne mai poate impresiona, pentru că, în dimineață următoare, cu forță proaspete, să ne proptim în fața vreunui obiect de muzeu sau să ne afundăm în istorioara ce ni se povestea.

Nicicând nu m-am mai confruntat cu o asemenea istorie activă: pompierii voluntari din Jimbolia, faimoasa sinucidere de pe un

viaduct între Oravița și Anina a inginerului austriac care a gresit calculele pentru un tunel, accidentul de la mina din Anina, teatrul și farmacia din aceeași Oravița care ține pe umerii ei ce nu mai sunt chiar la prima tineretă un mare romantic, ba nu, doi! (pe Novalis și pe Eminescu), Muzeul Presei etc. Și neau vorbit chiar urmării acestor locuri, cei care duc mai departe tradiția. Când auzi așa ceva, ți se pare că 200 de ani sunt la fel de îndepărtați, dar parcă se leagă altfel între ei, nu mai reprezentă un salt atât de larg între lumi, un interval în care nu ai voie să pui pauză, ceva care își dă *loading* în minte până ajunge la destinație.

De la o zi la alta, Banatul a devenit pentru mine din ce în ce mai ușor de definit și din ce în ce mai divers. Nu întotdeauna ceea ce are multe atribute se lasă definit. Iar Timișoara e ca un magnet pentru astfel de atribute pe care nu mai conțină să le observi și să le clasifici. Și încă ceva. Chiar dacă vor mai apărea vreo trei apocalipse până atunci, 2021 să se țină tare. Timișoara nu e o alarmă falsă.

INSPIR, EXPIR TEODOR BADEA

Drumul e lung. Respirația e greoaie din cauza căldurii. Sudoarea se scurge pe fruntea mea, apoi se evaporă când coborâm cu totii din mașină. Am ajuns aici, pe tărâmul unui imperiu destrămat parcă acum mii de ani, o rămășiță a măreției de altădată. Apăsarea istoriei, tensiunea unui "ceva" care s-a întâmplat și s-a încheiat într-un "cândva" pe care cărțile de istorie îl pot numi cu date aproape exacte, toate se simt în acest Banat care trăiește, simultan, pe mai multe planuri ale timpului.

Muzeele nu-s tocmai muzeze. Sunt, mai degrabă, o franjură a trecutului care flutură în vântul de azi. În Jimbolia o întâlnim pe doamna Pia Brînzeu, strănepoata doctorului Karl Diel. Medicul e una dintre personalitățile marcante ale micului oraș, alături de pictorul Stefan Jäger. Suntem pe Sauergasse, așa cum era numită strada în secolul al XIX-lea. Deasupra plăcuței cu numele vechi, vedem și numele actual al străzii, strada Dr. Carol Diel – încă un moment în care trecutul și prezentul se întrepătrund.

Atmosfera de pe strada cu două nume se schimbă odată ce intru în curtea unei case vechi. Trec pragul Casei Memoriale a doctorului Diel. Fiecare gură de aer pe care o inspir reprezintă însuși trecutul, fiecare imagine pe care o văd în fața ochilor e contopirea dintre acum și atunci. În mijlocul uneia dintre încăperi, mai multe haine sunt agățate pe un cieri vechi și întinse pe o bâncuță ce pare și mai veche. E ca și cum cei ce le poartă le-au dat jos, le-au aranjat frumos, să nu se șifoneze și au ieșit din încăpere, dar nu s-au mai întors niciodată. Pe una dintre ferestre se vede cum trece un camion pe drumul din fața casei, dar huruitul lui pare să vină dintr-un viitor pe care nu-s sigur că-l percep cum trebuie, așa cum mă aflu aici, în frântura asta de spațiu și timp de altădată.

Instrumentele doctorului stau sub sticlă, expuse vechi, dar care par nou-noue. Domnul Diel trebuie să-și facă apariția din moment în moment, să-și îmbrace haina de medic, să consulte un pacient sau doi, să scrie o rețetă, apoi să intre în sala de operație, unde totul e deja pregătit. Bolnavul îl privește pe doctor în ochi, dă din cap ușor, ca și cum ar spune: "sunt gata, nu vreau să mor, iar tu, doctore, tu o să mă vindec, știu că asta o să faci, doctore Diel". Așa și face. Chirurgul își anesteziază pacientul, îi verifică pulsul, își face meseria și, obosit, se curăță și își leapă hainele pătate cu vreun strop de sânge, remarcabil contrast în lumina ce intră pe fereastră.

Îmbibat de istorie, ies din nou în curte

și privesc perele dintr-un copac de lângă intrare și viața-de-vie cu struguri grei, pe jumătate copti. Ies și din curte, ajung la drumul asfaltat și îmi duc mâna streasină la ochi. Asfintitul e un tabou ce se pictează în fiecare seară. Iată, inspirația a ajuns la punctul culminant. Noi suntem aerul intrat în plămânul ținutului. Stăm acolo atât cât ne permite el. Tărâmul expră și ne gonește din lăuntrul său, ne azvârle înapoi, în locurile de unde am venit cu puține zile în urmă. Doctorul Diel a rămas acolo, încastrat într-o ramă de lemn.

JURNAL BĂNĂTEAN DIN SINGAPORE NICOLAE BOBARU

Trebuie să-mi încep micul jurnal bănătean spunând că, prin natura meseriei (sunt comandant de cursă lungă), am cutreierat lumea în lung și-n lat pe mări și oceane, prin locuri mai mult sau mai puțin captivante. Dar, spre rușinea mea, până în urmă cu trei săptămâni nu fusesem decât o singură dată în viață, în grabă, la Timișoara. Iar despre toate celelalte orașe din programul Școlii de vară nu știam prea multe.

La Oravița a început drumul spre Anina, cu un tren foarte vechi, pe prima linie de cale ferată montană din România. Greu de descris în cuvinte, drumul nu poate fi capturat, în toată frumusețea lui, pe nici un aparat foto. Pot spune doar că am văzut locuri extraordinare, iar călătoria a fost una desprinsă parcă din poveste. Apoi, la întoarcerea în Oravița, primul popas a fost la Teatrul Vechi "Mihai Eminescu", care este o copie fidelă a Burgtheater-ului vienez. Capodoperă a stilului baroc târziu, teatrul din Oravița ne poartă în trecut. Un trecut fabulos, dacă aș pomeni doar faptul că într-o din miciile loje ale teatrului a stat chiar Împăratul Francisc I și Carolina-Augusta de Bavaria. Tot la Oravița au funcționat pe vremuri și Monetăria Imperială și prima farmacie montană (ale căror muzeu le-am vizitat). Nu m-aș fi gândit că într-un orașel atât de mic din vestul României stau ascunse atâțea comori.

Dimineața de 24 august a început cu o vizită la librăria "La două bufini", apoi un popas la Palatul Baroc din Timișoara, adică la Muzeul de Artă. Copleșitor. După-amiaza a urmat Jimbolia. Alt orașel de provincie cu nici puțin de sase muzeze. Dintre ele, mău impresionat Muzeul pompierilor, Muzeul presei, singurul de altfel din România, și Muzeul doctorului Diel. Dar nu doar pentru că erau extrem de interesante și de vîîi le-am reținut, ci și pentru că am descoperit modestia și firescul doamnei profesoare Pia Brînzeu în tot ce ne-a povestit despre felul în care s-a născut casa memorială dedicată străbunicului său.

Cea mai plină zi din acest tur de forță prin Banat a fost 25 august. Îmi pare nespus de rău că am petrecut prea puțin timp în cele trei orașe (Szeged, Subotica, Novi-Sad). Dar final din fortăreața Petrovaradinului a răsplătit tot: și oboseala, și graba. Un apus

de soare privit de sus, din fortăreață, cu Dunărea la poalele muntelui, nu se poate compara decât cu un asfinit pe mare, așa cum am văzut destule în călătoriile mele. Războiul de acum câțiva ani din fosta Iugoslavie a lăsat urme, dar Dunărea continuă să curgă liniștită, cu barje și bărcile ei în aceea zi de august, sub privirile noastre. Nu m-am putut împiedica să mă gândesc câteva clipe la port-containerul Maersk-Santana, nava cu care urma să plec din Singapore în mai puțin de două săptămâni.

Ultima zi din scurta noastră aventură bănăteană a cuprins un popas în Lipova și Radna lui Ioan Slavici, o vizită la biserică ortodoxă din Lipova și la mănăstirea franciscană Maria Radna. De neuitat, amândouă. Dar mai ales discuțiile (ca un fel de seminar deschis din sala de conferințe a mănăstirii) cu profesorii noștri și cu domnii Vasile Popovici, Daniel Vighi și Marius Lazurca, ambasadorul României în Ungaria. Ce să îți dorești mai mult?

Am ales să stau o zi în plus la Timișoara după plecarea colegilor spre București. Și pentru că m-am ales cu prietenia cătorva oameni deosebiți, revenirile vor fi de fiecare dată un motiv de bucurie. Chiar cred asta.

IMPERIUL SEMNELOR ASCUNSE DESPINA JDERU

Timișoara zilelor noastre nu pare să mai aibă nimic de-a face cu orașul pe care mi-l amintesc atât de în detaliu, când, copil fiind și locuind foarte aproape, veneam atât de des cu părinții mei în vizite și mici călătorii. Atunci, pentru mine, Timișoara era orașul „cel mai apropiat”, parafrazând provocatoarea proză a lui Kafka. Și tot ca în proza lui Kafka, și în amintirile mele imaginea acestui oraș era condensată și nu exista nicio temere că nu aș reuși, într-o viață de om fericită, să-l cunoască cum trebuie cunoscut un oraș pentru a ajunge să-l iubești: prin tandrețe și infinită răbdare. Acum, straturile acestei imagini se dilată și se întrepătrund și nimic nu mai pare atât de familiar încât să nu simți nevoia de a privi de două ori, de a te întoarce din drum, de a te întreba dacă într-adevăr prima dată când l-am văzut și mai apoi următoarele momente, au existat cu adevărat sau ele nu sunt decât produsul imaginării tale.

O imagine care stă mereu pe marginea unui text ce se comunică pe sine prin lentila unui scriitor cu origini vestice. Ultima dată când am vizitat orașul a fost în luna martie a acestui an, pentru a participa la Colocviul Internațional de Studii Francofone. Am avut atunci o intervenție despre tacerile cititorului și nu-mi dau seama decât acum de inevitabilă legătură (*liaison*, nu *lien*) între aceste stranii taceri și imensa tăcere a orașului care nu pare să se rănească pe sine.

Continuare în pagina 18

EXERCITII DE RESPIRATIE BANATUL CA REALITATE & NARATIUNE

Urmare din pagina 17

Suntem, în definitiv, cu toții, cititori ai acestui text care este orașul, cu toate interjectiile și exclamatiile sale, a căror emoție nici măcar o teorie literară sofisticată nu o mai poate clasifica.

Am ajuns în aceste zile în spații claustrare care există doar pentru sine și nu resimt nevoie de a își semnala existența în niciun fel. Totul ține de tăcerea orașului și a vecinătății sale care se prelungesc în nuanțe și forme mult după terminarea lui. Din loc în loc, în puncte cheie, în Timișoara și în orașele din imediata ei apropiere, muzei unice și de necrezut, se deschid rar ca niște uriașe castele medievale, în timp ce pentru ele cavalerii au încetat demult să existe. Privit din acest unghi, orașul se asemănă cu o prețioasă lume posibilă. Prețioasă printr-o unicitate evidentă și printre o liniște stranie pe care nu îți va lăua mult timp să le observi și să te familiarizezi cu ele, oricât de înnebunitoare ar putea părea liniștea aceea perfectă și sferică. Aceste spații ascund picturi valoroase și irepetabile, obiecte prin care palpită trecutul într-o strălucire rămasă intactă, existențe care nu trec odată cu trecutul lor.

PLECĂRI ÎN GRUP, RÂMANERI PERSONALE ANDRU-DAVID SIMIONOIU

Nivelul de stres scade în mod cert de la est la vest – iar drumul e lung și dificil, exact așa cum trebuie să fie un drum care te duce către ceva bun. Ai timp și de o criză a vârstei pre de 45 de minute până ajungi în Timișoara – obligatorie prin legea transportului public, criză depășită prin Kaufland-ul din Sibiu, aliniat planetar cu *melting pot*-urile omniprezentelor *fastfood*-uri McDonalds sau KFC.

Însă nu despre globalizare a fost vorba, ci despre a fi *multiculti*, iar lectia asta am învățat-o cu multă diplomatie, la propriu și la figurat, pe parcursul celor 6 zile petrecute atât în Timișoara, cât și prin alte mici orașe din Banat sau chiar prin țările de lângă granița de vest. Privitor la nivelul de stres, în cazul meu, cred că el a fost direct corelat cu nivelul de nicotină din sânge – acesta scăzând, la rândul lui, de la est la vest, estetica vestică având cu siguranță un impact clar asupra numărului scăzut de tigări pe care le-am fumat (deși colegii m-ar putea contrazice, plămâni mei ar putea și ei contrazice vorbele lor). Deși îmi aprindeam "tigară după tigară", după cum ar putea relata oricare dintre ceilalți colegi de-a mei (întâmplător, toți nefumători) alături de care am participat între 20 și 26 august la această minunată Școală de vară, străzile curate ale Timișoarei, bunul simț al oamenilor care, spre deosebire de cei din București, au utilă abilitate a coloanei vertebrale de a se suc sprijini a-ti face loc să treci pe stradă, mi-au pus fumurile pe gânduri. La fel și faptul că străzile erau prevăzute aproape pretutindeni cu bandă pentru bicliști – oameni preponderent angajați, nivelul de șomaj din Timișoara tinzând spre zero absolut.

Recunosc, nu a fost prima dată când am ajuns în Timișoara, job-ul meu având, întâmplător, sediul acolo, însă spun cu mâna pe inima că este prima oară când AM VĂZUT Timișoara. E un loc în care fără busolă (a se citi Google Maps) sau un ghid bun (a se citi Snejana Ung sau Ana Pușcașu) te pierzi încet, dar frumos...

Dreptatea vestului este făcută și prin localitățile din jur pe care le-am vizitat, Jimbolia (un conglomerat de muzeu inedite), Oravița-Anina (via prima cale ferată montană din România), Lipova și mănăstirea Radna și nu numai: la nivel de "vâmuire", am ajuns prin Ungaria (Szeged) și Serbia (Subotica și absolut superbul oraș-cetate, Novi Sad). Una peste alta, pot spune că sumedenia de *plecări de grup* a fost echilibrată cu o sumedenie de *rămâneri personale*:

Am rămas prost,
Am rămas perplex,
Am rămas mască – în față a căt de frumos poate fi de la est la vest.

CUM SĂ DAI VIAȚĂ LITERATURII MARIA CANA

Despre victorie, unire, libertate vorbesc cele trei piese din centrul istoric al Timișoarei: Piața Victoriei, Piața Unirii, Piața Libertății. Centrul Pieței Unirii, format prin contopirea părții în întreg și a întregului în parte, este desăvârșit. Această piață barocă m-a impresionat prin armonia și perfecțiunea sa arhitecturală, prin istoria pe care o condensează clădirile ei. Tot o întreagă istorie am revăzut în gând în timp ce mergeam cu trenul de la Oravița la Anina. Acest traseu parcurs ca acum 150 de ani m-a făcut să descopăr o lume nedescoperită, o lume de basm, încărcată de istorie și nostalgia. Cascada Bigăr, grațioasă și elegantă, m-a impresionat prin luminositatea și strălucirea sa, care îmi amintesc de "pădurea narrativă". La Radna am ascultat o nouă interpretare a romanului *Mara*, am avut bucuria să-i cunoasc pe domnii profesori Daniel Vighi și Vasile Popovici și să cumpăr o carte fascinantă, *Contele boschetar-Maiakovski la Lipova: povestiri de pe Valea Mureșului*, de Viorel Marineasa și Daniel Vighi.

În Lipova, am văzut bazarul turcesc, singurul vestigiu rămas după 164 de ani de stăpânire otomană, și biserică Adormirea Maicii Domnului, iar la Radna am vizitat basilica romano-catolică Sfânta Maria, o construcție impresionantă, ce adăpostește o icoană a Maicii Domnului făcătoare de minuni. Aceasta reușește să strângă an de an pe data de 15 august o mulțime de credincioși catolici și ortodocși, într-o frumoasă comuniune. Da, acolo, la Radna și Lipova am avut impresia că timpul se contractă și spațiul se dilată, aşa cum scriu autorii *Contelui boschetar...*

Cel mai frumos moment a fost, pentru mine, ieșirea în Serbia și Ungaria, cu tot ce am văzut la Szeged, Subotica și Novi Sad. Locuri și peisaje, clădiri, piețe, străzi, al căror aer îmi era deja cunoscut. Aș dori să mă pot întoarce la Timișoara, pentru că am descooperit acolo ce înseamnă a da viață literaturii și ce înseamnă a privi lumea printр-un ochi critic și autocritic dintr-o perspectivă în care oamenii se înțeleg și se acceptă așa cum sunt, indiferent de limbă, religie sau etnie. În toate diferențele lor.

MERGETI SI VEDEȚI MARIA STĂNESCU

Vrei să cunoști Timișoara? Caută o zi plăioasă și încearcă să te pierzi pe străduțele ei. O încântare! Vrei diversitate, vrei să te simți uimit sau să ai impresia că rămâi fără cuvinte? Mergi la Muzeul de Artă din Timișoara, reîntâlneste-te cu barocul, apoi dă fugă spre sălile ce adăpostesc expoziția de

sculptură a lui Virgilii Moldovan. Uită-te la sculptura lui Hitler, la mielul sau iepurașul (depinde de viziunea fiecărui) despăcat de mâinile lui și vezi istoria! Apoi privește ceea ce poate cuvintele nu vor putea exprima vreodată, adică neexprimatul. Dacă vei simți că realitatea închisă între zidurile acelor săli te-a copleșit, mergi la fereastră, deschide-o larg și privește Piața Unirii. Uită-te cum se odihnesc, în bună vecinătate, lumi diferite: domul catolic și biserică ortodoxă sărbă, apoi îndreaptă-ti privirea spre sinagoga și biserică evanghelică. Vezi? În Timișoara, eu și Celălalt nu înseamnă discriminare, nici grandomanie, ci libertate. Până la urmă, de acolo a plecat.

Vrei să cumperi o carte sau pur și simplu să bei un ceai și să te pierzi printre cărti? Mergi "La două bufnite"! O să te simți în elementul tău. Și da, nu e o simplă librărie, găsești și secțiunea de anticariat și o mulțime de povești. Mergeți și vedeti!

Ce spuneti de o călătorie în timp? Noi am avut parte de această experiență și de un peisaj minunat, de acea puritate a naturii, de acea sălbăticie și acea poartă spre un trai domol. Toate acestea, pe traseul Oravița-Anina, prima linie ferată montană din România. Cu mișcări lente, trenulețul verde plin de turiști își facea drum, ca un șarpe prin pădurea narrativă, în timp ce călătorii ascultau poveștile locului și răsfoiau albumele ce confirmau că totul e neschimbat. Prima farmacie montană? În Banat, sigur! La Oravița, mai exact și tot acolo găsim o copie din Burgtheater-ul vienez, ce se păstrează în amintire și într-o copie în miniatură, la Oravița. Alături de trupa Pascaly, ca sulfură a fost chiar Mihai Eminescu. Interesant, nu? Mergeți și vedeti!

Muzeul Consumatorului Comunist? O confirmare a trecutului bunicilor și părinților, o poartă spre o lume ce acum, în epoca vitezei și a tehnologiei, ni se pare că n-a fost. Și da, pentru mulți dintre noi nu a fost, dar această reciclare a acelei perioade se cerea, pentru a înțelege și simți că se trăia și așa. Orașul cu săse muze? Jimbolia, da. Mergeți și vedeti!

ISTORIA PENTRU TOTI ADRIAN TRIFAN

Pentru prima oară m-am bucurat că nu am reușit să citeșc nici măcar o singură pagină din carte pe o luasem cu mine. Astă s-a întâmplat datorită profesorilor și colegilor noștri de la Universitatea de Vest din Timișoara, care ne-au umplut fiecare zi cu activități și călătorii de dimineață până

noaptea. Cuvântul "plăcuteală" a dispărut pur și simplu de-a lungul acelei săptămâni.

Născut și format în sud-estul României, trebuie să mărturisesc că vizita în Banat (nu mai călătorisem acolo până atunci) a reprezentat o revelație. Înainte de plecare tatăl meu mi-a spus să mă aștept să găsesc o lume destul de diferită decât cea în care sunt obișnuit să trăiesc. Atunci sfatul său mi-a sunat ca părerile atotștiutorilor români despre cum "doar la noi mai vezi așa ceva" și altele de felul acesta. După o săptămână petrecută acolo, însă, trebuie să-i dau dreptate. Lumea Banatului este altfel decât Bucureștiul, spre exemplu, și este altfel atât în sens bun, cât și sens negativ. Nu e înțeles să idealizez niciuna dintre ele.

Diferențele încep să se vadă de la felul în care au fost proiectate atât orașele, cât și zonele rurale. Profesorii care ne-au însoțit la școala de vară au avut grija să ne să explice influența imperială care a avut loc în Banat și modul exact în care aceasta s-a manifestat în arhitectura orașelor. Dar cea mai importantă diferență și cea din care am avut cel mai mult de învățat este legată de locuitorii Banatului. M-a impresionat cel mai mult cum oameni care locuiesc în orașe despre care eu nici măcar nu auzisem până în această vară au o conștiință a importanței istoriei locale și a memoriei ei.

Am întâlnit oameni care au putut povesti istoria locului unde s-au născut și au trăit în cele mai mici detalii. Poate părea un lucru lipsit de însemnatate la prima vedere, însă doar printr-o rememorare continuă a evenimentelor care au construit societatea poate un individ să-si contureze corect o identitate. Fără înțelegerea originilor, manipularea indivizilor și a maselor este la îndemâna oricui, iar un om care nu știe cine este cu adevărat nu poate fi niciodată un om liber.

Pe lângă problema identității, însă, am înțeles că acestăză, Banatul, încărcat cu valoare culturală și turistică, ar fi putut la fel de bine să fie doar o întindere de dealuri și câmpii despre care românii să nu discute mai mult decât despre Podișul Moldovei. Ceea ce a construit istoricitatea Banatului în sens cultural a fost tocmai această conștiință a originilor și sentimentul importanței ei, iar ceea ce diferențiază Banatul de restul țării nu este ceva material, de sine stătător. Nu e ca și cum în Oltenia sau în Moldova nu ar exista cel puțin la fel de multe locuri cu semnificație istorică și culturală. Ceea ce lipsește ar trebui să se afle în conștiința individuală și este chiar acel sentiment al rememorării continue a istoriei locale.

CONJECTURA LUI CATALAN

VIOREL MARINEASA

Atunci când a descoperit *Formula AS*, Sânziana Pop s-o fi gândit la o revistă la îndemâna femeilor, una care să nu coste prea mult și să nu recurgă la fite, la mătăielii, la snoveală. Cred că i-a reușit. Aș zice că e, mai ales, un hebdomadar pentru uzul familiei, au ce citi și soață, și soțul, dar și tataie sau mamaie, cum nici puberul ori tinerica nu sunt uități. Îi priește "omului de rând", dar nu-i displice nici "elitistului". Fiecare își poate lua portia săptămânală din rubricile de-acum consacrate. În ce mă privește, parcurgeam (bag imperfectul, pentru că, mea culpa, în ultima vreme mi-am pierdut cadența) cu interes editorialele politice ale lui Toma Roman, segmentul literar al Adrianei Bittel, reportajele și interviurile realizate de Sorin Preda (†), Ion Longin Popescu, Claudiu Tărziu, Otilia Tepeșu, Valentin Iacob...

Da, la cel din urmă am vrut să ajung. Citindu-i volumul *Viața și moartea în troleibuzul 81* (Integral, București, 2016), mă întrebam când ne-am cunoscut: la vreuna din convențiile naționale Science-Fiction? când cu desantul cenaclului lunedist la Timișoara? cu prilejul aniversar al unei reviste din Ardeal? Greu de spus. Destul că, din când în când, îmi trimitea pe adresa redacției câte o carte de poeme care te atragea de la titlu: *Petrogradul într-un pahar cu șampanie*, *Pianul kamikaze*, *Balada Craiului de Toba*, *Colonelul Elf...* Texte frumoase, ce se cereau recitate.

Revin la volumul de proză recent apărut. De fapt, nu chiar (sau nu doar) proză, ci și jurnalism cultural, evocări, interviuri. Ca de obicei, voi face o lectură parțială, adică voi decupa din carte tranșele ce mi-au stârnit atenția. Înainte de a fi poet și jurnalist, Valentin Iacob s-a vrut matematician. La 18 ani ia ore de la un "rezolvator de probleme dure", ins de 72 de ani, încă având acea interbelică "rasă a conversației politicoase, delicate, cosmopolite" pe care comunismul a făcut-o să dispară. Îl cunoaște "cu picătura", "în trepte", iar de dumirit, după "revelații compuse", se va dumiri abia după trei decenii.

Profesorul ce-si petcea pensia dând meditații era întortocheatul Belu Zilber, "un Zilber bătrân și lepădat de marxism", încă având vervă și şarm: "Spiritul lui capricios și iute migra cu o strictă naturalețe dintr-un domeniu în altul." În biblioteca sa se aflau alături Biblia și *Mein Kampf*, două cărți decisive în istoria umanității. Învățăcelul, fără și să intru totul cu cine are de-a face, își propune "să-l stoarcă de amintiri" pe profesor, dar acela se dovedește prudent și parcimonios. Ne aflăm în anul 1973. Poveste în poveste, Belu tratează că indulgență legionarismul de paradă al lui Ion Barbu: "Avea de toate Barbilian, numai stofă de martir nu avea. Ba odată l-am văzut pe stradă cu cămașă verde și pistol. Si îi tremura pistolul să-i sară din mâini!"

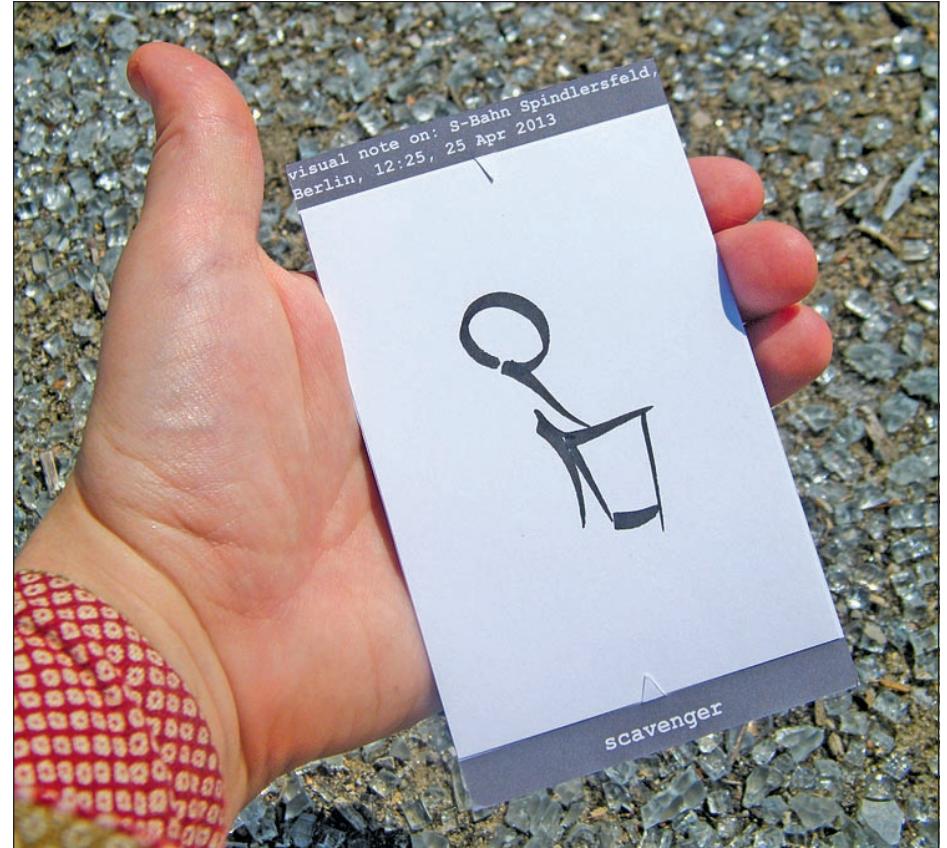
După 23 august 1944, Zilber și Ralea îl salvează pe Ion Barbu de la epurarea din Universitate, încropind cu acesta o scrisoare antedată din care să rezulte că fusese de acord cu apelul pentru pace adresat

mareșalului Antonescu. Drept recunoștință, cel ce compusese *Odă lui Hitler* a prins să frecventeze cursurile de economie marxistă ale lui Zilber. Nina Cassian ar fi dansat "goală pe masă, pe sub mustață lui uriaș". Își justifica liboul cu o figură de stil: "are niște fese ca turtele Sfintei Sofii". L-a salvat Belu pe poetul-matematician ("o simplă cunoștință"), dar un alt soi de tratament i-a rezevat amicului criterionist Mircea Eliade atunci când l-a însotit pe Dej la Conferința de pace de la Paris: s-a plâns oficial autorităților franceze că țin la Sorbona un legionar. Tot răul spre bine, conchide delatorul cu vechime, să a ajuns istoricul religiilor la Chicago și a dobândit notorietate mondială.

Valentin Iacob se întreabă dacă e-n regulă că-n adolescență l-a avut drept guru pe "Iuda spiritualul", cum l-au catalogat unii. "... eu n-am cunoscut un Iuda! Si nici un Iuda exersând cu anasâna sfîntenia! Ci (...) un Zilber la capătul Iadului, și prin Iad, curățat." Îi rămâne regretul că opurile rămase de pe urma lui Belu sunt "mono-corde, dezamăgitoare (...), scrise limitat de temă și obsedat de vină". Omul, de o inteligență briantă, ar fi putut da mai mult dacă n-ar fi fost hătit, după ieșirea din pușcărie, de "organe" și de "eriniile marxiste" ("Colecția de papioane a lui Belu Zilber").

Ar fi meritat să ne oprim asupra evocării mișcătoare a unui martir autentic ("Vasile Voiculescu. Pe urmele unui sfânt al vieții"), de necomparat cu sanctificarea dreasă cu butaforie pe care au pus-o în scenă, conlucrând exemplar, laboratoarele ideologice și atelierul turnătoriei de partid în cazul Pătrășcanu-Zilber. Ajung la o secvență dinspre sfârșitul volumului ("Misterele estetice ale matematicii"). Colocutorii este fostul coleg de bancă din liceu, "Tudor Vianu". Pe buncul acestuia l-au exclus stabii comuniști din Universitate și din Institutul de Geografie pe care tocmai el îl intemeiașe, pentru că tot ei să-l repună în funcții când teroarea a mai slăbit. Vintilă, fratele său, e un cunoscut antropolog. Acum, revenit în țară, după ce la 18 ani rămasese în Elveția, camaradul de studii îi mărturisește autorului că supradotarea sa în materie de matematică i-a nenorocit copilăria.

Familia "umanistă de trei generații" s-a arătat derutată, chiar îngrozită de perspectiva unei progenituri-minune. Școala n-a fost mai brează. L-a pus să bată pasul pe loc și să se dezvețe a scrie cu stânga. Ajuns în străinătate, realizează că "țara pe care am învățat eu să o slujesc și să o iubesc era undeva înapoi în timp". A lăsat comoditatea unui trai autohton pentru "libertatea de a nu trebui să mă cobor la niște aşteptări care te ghidăză și te fac prizonier. Așteptările unei familii de intelectuali cu tradiție în România". La 47 de ani, atunci când geniile matematice încep să pălească, Preda Mihăilescu, căci despre el este vorba, demonstrează *conjectura lui Catalan*, o teoremă enunțată în 1844, și intră în elita mondială a cercetătorilor de specialitate. Ar fi reușit asta dacă rămânea în Patrie?

Alex Bodea, Notă vizuală (Hoitar)

O SEARĂ ÎN TINDA PARADISULUI DANIEL VIGHI

A douăsprezecea ediție a Festivalului de Muzică Veche din Timișoara a început cu o regie exotică în Domul baroc, la vreme de seară, cu excepționalul ansamblu *Le Poème Harmonique*, anunțându-și prezența multimii din băncile catedralei episcopale de undeva din balconul cu orga Wegenstein, restaurată în urmă cu câțiva ani de o firmă de nișă din Germania. Protagonii s-au revărsat printre rândurile de bănci cu instrumentiștii, cu mezzo-soprana de magie pe nume Isabelle Druet, care a cântat cu ansambluri de mare rezonanță (Cuartetul Giardini, l'Orchestre Avignon Provence, Berliner Philharmoniker, cf. caietul program al Festivalului).

Mai apoi au trecut în alaiul de colindători-truveri-minnesänger renascentisto-barochizanți soprana Déborah Cachet, o belgiană tipic filo-europeană, care trăiește la Amsterdam. A fost invitată, nici se spune în caietul Festivalului, la Festivalul de la abația Royaumont în rolul Cherubino din *Le Nozze di Figaro* de Mozart, sub bagheta belgianului René Jacobs, care, aflăm scormonind în dreapta și stânga, a migrat de la statutul de contra-tenor (rară îndeletnicire și de preț, pe măsura faptului că acești contra-tenori au fost superstaruri pe vremea lui Isaac Newton) la acela de dirijor. Că a câștigat premii Grammy și Gramophone's Record of the Year for 2004. În treacăt să spunem că minunăția L'abbaye de Royaumont are interioare și grădină de 800 de ani, iar din anul 1936 s-a deschis manifestările culturale cu pohta ce-au poftit proprietarii ei, familia Henry et Isabel Goüin, fie-le numele binecuvântat, după cum spun vechile cronică din vremurile ansamblului *Le Poème Harmonique*.

Să mai adăugăm, ca pildă, că ministrul culturii André Malraux (ce nume!) a îndemnat și sprijinit familia Goüin, proprietarii abației, să depună actele la tribunal pentru Fundația Royaumont, al cărei succes va depăși granițele muzicii, va ajunge spre transdisciplinaritatea intra-europeană, bunăoară între biologie și anthropologie, prin le Centre Royaumont pour une Science de l'Homme, prezidat de savantul (celebru în domeniul) Jacques Monod. După revoluție, abația a oferit rezidență poetilor și prozatorilor români, printre ei profesorul de poezie și magistrul liric, brașoveanul Alexandru Mușină, și concitadinul nostru prozator și profesorul Viorel Marineasa.

În alaiul de truveri-minnesänger care au traversat domul în seara magică de început a Festivalului a fost și Vincent Dumestre, dirijorul și sufletul ansamblului, strunind cu măiestrie și profesionalism certificat la nivel mondial ansamblul care i-a găzduit și pe soții Emandi la vioră. Să-i mai adăugăm și pe tenorii Serge Goubiod și Hugues Primard, pe care i-a însotit, spre deplina închegare harmonia caelestis a clipei, basul Emanuel Vistoriky.

Ajunși în fața altarului, *Le Poème Harmonique* a incendiat auditoriul cu un magnificat Pergolesi *Stabat Mater*, în care s-a lăsat Dumnezeul muzicii peste lume și a binecuvântat-o. Pe scurt, o seară de excepție, cu incursiuni în misterul de peste fire și de nepovestit al muzicii, furată de undeva din tinda Paradisului.

În sfârșit, să spunem răspicat că soții Emandi, ajutați de Societatea Musica Antica și Filarmonica Banatul, dau conținut, substanță artistică și rafinament manifestărilor culturale timișorene – garanții că, dacă am mai avea manifestări de ținută și exigenta artistică a Festivalului de Muzică Veche, s-ar putea să o scoatem la capăt cu brio în daravera asta cu Capitală Europeană.

Felicitări organizatorilor și bogăproste de la publicul care a avut parte de un asemenea festiv la vremea de seară în umbra barocă a bătrânlui Dom.

JURNALUL DESPARTIRILOR (IX) PAUL EUGEN' BANCIU

Majoritatea oamenilor, dacă nu chiar toți, trăiesc cu certitudinea că universul e ceva din afara noastră, că e plasat undeva, sus, chiar dacă Pământul e rotund, iar cei de pe partea opusă (cum ar veni, cei din sud), sunt ferm convinși că doar deasupra lor e Calea Lactee –adică puțzderia de stele care, sau printre care, spre deruta noastră, se văd alte milioane de galaxii, unde nu va ajunge niciodată picior de pământean. E mult visata călătorie aceea, dar imposibilă, pentru că noi înșine, poate, corespundem versului eminescian: "Icoana stelei ce-a murit/ Încet pe cer se suie/ Era pe când nu s-a zărit/ Azi o vedem și nu e", căci, nu-i aşa?, ne-am limitat ființa între un timp și un spațiu care ne constituie propriul univers, independent de cel în fața căruia ne minunăm că toate telescoapele din lume și cu milioanele de calcule care certifică mintii noastre că trebuie să existe și subdiviziuni ale universului mic, subnuclear, care, evident, nu face nici el parte din universul uman.

Existăm între un trecut mort și un viitor imprevizibil, dacă-l mai apucăm, chiar literele puse pe hârtie până acum făcând deja parte din trecut, iar ideile încă nepuse pe hârtie dintr-un posibil viitor al mintii noastre, al legăturii sinapselor din creier, imposibil de controlat, mai cu seamă când în proximitate se petrece ceva capabil să ne distrajă atenția. Yoghini, în transele lor, reușesc să iasă din aceste limite spațio-temporale, în afara propriului lor univers limitat, și să trăiască (de fapt, ei nu consideră că în acele clipe trăiesc) înăuntru unei conștiințe universale sau cel puțin în proximitatea ei. Au chiar convingerea că se întrepărund atât cu marele, cât și cu micul univers. N-au nevoie de calcule complicate pentru a se convinge de asta, ci doar de o forare interioară a spiritului în mai multe etape, de o educare controlată a majorității celulelor trupului lor.

Pentru un orășean obișnuit, "a sta pe cuie" nu e o dovedă de fachirism yoghin sau antrenat special pentru a deruta asistența, ci o simplă demonstrație că așteaptă să i se întâpte ceva (rău, de cele mai multe ori) acolo, în micul univers aflat în intersecție cu cel al unei alte ființe sau al mai multora, fiecare cu universul său limitat, gata să-l sfâșie ori să-l salveze de la anagnie. Toate acestea, dacă s-ar petrece doar în treimea de viață în care doarme, s-ar numi "coșmaruri", iar în celealte două treimi, "calvarul existenței", la care însă va trebui să facă față cu temeritate sau lașitate, să învingă sau să piardă, iar vremea petrecută în acea tensiune interioară să-i marcheze traectoria pentru pasul următor, poate întreaga perioadă pe care o mai are de trăit.

Parsivitatea acestui fachirism urban, comunal, sătesc, poate mai puțin al pustnicilor din cătunele izolate, este că, deși trecut peste clipa de mare intensitate sufletească, trupească, undeva într-un cotlon al creierului său va rămâne genuinea unui viitor coșmar, pe care-l va retrăi în treimea de viață în care doarme (cu sau fără adjuvantă), presimțind ceva ce va să se întâpte cu siguranță în viitor. Așa încât întregul său univers interior se rezumă la suflet, la relația cu semenii, la orizontul imediat, fără

nici o legătură cu trupul propriu (un alt univers), de care n-are nici un habar, decât când îl doare ceva, când are o maladie care-i anunță cu clopotul său de ciumă iminentul sfârșit. De unde să se mai gândească atunci la alte universuri care, zic savanții, l-ar include și pe el?

Total se petrece acum și aici, ca într-o complicată intervenție chirurgicală sub anestezie generală, unde un micron de bisturiu mișcat aiurea poate încheia totul: și întrebări, și răspunsuri aproximative. Astfel că devine firească întrebarea celui care stă pe margine și se străduiește să lege între ele toate cele pe care le citește, le vede, dacă acel "universal" repetat cu ușurință neștiutorului neofit nu se referă cumva decât la bombardamentul de informații minuscule ale unor efemeride grăbită să-și înmulțească specia, în cele douăzeci și patru de ore date la dispoziție pentru a încheia un ciclu existențial, fără să mai aibă trebuință să afle, să conștientizeze că fac parte dintr-un balon ale căruia limite nu se cunosc, ca un fel de unică nesemnificativă, certificând obsesia lui Freud că totul se rezumă la sex.

Deși "atrația universală" îi aparține altcuiva. Dar ideile trec de la unul la altul, teoriile încearcă să lege umanul senzorial de cel spiritual, umanul mental de cel fizic, ca din toate să iasă la vedere doar confuzia interrelațiilor, a interconexiunilor, îmbârligate ca niște ghemotoace de cobre în perioada împerecherii în Minamar, India continentală, până la barajul himalayan. Acolo, în totală izolare, reușind să-și antreneze trupul dincolo de gerurile alpine ori de toropeala Soarelui, a furtunilor de zăpadă, în totală necunoaștere a dolarului, rupiei, rialului sau euro-ului, a aurului, argintului, platinei, petrolierului... în haine galbene ori simple veșmintă de pustnici, câteva ființe încearcă să se contopească direct cu nemărginirea, ieșind din corsetul timpului și spațiului banal, uman, limitativ.

De solitudinea aceea supraviețuitoare îi leagă aici doar savanții, marii artiști, cu tot rationamentul lor de oameni trăitori între alții, în societăți ce pornesc de la cu totul alte principii, ce urmăresc cu totul alte scopuri, izolându-i, desconsiderându-i, socotindu-i într-un fel anormali, adică simpli visători, capabili să se entuziasmeze de ceva atât de imaterial cum sunt ideile și spiritul. Conștientizarea apartenenței la ceva din afară a ceea ce se vede, se mânâncă, se bea, se (mai ales) căștigă îi trimite, ca întotdeauna în lungul istoriei omenirii, în afara societății. Cum Plutarh îl punea pe Platon sub Lisi-mach, în celebra sa carte cu viețile paralele ale iluștrilor de până la el, iar Platon, căt să-și ia revanșa, îi scotea pe poeti cu totul din cetate.

Despre toate acestea, "yoghinul" din cătunul Bătrâna, din Poiana Ruscă, mai universal decât miliardele ce colcăie continu pe tastele calculatoarelor informații, habar n-are, cum nici unul din cei de pe Himalaya nu va fi auzit și nu va fi zărit în vreo vizionă intergalactică.

"Existăm pentru că scriem, scriem pentru că existăm", scria cândva, cu tentă terapeutică, un om trecut acum în uitarea generală, adică în universalitatea visătoare de el, ca milioanele de savanți ce se trec și ei...

István Csákány, *Cunună de ciment*

JURNAL DE FAMILIE PIA BRÎNZEU

10 Februarie 1917. Bunica mea austriacă are 23 de ani. Stă la patul unui rănit. De doi ani este activă ca soră medicală într-unul din spitalele din Innsbruck. Răniți vin și mor, vin și mor. Uneori mai pleacă la familiile lor, fără un picior, fără o mână, sprijinindu-se de cărje. Cel pe care îl îngrijește acumă respiră greu. Johann. A fost împușcat acum două zile pe frontul de la Isonzo. Cere mereu apă și întrebă de colegii lui de regiment. Cine mai trăiește oare? Niciunul. Infanteria alpină are cei mai curajoși luptători ai monarhiei chezaro-crăiești, dar la "războiul cu zăpadă și gheăță", în munți, nu supraviețuiește nimeni. Nu fac față nici batalioanele speciale ale pușcașilor împăratului, acei *Kaiserschützen* priceputi la cățărat pe munte, schiat la mare altitudine și mânăcat catârii printre stânci. Iarna trecută, în zăpada înaltă căt omul și în avalanșe stârnite la aproape patru mii de metri înălțime, au murit zeci de soldați. Acolo unde înainte creștea floarea de colț sunt acum doar oasele lor. Risipite pe drumuri cu sărmăghimpată și tuneluri cu explozibili.

Bunica îi pune lui Johann o batistă udă pe frunte și îl ajută să bea apă. Afară, pe stradă, trec alți soldați căntând "Wenn die Soldaten durch die Stadt marschieren". Când mărșăluiesc soldații prin oraș, spune căntecul, fetele deschid geamurile și ușile. Oare de ce? Oare de ce? "Bloss wegen dem Schingderassa Bumderassa bum, bum bum!" Adică a tumultului cauzat de orchestra lor militară. Fetele le dau soldaților căte o sticlă de vin și o bucată de friptură și plâng atunci când bombele sau grenadele îi ucid. Ce primesc în schimb? O floare de colț, adunată de prin munți sau chiar smulsă de pe gulerele uniformei, unde le decorează haina o mică floare de metal. Ca și cea găsită într-un sertar al bunicii.

Urgia luptelor cu italienii a speriat tot Tirolul de sud. A fost cel mai cumplit an din istoria recentă a Austriei: asupra țării s-a năpustit o succesiune de nenorociri colective, într-o cascădă infernală. Zdrobitoare, notează bunica în jurnalul său: "Un an tragic, un an de coșmar, plin de spaime, de mizerii, de nenorociri. Și de corpurile sfârtecate ale soldaților..."

Peste o lună, în secția clinică dedicată răniților de război are loc o mică festivitate. Medicul șef, Wilhelm Berger, ține o cuvântare: "Mulțumim tuturor doamnelor care s-au implicat ca voluntare în îngrijirea soldaților și care ne-au ajutat să trece peste momentele cele mai grele ale războiului. Din partea Maiestății Sale Împăratul Franz Iosif, cu recunoștință, le decorăm pe Netti Nagele și Maria Unterholzer cu medalia de aur a Crucii Rosii, pe domnișoara Paula Münster cu medalia de argint și pe sora Barbara Gmeiner cu medalia de bronz, onorând astfel efortul acestor doamne de a-i îngriji, zi și noapte, pe cei care și-au pus viața în pericol pe frontul din munți." Prima menționată este bunica și tot ea va sta în mijlocul fotografiei făcută cu această ocazie.

Peste două milioane de soldați austro-ungari au murit atunci, în Primul Război Mondial. Imperiul s-a destramat, iar sacrificiile de război au fost uitate. Doar un soldat sculptat în lemn a stat ani de zile pe comoda bunicii. După chipiu, bocanci și rucsacel este unul din acei *Kaiserschützen*, cum a fost și Johann. A mai rămas o mică tăietură din ziar, care amintește de doamnele decorate și de discursul medicului-șef. O ușoară contradicție aici: pe diploma asociată medaliei se menționează că a fost de argint, nu de aur și că îi va fi înmânată bunicii fără să i se ceară vreo taxă. Nici presa nu era pe atunci foarte atentă cu toate informațiile oferite, nici cei implicați în evenimentele descrise mai sus nu și-au imaginat că vor pieri în uitare, fiind pomeniți doar din întâmplare, peste vreun secol, într-o revistă românească din Banat.

LECTURI SI TOPURI (VI): PROFIL DE CITITOR RADU PAVEL GHEO

Așa cum am arătat luna trecută, cititorii Goodreads par să fie destul de selectivi cu scriitorii români din anii 1960-1970. Prozatori valoroși, unii chiar de prima linie, elogiați de critica literară și semnificativi pentru evoluția literaturii române, abia dacă strîng zece-douăzeci de cotări printre membrii acestei comunități literare virtuale. Romancierii șaptezeciști sînt slab prizați, iar membrii Școlii de la Tîrgoviște par căiți doar sporadic și accidental. Sorin Titel, unul dintre puținii prozatori postbelici români traduși în străinătate, ale cărui cărți au fost sistematic premiate și elogiate de critica literară, are maximum 4 rating-uri la cele mai citite cărți ale sale. Ștefan Bănulescu, un alt prozator rafinat, deși nu foarte prolific, stă ceva mai bine, cu 43 de cotări pentru volumul de povestiri *Iarna bărbaților* și 31 pentru *Cartea de la Metropolis*. Eugen Uricaru, și el un scriitor valoros, chiar dacă nu de talia celor doi amintiți mai sus, are maximum două cotări la o carte (două!), cu un total de șapte cotări la cele opt volume incluse pe site-ul Goodreads (așadar, unele n-au fost evaluate/ citite nici măcar de un membru al Goodreads).

Inaintînd mai mult în timp, vom descoperi cu surprindere că și scriitorii optzeciști sînt într-o situație relativ similară, cel puțin în cazul volumelor publicate exact în anii 1980. De exemplu, unul dintre reprezentanții de seamă ai acestei generații (sau "promotiei" literare), Gheorghe Crăciun, strînge un maximum de 44 de cotări pentru romanul *Pupa russă*, apărut însă mult mai tîrziu, în 2004. Volumul său clasic, *Acte originale/copii legalizate*, nu e evaluat decît de șapte (!) cititori. Din acest punct de vedere, Mircea Nedelciu stă mult mai bine, cu 160 de cotări pentru *Zmeura de cîmpie* și 132 pentru *Femeia în roșu*, roman scris împreună cu Mircea Mihăies și Adriana Babeti. Celealte volume ale sale nu depășesc însă nici ele 30-40 de cotări. Poeti importanți ai optzecismului, ca Ion Stratian sau Traian T. Coșovei, abia dacă au două-trei cotări pe volum – numai că, pe de altă parte, poezia a avut întotdeauna un public mai restrîns și mai select.

Dar parcă și mai scăzută e apetenta cititorilor Goodreads pentru scriitorii așa-numiți "nouăzeciști", deși – mă simt nevoit să reamintesc – e vorba de autori valoroși, recunoscuți, traduși și (totuși) căiți. De exemplu, Petru Barbu are un maximum de 12 rating-uri pentru romanul *Dumnezeu binecuvîntează America*, apărut în 1995, și 10 rating-uri pentru *Blazare*, volum din 2005. Celealte cărți ale sale nu mai ajung la această cotă. Un alt prozator lansat după 1990, Adrian Oțoiu, a impresionat puternic lumea literară cu un volum unanim elogiat, *Coaja lucrurilor sau Dansînd cu jupuita*, apărut în 1996, care i-a atras autorului comparații cu James Joyce. Cartea a fost recompensată cu premiul ASPRO și premiul

pentru debut al Uniunii Scriitorilor și a fost reeditată în 2010 de Editura Polirom. Pe site-ul Goodreads are doar 5 cotări.

Din grupul scriitorilor strînsi odinioară în jurul revistei *ArtPanorama*, coordonată de criticul Dan-Silviu Boerescu, scriitori care definesc, cred, cel mai bine magmaticii ani literari 1990, nici unul nu pare să fi pătruns în conștiința publicului Goodreads – care, o repet, nu e totușa cu ansamblul publicului cititor din România, ci reprezintă doar o secțiune a sa. Daniel Bănulescu, autor remarcat de critică încă de la primele cărți și care a "prins" la public cu cel puțin două romane, are un maximum de 5 cotări pentru volumul *Ce bine e să fii Daniel Bănulescu* și 4 pentru romanul *Te pup în fund, conducător iubit*. Horia Gârbea are tot patru cotări la cea mai apreciată carte a sa de pe Goodreads, *Trecute vieți de fânți și de birlici*, și la fel se întîmplă și cu Mihail Gălătanu – 4 rating-uri pentru *Utimul Karamazov*. În schimb, din cele trei cărți ale lui Dumitru Ungureanu incluse pe site-ul în discuție, doar *Tunul filozofiei* are o cotare – una singură.

Și, după cum își poate da seama oricine, nu e vorba de niște scriitori de duzină, ci de autori și cărți a căror valoare a fost confirmată sistematic, de-a lungul a două decenii, de critici literari, de premile primești și, în cazul unora dintre autorii pomeniți aici, de edițiile successive ale unora dintre cărțile lor și de traducerile – uneori chiar numeroase – în limbi de circulație mai mare decît româna. De altfel, dacă ne limităm la segmentul generaționist al nouăzeciștilor, prima promoție recunoscută ca atare de autori "liberi", care au putut publica fără nici un fel de constrângeri ideologice sau de alt gen, slabă apetență a cititorilor Goodreads pentru opera lor e aproape inexplicabilă.

E de ajuns să luăm drept exemplu receptarea pe site-ul amintit a lui Radu Aldulescu, portdrapel al nouăzeciștilor și, în opinia multor critici, unul dintre scriitorii de mare anvergură ai literaturii române, cu potențial canonic și reprezentativ. Cele mai bine cotate cărți ale sale, *Amantul colivăresei și Cronicile genocidului*, au fiecare câte 37 de evaluări, iar celealte nu ajung nici una la 20 (*Istoria eroilor unui tînăr de verdeată și răcoare*, un roman de mare forță, suficient pentru a impune un autor, are doar 9 cotări).

Cînd ajungem însă la literatura română contemporană, adică – păstrînd perspectiva cronologică și generaționistă – la așa-numiții "douămiiști", din lipsa unei titulaturi mai bune (și mai atractive), lucrurile se schimbă. Ba chiar se schimbă radical, cum o să arătă data viitoare. Iar astă tîne într-adevăr de profilul cititorului Goodreads, care nu e nici cititorul mediu, nici cititorul ideal, dar e, aş zice, cititorul ilustrativ al epocii actuale. Ceea ce nu e deloc puțin.

Alin Bozbiciu, *Ritual*

JURNAL DIN ANII CRIZEI ROBERT SERBAN

Duminică, 13 august 2017

Tudor: Tata, toți oamenii au inima într-un loc?

Luni, 21 august 2017

Conversație la telefon cu fiu-meu, care e la bunicii dinspre mamă.

- Ce-ai mai făcut azi, dragule?

- Am fost la o lansare de bărci pe un lac.

- Uau, ce fain! Și nu v-ați plimbat cu barca?

- Tata, fii serios, erau de hârtie!

Vineri, 25 august 2017

Am fost ieri, cu Ariana și cu prietenul nostru Tudor Predescu, în Severin. M-am revăzut cu oameni dragi (Sorin Delaskela, Valentin Vasilescu, Manuela Vasilescu, Daciela Rotaru, Ileana Roman), pe care îi știau de când eram mic, alături de care am crescut și m-am format. Am revăzut câteva locuri frumoase, străzi pe care m-am plimbat în copilarie și adolescență, case rămase neschimbate de un secol, am băut bragă pe săturare, am fost prin Piața Mircea, am cumpărat usturoi oltenesc, am urcat în Castelul de apă, despre care, pe la 4-5 ani, credeam că, precum o rachetă, va zbura, într-o zi, spre cer. Mi-am luat eu zborul, dar Severinul rămâne locul în care îmi am rădăcinile și în care mă întorc cu bucurie și cu lacrimi în ochi.

Luni, 28 august 2017

Fondurile pentru cercetare sunt atât de mici în România, încât cei care lucrează în domeniul său se salută cu "Crede și nu cerceta!"

Sâmbătă, 2 septembrie 2017

Dialog cu Tudor, la telefon:

- Și acum ce faci?

- Privesc un film la televizor.

- Tudor, mai bine citește...

- Tata, dar citesc la televizor, că scrie!

Vineri, 8 septembrie 2017

Reîntâlnire cu copiii, care au fost, pentru câteva zile, la Prajd. Întreb discret:

- Și cu Crina cum te-ai întăles, Tudor?

- Destul de bine, dar nici foarte rău.

#

Tudor: Acum, că am mâncat, se poate ceva mic și dulce, dulce, dulce, până la sânge?

#

- Tata, am învățat să-mi fac un prieten.

- Bravo, Tudor! Cum?

- Iei un balon, pui făină în el, îl legi bine-bine la cap, îi desenezi ochii, nasul, gura și ai un prieten!

Luni, 11 septembrie 2017

De dimineață, Tudor ieșe pe ușă și constată: Întotdeauna e vreme urâtă în timpul școlii!

#

Tudor admiră un pix pe care l-a primit

cadou.

- Știi ce o să se întâmple cu cine milistică?

- Nu...?

- O să suporte mari consecințe!

Joi, 14 septembrie 2017

Îl întreb pe Pavel Şușără, care a vizitat recent Beirutul: Sunt soldați pe stradă?

- Cum să fie soldați? Dar ce, e Bruxelles sau Paris?

Vineri, 22 septembrie 2017

Tudor: Tata, tu ai avut vreodată doi metri?

#

- Tata, dau spectacol la mine în cameră, vîii?

- Vin, Tudor.

- Să vîi, că are și două pauze.

#

Cu Tudor, la Hornbach.

- Tata, nu mai sunt plantele carnivore?

- Cred că nu mai sunt... Nu le mai văd... Pe aici erau...

- Păcat, că aveau mare trecere.

- La cine aveau trecere, Tudor?

- La oameni.

#

Tudor: Tata, să știi că nu trebuie să portă freza și-n casă.

Luni, 25 septembrie 2017

Să scriu un jurnal intim în care să povestești doar despre ceilalți.

#

Omul e mătura tuturor lucrurilor.

Duminică, 1 octombrie 2017

Mă joc cu fiu-meu. El face pizza. E gata. Comand una. Bucătarul mă întrebă:

- Doriți și niște stafide minigigantice?

#

- Tudor, dacă ai prinde peștișorul de aur, ce i-ai cere?

- Să mă întâlnesc cu Mister Bean!

#

Tudor: Ia uite, trotineta asta face un scânteie!

#

- Gata, Tudor, haide, mergem la culcare.

- Gata, poate mergem la jucare...

Luni, 2 octombrie 2017

- Tata, eu credeam că nu mai există secole.

- De ce, Tudor?

- Păi mi se par cam ceaușiste...

#

La plimbare cu T., el pe trotinetă, eu pe bicicletă. Ajungem în parc, ne jucăm, povestim. Peste un timp:

- Tudorică, hai să ne întoarcem. Vrei să mergem pe scurtătură?

- Nu, hai pe lungătură.

RETORICI TOMNATICE

CLAUDIU T. ARIESAN

(I) O insolită traducere din latină este cuprinsă în opusculul bilingv din colecția "Ratio Mediaevalia", Pseudo-Aristotel, *Cartea despre măr și moarte*, introd., trad. Ioana Curuț, Editura Ratio et Revelatio, Oradea, 2016, 150 p. Apocriful medieval atribuit marelui filozof elen a fost în realitate redactat de mediul arab al secolului al X-lea, apoi tradus în limba persană prin veacul XIII, adaptat în ebraică după originalul arab și apoi tradus în latină.

Concurând cu traducerile moderne făcute în germană, italiană, suedeza și poloneză, absolventa Masteratului de Filozofie Antică și Medievală de la Cluj-Napoca ne oferă nu doar cele 15 pagini ale versiunii latine însotite de versiunea lor autohtonă, ci și un important aparat critic, alcătuit din studiul introductiv *Liber de pomo et morte sau testamentul apocrif al lui Aristotel* și din bogate note bibliografice și comentarii.

Alcătuit după modelul platonic din *Phaidon*, dialogul dezvoltă (pornind de la pretextul aromei unui măr inspirate cu nesăt de Prințipele filozofilor) teme precum nemurirea sufletului, absența emoțiilor negative în fața morții, elogiu apăsat al gândirii iubitoare de înțelepciune – toate redactate și puse în pagină scolastică pe un făgăș ideatic perfect compatibil cu religiile monoteiste, contribuind astfel nu doar la formarea unei reprezentări inedite a filozofului elen în Evul Mediu, ci și un argument puternic al compatibilității sale de adâncime cu ideile religioase monoteiste în general și cu teologia creștină în special – cel puțin în accepțiunea cititorilor variantei latine a scrierii.

(II) Henry Chadwick (1920-2008) este un nume relativ cunoscut în mediile academice de la noi, aşadar putem trata ca pe un plăcut și oportun eveniment echivalarea monografiei sale ultime *Răsăritul și Apusul: o istorie a scindării creștinătății*. Din epoca apostolică până la *Sinodul de la Florența* (trad. Irina-Monica Bazon, ediție îngrijită de Dragoș Mîrșanu, Editura Doxologia, Iași, 2016, 416 p.) ca prim volum al promițătoarei colecții "Historia Christiana" ce își propune "să prezinte pagini din istoria urmării lui Hristos și a misiunii creștine de-a lungul secolelor, explorând fapte (istorie factuală), idei (istorie intelectuală) și texte (traduceri de izvoare)".

Am avut șansa rară de a-l cunoaște personal și audia, la începutul anilor '90, pe ilustrul savant britanic la el acasă, într-un congres mondial de patristică desfășurat la Oxford, unde carisma și forța lui eclipsau de departe nenumăratele somități în

domeniu ce populau amplisimele amfiteatre ce adăposteau lucrările și emoțiile sutelor de participanți.

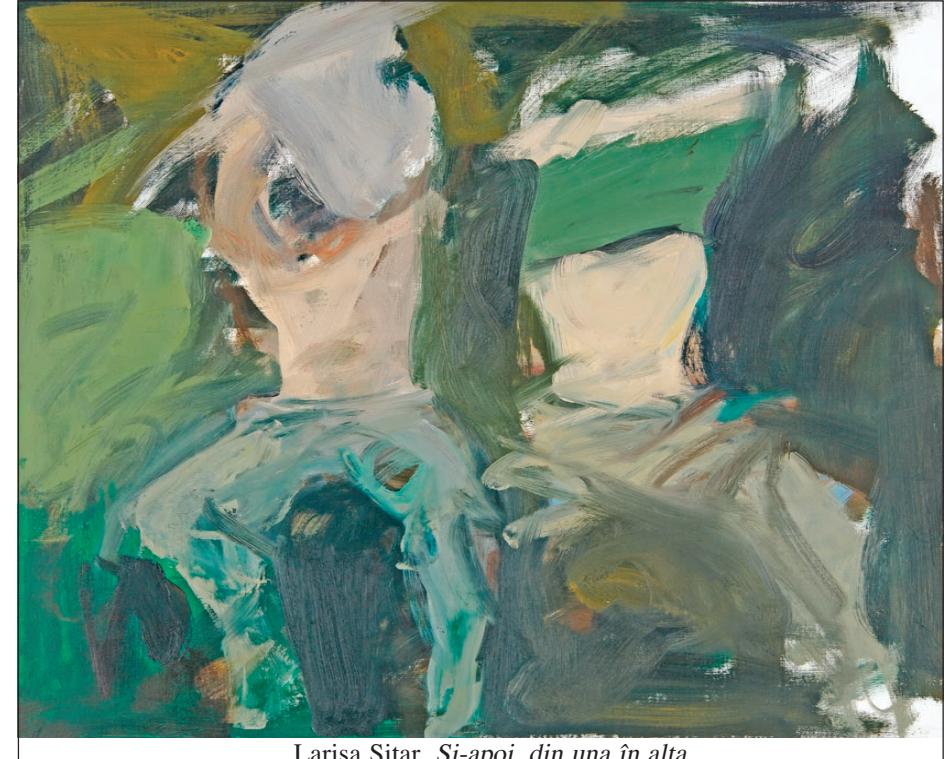
Cărțile lui nu sunt poate la fel de frapant magnifice (deși multe, precum studiile despre Boethius și Augustin, au făcut istorie și au devenit pe loc referințe obligatorii la subiect), oricum nu se compară cu impactul vizual și auditiv al personalității sale de savant renascentist rătăcit printre modernisme calpe. Însă această masivă tentativă de a scruta tribulațiile Marii Schisme, apărută inițial în 2003, este negreșit o capodoperă a genului prin minuție analitică, limpezime ideatică și originalitate bine temperată.

Lecțiile cu deschidere spre frățietate autentică de care abundă, deși extrem de discret (e.g.: "faptul că dezbatările s-au purtat pe un ton combativ nu a slujit cauzei ecumenice"), paginile acestei cărți de mare valoare euristică sunt multe, iar folosul străbaterii ei, cu siguranță rămâne unul major pentru cititorii avizați și tinerii studioși/instruiți.

(III) Și pentru că am prezentat apariții incluse în serii noi, cum spuneam, extrem de ofertante, rămânem în aceeași gamă și cu delicate colecție "Eseu" a deținută edituri moldave, asupra căreia am stărtuit deja cu mai multe prilejuri. Acum este vorba de chiar îngrijitorul colecției, hiper-activul cărturar și admirabilul comper cultural Mihai Neamțu, ce a scos la iveală un giuvaier stilistic sub genericul (aparent) inofensiv *Vârstele iubirii: cum transformăm întâmplarea în destin*, Editura Doxologia, Iași, 2016, 199 p.

În loc de prezentare, ne-am putea mărgini la selectarea unor aprecieri superlativ (Pleșu, Baconschi, Șora, C. Necula, A. Papahagi, Pecican, Nemoianu și alții mulți, printre care m-am trezit și eu micro-citat: așa pățești dacă ai răbdare să citești din doască în doască...) dintre multele ce ilustrează, la fel de spectaculos precum schitele lui Andrei Rosetti, gratiosul volumăș de pus la buzunarul de lângă inimă.

Asta și pentru că însemnările studentești de acum două decenii ce stau la baza textului au fost prima dată publicate – "cu indulgență (sau generozitate)" spune autorul – de vrednicul întru pomenire și perpetua rememorare Mitropolit Nicolae Corneanu în revista "Altarul Banatului". A avut ochi bun Înaltpresfințitul nostru de suflet dibuind și încurajând de pe atunci o voce sonoră ce, iată, luminează nu doar mohorâta eseistică autohtonă, ci și obscuritatele politichiei românești, unde funcționează ca un reper moral, sapiențial și energetic de seamă, precum iubitu-i simbol al bufliniei rătăcite printre dărămături și ruine.

Larisa Sitar, *Si-apoi, din una în alta...*

DOUĂ PATRII

ADRIANA CÁRCU

În timp ce scriam titlul acesta, auto-correct-ul englezesc mi-a oferit prompt versiunea la singular, "patria". Până nu demult, aşa mă gândeam și eu: cel puțin pe plan emoțional, acest substantiv trebuie să fie defectiv de plural. Lucrurile au început să se schimbe acum câțiva ani, când, treptat, acea înțelesă la sfârșitul vacanțelor românești gândul înțoarcerii în Germania, s-a transformat în ambivalence. Nu eram tristă și nu mă bucuram că revin în "patria adoptivă".

Acum vreo cinci ani, în timp ce traversam Heidelbergul în taxiul luat de la gară, am descoperit cu surpriză că simt o reală bucurie la vederea străzilor, de acum familiare, ale orașului meu de reședință. Cam tot pe atunci, orașul meu natal, Timișoara, a devenit, odată cu ubicuitatea internetului, o prezență continuă, care nu mai lăsa loc dorului. Viața virtuală mi-l apropia cătreodată chiar mai mult decât aș fi dorit. Vedeam tot, știam tot.

Pîn vara aceasta, prima vară petrecută în întregime în România, s-a întâmplat un lucru nou. După primele săptămâni de adaptare, de care am nevoie de fiecare dată — săptămâni în care îmi supăr interlocutorii cu scuza, "eu trăiesc de 29 de ani într-un sistem funcțional", scuză percepță mereu ca reproș —, am redevenit treptat cea de dinainte de plecare: am început să mă amuz, în loc să mă scandalizez, de acea "maximă aproximatie" specifică oricărei înțelegeri, am început să las marje largi de timp oricărei întâlniri și să nu iau prea în serios anumite promisiuni. Pe de altă parte, m-am descoperit mereu încântată de ușurința cu care îmi este refuzată plata unul print, pentru că el costă o nimică toată, sau fermecată de frumusețea gestului de a mi se oferi un fir de busuioc, atunci când spun vânzătoarei că nu există miros mai frumos pe lume.

Nu demult, cineva m-a întrebat de ce m-a preocupat și continuă să mă preocupe biografiile artiștilor prieteni din România și de ce am alcătuit două cărți cu destinele lor. I-am răspuns fără să mă gândesc prea mult că ele s-au născut dintr-o necesitate identitară, din dorința de a rămâne, măcar pe hârtie, în mediul de origine și din dorința geamănă de a-mi defini identitatea în mediul pentru care am optat.

Procesul de împământire este lung, anevoieș și presărat cu recidive recurente. De la primele zile în străinătate, când de dor descoperi colțuri străzi și scuaruri care te transportă instantaneu acasă, până la mândria cu care le arăți prietenilor noul tău oraș, mai trec câteva alte câteva mii de zile în care îți amintești că nu ești acasă — sau atunci când revii în țară, că nu mai ești acasă.

Și uite că, astă vară, cam pe la jumătatea sejurului românesc, dau pe Facebook peste un filmuleț care documentă vizita prințului William cu consoarta la Heidelberg. Era o zi cam ploioasă, piata primăriei era plină de lume, iar pe Neckar bătea vântul. Camerele îi urmăreau pe oaspeți în plimbarea lor prin multime, traseul era îngrădit, dar surprindeau și străzile lătrăulnice, apa și dealurile, care îmbrățișează orașul vechi. Văzând imaginile, devenite pe nesimțite parte din peisajul meu cotidian, am simțit cum mă înduioșez și m-am trezit șoptind, "meine kleine Stadt". Îmi era dor. Dor de noua mea patrie. Un sentiment nou.

Pe când s-a făcut de plecare, am constatat că pregătirile de călătorie erau însotite de o plăcută anticipație: am să călăresc din nou pe bicicleta mea cea bună, am să fug zilnic cei 4 kilometri prin grădini, am să încep un nou tur de lecturi. Adică am să-mi trăiesc viața într-un cadru al cărui farmec îl face tocmai cotidianul, un cotidian devenit de acum a două natură. Mai mult, anticipația era aceeași ca și cea pe care o simt ori de câte ori mă pregătesc să vin în țară.

Sentimentul acesta nou a anulat instantaneu acea dualitate dureroasă, care mă amplasă mereu undeva înafară. Acum eram de fiecare dată în interiorul unei realități, care nu excludea existența alteia, ci o completa, întregind un spațiu emoțional. În această vară m-am simțit mai timișoreancă și mai "heidelbergheză" ca niciodată. Din vara asta pot să spun că am două patrii.

UN "NOU" CREANGĂ?

ALEXANDRU RUJA

Eugen Simion
Ion Creangă. Cruzimile unui moralist jovial
 Ediția a III-a revăzută și adăugită. Postfață și reprezintă critice de Bianca-Burta Cernat. Tracus Arte, București, 2017, 459 p.

În *Argument*, criticul își motivează dificila muncă de a scrie despre Ion Creangă și de a pune opera acestuia sub lupa unei noi lecturi. Această nouă lectură a scos "la iveală un moralist jovial plin de cruzimi atunci când este vorba de viciile fundamentale ale individului — cum ar fi prostia și zgârcenia patologică —, un umanist, în fond, format la școala întelepciunii tărănești..."

Cruzimile unui moralist jovial este cea mai amplă și cuprinzătoare exegeză critică asupra operei lui Ion Creangă, operă supusă examenului critic într-un timp al schimbării paradigmelor de lectură, când grilele de valorizare sunt alunecoase, când chiar reperele postmodernismului se clatină. Cartea lui Eugen Simion ne aduce *Imaginea unui alt Creangă*, a unui scriitor din familia moraliștilor, *jovial*, cum îl numește criticul. Moralismul (nu moralitatea, care este o calitate) este un concept drag criticului, cu care operează adesea și a cărui implozie o caută și în opera altor scriitori, în modernitate (Ionescu, Eliade).

Fraza lui Eugen Simion este seducătoare, o curgere a cuvintelor în tonuri melodicioase înconjoară verdictul critic, care rămâne întotdeauna intact, categoric, dar niciodată exprimat abrupt, dur, inelegant, chiar și atunci când are o evidentă și puternică încârcătură negativă. Încă din perioada anilor mai tineri, când cultiva cronică literară la principalele reviste, Eugen Simion a impus un stil, prin atitudinea transantă a verdictului critic (când era cazul), dar prin frazare elegantă, printr-o întindere a spațiului estetic și o profunzime a atitudinii analitice.

Criticul îl vede pe Creangă ca pe un personaj ("creat de el, creat de alții și, mai ales, creat de opera sa") și într-o mare măsură îl analizează în această ipostază, dar și ca un adevărat artist — "Creangă este un artist autentic și, trebuie spus limpede, el are conștiința valorii sale". Cu toate "tărâniile" sale, Eugen Simion îl consideră pe Creangă un om intelligent, chiar genial: "portretul unui om destepț", "intelligent, maleabil", "O tărânească bogată [...] creație a geniuului său".

Pe întinderea a două capitole (IV – V) se analizează miraculosul și fabulosul. Miraculosul este introdus în ramele narrative ale realului, fără mari distorsiuni. De altfel, criticul numește *Povestea lui Stan Pățitul* o "narație aproape realistă". Si în *Dănilă Prepeleac* intruziunea miraculosului este evidentă, cu aceeași observație a consistenței elementului real, deoarece "în întrecerea dintre elementul real, reprezentat de Dănilă și miraculosul ilustrat de cele trei iscoade ale lui Scaraoschi, triumfă — prin voia prozatorului — primul element". Demonologia din povestele lui Ion Creangă este bogată, fiindcă, pe lângă draci, intră aici și babele (o categorie specială și cu mare frecvență) specializate în "drăcări". În spațiul epic al miraculosului trebuie amintite/ incluse și numeroasele viațuitoare care ajută personajele din basm, rezolvă unele situații dificile, complicate.

O analiză amplă este făcută *Povestii lui Harap-Alb*, evidențind prezența fabulosulu, ca și valoarea acelor părți, extinse de altfel, în care naratorul povestește/ vorbește *pe tărânește*. Personajele fabuloase, cu trăsături hipertrofiate, cu linii portretistice îngroșate

nu își pierd trăsăturile omului obișnuit. "Tussase" sunt personaje fabuloase, dar cu tot gigantismul și chiar monstruosul din structura lor fizică, au un comportament care-i umanează, sunt plăcuți și apropiati cititorului. Ei se ceartă și se împacă, se ironizează și se ajută la nevoie, își spun vorbe de duh, într-un amalgam al limbajului prin care totuși se înțeleg, pentru că vorbesc în același registru — *pe tărânește*.

Criticul este preocupat de problema receptării și caută să înțeleagă de ce basmul îi atrage și pe copil și pe adult, dar și pe cititorul specializat. "De ce place acest basm și de ce satisfac el și gusturile copilului care-l citește cu nesăt, dar și pe acelea, sofisticate, ale criticului estet?" Pe Tânărul cititor îl atrag întâmplările senzationale, acțiunea bogată în scene cu final neprevăzut, actul justițiar al pedepsirii Spânzului etc. Basmul oferă și cititorului cultivat, trecut prin filtre de lectură, suficiente calități care să motiveze lectura — "ingeniozitatea constructiei, abaterile de la schemă, originalitatea personajelor și profunzimea simbolurilor". Eugen Simion consideră că Ion Creangă nu reproduce aici schema basmului, ci îl personalizează, în primul rând prin limbajul povestirii; este de remarcat la toate personajele o "contagioasă disponibilitate de a vorbi", *povestariul* ieșe în prim plan și își etalează talentul de a vorbi *pe tărânește*, împodobind mereu expresia și îmbogățind lexicul.

Cruzimile moralistului se manifestă pe palieri diverse și la intensitate variabile. Baba din *Povestea porcului*, posesoare a tainelor unor "drăcării", este o babă "apocaliptică, sinteză de forțe malefice", fiind, până la urmă, pedepsită de către Făt-Frumos (legată de coada unei iepăi). Altfel este pedepsită baba din *Povestea lui Stan Pățitul*, unde este luată de Chirică și dusă în Iad, ca să consolideze și mai bine temelia răului. Dracii în Iad nu o duc nici ei mai bine, sunt supuși fără crâncire Tartorului Scaraoschi. Chirică (dracul) este trimis de trei ori pe pământ, să vadă și un altfel de rău decât cel existent în Iad. *Cruzimile moralistului jovial* au modalități felurite de a se exterioriza și de

a se manifesta. Aruncând în foc pielea porcului (la îndemnul mamei), încălcând astfel jurământul, fata este pedepsită să rătăcească haotic un timp, prin locuri neumbrate, strânsă la mijloc de cercul de fier ca să nu poată naște. Baba din *Povestea porcului* este și ea pedepsită, în numele moralei. "Văzând toate acestea, putem spune că Ion Creangă și «păcatul lui de povestariu» (adică naratorul său) chitesc, și aici, bine, îndelung lucrurile și tulbură modelele basmului".

oralistul se manifestă acut în portretizarea leneșului, verdictul fiind de o cruzime chiar inaceptabilă pentru morală însăși. Spânzurarea leneșului poate însemna tăierea leneviei de la rădăcini, printr-un exemplu drastic (*Povestea unui om leneș*). Răzbunarea și pedepsirea lupului în *Capra cu trei iezi*, ca și pedeapsa dură aplicată soacrei din *Soacra cu trei nurori* intră tot în categoria faptelor ce țin de cruzimile moralistului. Moralistul Creangă are placerea povestirii, dar și a punerii narațiunii într-o parabolă încheiată cu o învățătură (morală). Dar, scrie Eugen Simion, parabola folosește la suprafață tonul jovial, uneori bârfitor, însă jovialitatea și bârfa simpatică ascund, de regulă, o cruzime morală. Proverbele și zicările, abundente în opera lui Creangă, încid în ele, totdeauna, un sens moral.

Eugen Simion are talentul de a caracteriza în câteva cuvinte o operă, sintetizându-i esența într-o formulare ce devine emblemă. "E o capodoperă de gasconerie fină, de artă a iluziei și a echivocului, cu numeroase simboluri erotice în text", scrie el despre *Moș Nichifor Coțcariul*, realizând o caracterizare - sinteză a nuvelei, suficientă pentru a-i marca atât unicitatea, cât și valoarea. Analiza făcută rămâne un reper într-o istorie a exegezelor critice (nu puține) făcute de nuvelei *Moș Nichifor Coțcariul*.

Același nivel al analizei, cu evidente elemente de originalitate, aprecierii ce țin de personalitatea criticului, se întâlnesc și în textul despre *Amintiri din copilarie*. Opinia lui Eugen Simion se distantează de cei care consideră *Amintiri din copilarie* un roman, deci o operă de ficțiune, ocolind caracterul

UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA
CALENDARUL ANIVERSĂRILOR OCTOMBRIE

- 1 octombrie 1940 s-a născut **Ion Jurca Rovina**
- 3 octombrie 1969 s-a născut **Radu Pavel Gheo (Radu, Pavel Gheorghită)**
- 4 octombrie 1969 s-a născut **Adrian Bodnaru**
- 4 octombrie 1969 s-a născut **Henrike Brădiceanu Persem**
- 4 octombrie 1968 s-a născut **Daniela Rațiu**
- 4 octombrie 1970 s-a născut **Robert Șerban**
- 6 octombrie 1950 s-a născut **Mircea Cavadia**
- 9 octombrie 1956 s-a născut **Daniel Vighi**
- 12 octombrie 1957 s-a născut **Ildiko Gabos**
- 12 octombrie 1968 s-a născut **Dana Nicoleta Popescu**
- 14 octombrie 1919 s-a născut **Mircea Șerbănescu**
- 19 octombrie 1954 s-a născut **Carmen Odangiu**
- 19 octombrie 1951 s-a născut **Dumitru Oprisor**
- 23 octombrie 1951 s-a născut **Marlene Heckmann (Negrescu)**
- 25 octombrie 1945 s-a născut **Srboliub Mișcovici**
- 25 octombrie 1975 s-a născut **Lucian Emanuel Vărșândan**
- 27 octombrie 1950 s-a născut **Kiss Andras**
- 31 octombrie 1954 s-a născut **Ionel Bota**

Eugen Simion

Ion CREANGĂ
*cruzimile
unui moralist jovial*

autobiografic, dar face și diferențierea necesară între *eul biografic* (superficial) și *eul creator*, concluziând: "Fără a ne încurca în definiții, să spunem că *Amintiri din copilarie* este o scriere de tip biografic și, dacă vrem s-o punem într-o categorie literară, locul ei este în compartimentul spațios al *auto-fictiunii*." *Amintirile* reprezintă o confesiune de tip autobiografic, aceasta fiind "căutarea unui timp care s-a dus și a unui miracol care s-a pierdut". Narratorul-personaj nu este unul și același cu naratorul-scriptor.

Eroul *Amintirilor* este cel mai cunoscut personaj din literatura română — consideră Eugen Simion — "un personaj-mit iesit dintr-o confesiune în care narratorul-scriptor nu face decât să se îndoiască tot timpul de priceperea lui literară și să-l pone greasă pe dublul său, personajul-narrator, eroul unor întâmplări minunate." În capitole ample criticul scrie despre umor și ironie, despre discursul gurmă și spectacolul gastronomic, despre lumea lui Creangă, despre tipologia din basmele fantastice și din basmele zise "nuvelistic", despre problema narratorului și arta lui Creangă. Nu evită poveștile corozive — *Ionica cel prost* și *Povestea povestilor* —, le analizează, pentru că ele aparțin unui neîntrecut povestitor; problema care se pune este de a vedea "cât de ingenioase și suportabile estetic sunt aceste trivialități (aș prefera să le spun: felii ale realului, acte de existență occulte de morala comună), în ce măsură și sub ce formă un mare creator poate să sublimize vulgăritățile vietii (sau ceea ce este socotit astfel) și să dea o autenticitate epică și un sens mai înalt acestor fapte?!" În fond, de la Rabelais și Boccaccio până la Salvador Dalí, artiștii n-au evitat să introducă simbolurile sexualității în opera lor".

La sfârșitul lecturii acestei cărți, impresionantă prin amplitudinea desfășurării exegezii critice și prin profunzimea demersului hermeneutic, chiar dacă nu avem un *nou Creangă*, avem, cu certitudine, un *alt Creangă*, un Creangă configurat de Eugen Simion, peste care, de aici înainte, nu se va putea trece în viitoare exegize (dacă va mai avea cineva curajul să le facă) despre autorul *Amintirilor din copilarie*. Un *alt Creangă*, redescris complet, văzut prin întreaga sa operă (inclusiv povestirile corozive), analizată în toate structurile ei, din unghiuri diverse, prin lentilele unei lecturi proaspete, în care sunt puse în mișcare grile moderne de lectură.

APROAPE SF SNEJANA UNG

Nu sunt o cititoare de literatură științifico-fantastică. Tocmai de aceea lectura volumului *Freddie*¹ al lui Adrian Buzdugan a fost o provocare pentru mine. Cel de-al treilea volum din trilogie (sau antitriologie, dacă e să respect denumirea dată de autor) e o combinație între SF, distopie și absurd. Așadar, o combinație mai aproape de gustul cuiva care nu e un împătimit de SF. Mai rămâne o întrebare: de ce antitriologie? Răspunsul îl oferă chiar Adrian Buzdugan într-un interviu. Al treilea la rând, după *Capela excomuniților* și *Citadela de fier*, volumul *Freddie* a fost intitulat inițial *Bastioanele amărăciunii*. Opțiunea pentru un astfel de titlu s-a născut din dorința autorului de a arhitectura fiecare volum asemeni unei cetăți.

Cele 15 "proze riscante" ce alcătuesc cel de-al treilea volum al antitriologiei au fost scrise în perioada 1991-2017. Dovadă stau datele consemnate la sfârșitul fiecărei proze scurte. Tot o practică a scriitorii lui Adrian Buzdugan este utilizarea către unui *motto* pentru mare parte din povestiri, precum și inserția unor note finale explicative. De fapt, atenția pentru structură definește nu doar tripticul editorial, ci și fiecare proză în parte.

Freddie e titlul uneia dintre povestiri. Plimbările naratorului prin oraș, între prăvălie, cărciumă, serviciu și casă se soldează de fiecare dată cu același dialog: moartea lui Freddie, despre care naratorul pare-se că nu știe nimic. Nesiind de moartea lui Freddie, acesta devine victimă unor repetate injurii. Stranie în toată această povestire e lipsa unor detalieri. Cu toții vorbesc despre moartea unui personaj, dar nimeni nu spune nimic în afara faptului că a murit. E ca și cum Freddie n-ar fi existat, totul fiind o fabulație. Absurdul situației e accentuat spre final de viziunea distopică. Mai mult, naratorul devine asemenea celorlalți. Deși nici acum nu știe despre care Freddie e vorba, el ajunge să imite comportamentul celorlalți atunci când descoperă că profesoara de biologie nu a aflat de tragicul eveniment. Comportamentul ultim al naratorului nu e atât rezultatul propriei voințe, cât al unor practici represive: "Dimineața m-au luat la poliție și m-au închis, nu din cauza vagabondajului, ci din cauza lui Freddie, firește. «Nu-l cunoști pe Freddie, hî?», «Nu știi c-a murit, hî?» și pac... și pac... plângere și mă băteau".

O altfel de combinație apare în *Cărțile micuțului Brott Davidsson*. Absurdul cu accente tragice e dublat aici de patologic. Handicapul fizic, reprezentat de mersul "ca un robot stricat" și de gânguritul în loc de vorbire, i se adaugă unul mental: cititul din cărti imaginare. Micuțul Brott, incapabil de dialog, folosește o "limbă curată, guturală, nemelodioasă, dar corectă" exclusiv atunci când citește din cărtile lui imaginare. Starea acestuia are repercusiuni și asupra familiei. Hilda, mama lui, este

internată într-un sanatoriu tocmai din dorința de a scăpa "o vreme de râsul care se revârsa aiuritor peste lucrurile spuse atât de aşezat".

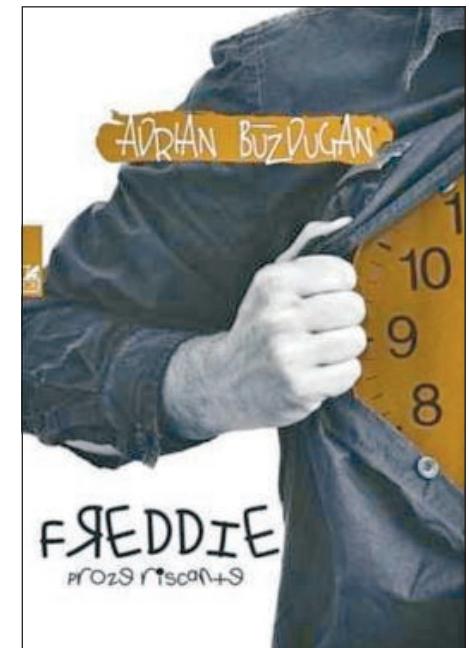
Viziunea distopică e întâlnită în texte precum *Visul lui Makmullah și Păcatele tinereții* (sau cum a pierdut total Didonius Spiră). Tematic, textele insistă asupra scrișului și scriitorului. Temporal, ele sunt plasate într-un neîndurător timp viitor. Existența unei legi a scriitorului, prin care e stabilit numărul maxim de cuvinte pe care îl poate atinge un autor e motivul care îl aduce pe Didonius Spiră în fața autoritaților. Depășind limita maximă, Didonius ajunge să fie "în mod oficial decretat scriitor indezirabil, infractor". O situație asemănătoare e întâlnită și în cazul lui Makmullah, ridicat, la rându-i, de autoritate. Realitatea procustiană în care trăiește acesta e descrisă cu precizie în povestire. O secvență grăitoare și cea în care, aflat în postura de a-și alege o profesie dintr-o listă cu trei opțiuni (scriitor, profesor, gunoier), Makmullah refuză categoric cea de-a doua variantă, iar aceasta deoarece un profesor "era mai sărac decât un cerșetor, mai călărit decât o prostituată – plus că de vreo doi-trei ani elevilor le era permis să vină înarmăți la cursuri".

Scrisul nu mai este, în volumul lui Adrian Buzdugan, o cale de salvare. Viziunea deformată asupra scrișului, reducerea acestuia la câteva banale operații și comercializarea textelor constituie reperele în jurul căror se construiește lumea antiutopică din *Ghostwriter*. Aici, aparițiile editoriale nu sunt altceva decât compozituri obținute cu

ajutorul unui program care "tăia versurile în bucăți, alătura fragmentele, verifica dacă noua structură are o anume logică și mi supunea aprobării piese la care aproape nu mai aveam ce să rectific".

O dulcorare a tonalității grave definește *Biluțele*. Apariția unor personaje specifice literaturii SF, replicile joculare și situațiile ludice coexistă în penultima povestire din volum. Aul Oise (botezat de narator Gauloises) a venit din Galaxia BQ-045M și a adus cu el niște biluțe albe, al căror rol e de a face lumea mai bună. Întâlnirea dintre noul venit și Jean stă sub semnul unui conflict iscat din cauza faptului că cel dintâi și-a parcat nava spațială fix pe recolta lui Jean. Puse în relație cu gravitatea problemelor din celelalte povestiri, problemele de aici sunt de-a dreptul derizorii. Insignifianta lor e accentuată la nivel stilistic prin replicile personajelor: "Bă, Gauloises sau cum paștele mă-tii îți mai zice, știi că mi-ai distrus varza și trandafirii?". Tot în literatura SF se încadrează proza riscantă *"Spațiu lavabil cu granule de timp"*, povestire în care locul central îl ocupă călătoria în spațiu-timp.

Ludicul e definitoriu nu doar pentru penultima povestire, ci pentru întregul volum. Deși tematic povestirile diferă, la nivel structural se remarcă inserția unor variate strategii: introducerea unor fragmente din cărțile personajelor ori a unor texte lirice, adăugarea unor note la sfârșitul textelor sau optiunea pentru două finaluri. O astfel de proză riscantă e *Greața*. Diferența între aceasta și celelalte proze din volum constă în structura ei diaristică. Pe un asemenea fundal sunt prezentate dilemele unui personaj totodată absurd și bolnav. În vreme ce boala acestuia reiese din numerotarea zilnică ("34 august", "35 februarie"),

absurdul constă în semnalarea în fișă biografică din final a cauzei morții: greață.

Dincolo de similaritatea cu literatura științifico-fantastică, unele proze par de-a dreptul ionesciene, impresie ce transpare din chiar primul text. Tijd, personajul central al acestei povestiri, colecționează timp. Și nu oricum, ci materializând timpul economisit în "bilete de 1, 5 și 30 de minute și bilete mari de-o Oră, o Zi și o Lună". Strania preocupare a lui Tijd sfârșește însă în momentul în care descoperă că cineva i-a furat timpul ascuns într-un geamantan.

Al treilea volum dintr-un triptic, *Freddie* are arhitectura unor "bastioane ale amărăciunii". Realitatea coșmarească în care personajele sunt prinse e redată cu acuratețe de Adrian Buzdugan printr-un melanj tematic ce conferă cărții o notă surprinzătoare, densă și imposibil de încadrat strict în literatura științifico-fantastică.

FILE DE JURNAL

Al cincilea volum de proză scurtă al lui Florin Oncescu, *Jurnalul lui Sake*², aduce în fața cititorului un personaj neașteptat: căelușa Sake, cea care publică, vreme de patru ani, pagini din jurnalul său în revista româno-canadiană "File românești". Stranietațea firului narativ e vizibilă odată cu apariția primelor însemnări ale protagonistei.

Prezentarea biografiei lui Sake presupune o serie de bizarerii ce se țin lanț. Acest nou membru al familiei Popescu, "un Lhasa Apso de sex feminin, în vîrstă de șase luni, cu blana lungă și aproape albă, dar cu urechile maro", s-a născut într-o crescătorie de căni din Quebec. De aici a fost cumpărată de niște quebechezi, care au abandonat-o ulterior, iar astfel a ajuns în familia românilor stabiliți în Canada. Traseul lui Sake nu se oprește aici, jurnalistă fiind mai apoi exilată la Constanța, acolo unde preocuparea ei pentru scris este uitată în detrimentul unor activități alături de Rocky, câinele colocatar. Dacă până în acest punct al prezentării biografiei nimic nu este neobișnuit, lucrurile se schimbă atunci când e precizat faptul că Sake scrie. Mai precis, căelușa "ține un jurnal de fapte și idei. Ce-a mai văzut, ce-a mai auzit, ce-a mai mirosit, ce-a mai mâncat, ce crede despre Bush și Obama, ori despre iarna montrealeză. Scrie în limba română, la tastatura laptopului lui Sorin".

Preocupările lui Sake reies din însemnările sale zilnice. Prezența la manifestările literare din Montreal, Sake e preocupată de ce se petrece cu și în viața comunității literare a românilor din Quebec. Notațiile zilnice, dimpreună cu biografia sa, sunt impregnate la fiecare pas cu humor. Mai mult decât scenele descrise, ceea ce generează

umorul în povestea despre Sake e fragila graniță dintre credibil și imposibil.

Cu totul altfel stau însă lucrurile în cea de-a doua parte a volumului. Povestirile nu o mai au în prim-plan pe Sake, ci pe stăpânul acesteia, Sorin. Viața literară este și ea lăsată deoparte în favoarea unor scene desprinse din cotidian. Reîntoarcerea Cristinei și a lui Sorin în România și vacanțele în Cuba, Mexic ori Italia sunt câteva dintre nucleele epice. Pe lângă diferența cantitativă dintre jurnal și povestiri, se remarcă, aș spune, și una cantitativă. Experimentul din prima parte a volumului îi succedă povestiri scrise cu mâna sigură. Umorul și ironia nu mai reprezintă în aceste povestiri liniile de forță, cum se întâmplă de altfel în jurnal. Deși prezent și în aceste povestiri, comicul e mult mai bine dozat. De fapt, tocmai umorul echilibrat și priza la real fac această a doua parte a volumului mult mai reușită.

Deși inegal (atât structural, cât și valoric), *Jurnalul lui Sake* se citește cu plăcere. Păstrând tonul ironic și caracteristicile cărții enunțate în *Prizonier în librărie*, s-ar mai putea spune despre volumul lui Florin Oncescu faptul că e o carte mică, "o carte cu literă aerisită, neîngrămădită, nici pe rând, nici între rânduri, o carte pe care [cititorul] s-o citească fără să-i obosească ochii după o pagină de lectură".

¹ Adrian Buzdugan, *Freddie*, București, Cartea Românească, 2017, 152 p.

² Florin Oncescu, *Jurnalul lui Sake*, Cluj-Napoca, Limes, 2017, 224 p.

POEME DE NICOLAE SÂRBU

RESUSCITĂRI LA DOMICILIU

Până și-n piatră întunecată
ce-mi țineste fruntea,
speram nebun să dau
de urma urmei tale,
miruind cu uitare poeții.
Nebun sunt oare azi
de mai privesc spre zei,
nu la cei diurni, de mucava,
să aflu firea zeului
de care sunt legat,
mai tare decât de furnicătura
îngrijorătoare din talpă?

În van polemizez la cuțite
cu polenul ce ține fătiș partea
buzatei țigânci florărese,
mereu căstigătoare la bursa zilei.

Sub ochii noștri somnorosi,
dar nici măcar mirați,
intră cu succes în faliment
societățile de recuperare
a lacrimii poetilor pierduți.
Și eu te tot văd plutind
printre perfuzii dai zor,
cu ochii umezi de metafore
să mă resuscitez, hai,
nu muri încă, poete,
mai e undeva un procent
uimitor, acum incoerent.

Dar zodia-mi sopteste sperjur
la ureche: vezi să nu-ți pună
în deget semin de logodnă,
pe mâna ce se frângă
de insuportabila promisiune,
când de absență ta îmi intră
în pământ genunchii rugăciunii.

TREBURI APROAPE DOMESTICE

Trebua să fie o zi de relaș,
deși primăria sau guvernul
n-au dat, din câte se pare,
vreun decret de liniste lină
și ferice obligatorie pe palier.

Cele câteva cratiți înfundat
bufnite-s, tocmai fundalul
ideal pentru-o zi de relaș,
când și tu vei pune pe plită
al vorbelor expirate talaș.

Când deodată, din senin, aici
senin e doar un fel de-a spune,
fără de veste, fără de știre,
ochii-mi se umeziră
cum la o promisă îmbrățișare,
pleoapele se umflau ca la boxerii,
cum cineva la subsol
ar tăia o tonă de ceapă,
pe un fundal de cizme nespălate
după marșul fortat
prin al vieții desert.

Pe sub gulerul de tablă
al regrelor se prelinge, iată,
lacrima rece ca o lamă
de stilet și privirea usturătoare
face băsici de prea multă
uitare de sine în soarele negru.

Triumfător drapel zdrențuit,
se ridică sufocantul miros
de ceapă tăiată, cum viața mea
tocată pentru nemavăzuta tocana
într-un ciorap nespălat
în acest veac și demonstrația
spontană a vecinilor
strigând afară, să-l dăm
din el însuși afară,
cu expiratul vorbelor talaș
ne strică relașul,

afară din el însuși întâi,
apoii de pe scară afară.

ÎNTR-UN ALTAR DE BUBE DULCI

Era pe vremea când visam
că se poate să faci
rănilor seducător de frumoase,
doar printre simplă
presărare a unui subtil
praf de oase peste poveste.

Când mai credeam
că biografia poate schimba,
fără nicio aprobare de Sus,
direcția vântului
și la o adică intim
poate modifica biologia
pietrei numită istorie.

Azi, în amalgam ca de comotie
pică în frază frunze și sfinti,
când genunchii dau să prindă
rădăcini amare-n rugăciunea
dintr-un altar de bube dulci.

De foarte departe-mi ajunge
doar aburul pielii tale
încins prin alte peșteri străvezii,
subtil decorate la ananghie
cu hormonii mai seci ai himerei.

Trenul nostru nu mai începe
în nicio gară, îmi spun
când tot mai clar călăuza
aduce o alarmantă veste:
patul nupțial pregătit
pe vântul de seara
n-o să mai încapă în vagonul lit,
cum cizmele eroului refuză
picioarele amputate,
cum iar inconștient mă joc
cu durerea ce trece ca apa
pe deasupra cuvintelor rânjind
victorioase și impiegate
de nemîșcare în megafoane

strigă: cine-a pierdut o lacrimă
să vină la peronul zero,
iar acolo decepție, nu-i decât
un cățel sub tocul doamnei
de la direcția protecției în absolut.

Oasele mele oripilate
strigă și ele din răsputeri
la intrarea în bloc,
mergi nene mai încolo, răzbate
un sfat din tufa de liliac,
du hoitul himerei de-aici,
poate la blocul operator,
măndeamnă însăși himera.

Oasele mele strigă degeaba
și în zadar aştept cu florile
sângelui pe pragul
fictiunii în flăcări.

Socul și păpădia-s în stare
de soc auzindu-mă cum
singur vorbesc cu liliacul,
să nu mă lase să mor
chiar în ziua de naștere
a lui Mircea-Florin.

Muza tot nu aude, în van
strigătul bietelor oase,
nu-mi vede florile sângelui,
când reumatic par a-prinde
rădăcini în rugăciunea
din altarul de bube dulci.

Iar în loc de muză, la interfon
răspunde masca mea mortuară.

Din volumul în pregătire "MUZA NU URCA LA ETAJUL TREI"

Camille Henrot, *Marea oboseală*

SILVIU ORAVITZAN: ARTA CENTRU SI ARTA PERIFERIE GABRIELA ROMECI

Seria de lucrări expuse de Silviu Oravitzan în 2016, sub titulatura "Lumină în lumină", a pus în evidență o artă cu trimiteri la rememorarea senzațiilor, creată printre varietate de tehnici, dar constantă în abordarea tematică. Anumite simboluri sunt utilizate în mod repetitiv, într-o dispunere compozițională estetică. Cercul, pătratul, crucea, alături de pătratul și crucea răsucite, dinamizate astfel, sunt semnele alese de autor pentru a-și transpună în vizual concepția cognitiv-spirituală. Geometria utilizată nu este specifică unei regiuni geografice anume și nu face trimiteri la o credință specifică, ci este inspirată din sursele culturilor arhaice, nedeterminate într-un timp și spațiu precis, înscriindu-se unei spiritualități universale (Tolcea și Mișca, 2009, 4-5). Se poate spune că aceste motive, regăsite în toate marile civilizații și culuri, concentrează vibratia spirituală resimțită de fiecare individ în parte și expusă vizual prin prisma artistului. În cazul de față, artistul alege ca mijloc de reprezentare a introspecției artă bizantin-ortodoxă, însă spiritualitatea este una universală (Prof. Dr. Basarab Nicolescu și Silviu Oravitzan, "Dimensiunea transculturală a operei lui Oravitzan" în: *Lumină în Lumină*).

Faptul că sursa primară de inspirație nu poate fi localizată în timp și spațiu, ne permite să îi atribuim valoarea de *artă-centru*, în condițiile în care o entitate divină reprezintă centrul de la care artistul resimte spiritualitatea și pe care o transmite mai departe prin creația sa. Artistul este văzut ca o lentilă ce transmite lumina spirituală a centrului sfânt. Publicul, admirator al creației, se bucură de șansa de a reintra în contact cu sacru, simțind vibrația luminii spirituale. Un artist se poate plasa mai aproape sau departe de acest punct central, generând lucrări cu ce conțin sau nu referințe spirituale. În creațiile lui Silviu Oravitzan motivul cercului și al pătratului (atunci când este rotit, acesta înscrie tot forma de cerc), respectiv al crucii (sau crucii răsucite, ce apare sub formă de x) fac trimiteri la centrul spiritual (Turcan, 2016, 26). După o discuție cu artistul, am realizat că în momentul de față creația contemporană este în mare măsură îndepărtată de sursele ancestrale, urmând cursul necesității actuale de eficiență, apelând la ready-made, print-uri, proiectări și generând lucrări ce nu fac trimiteri la cunoașterea sacrului. Pe aceasta o vom numi *artă-periferică*, ancorată în viața cotidiană. Dacă divinitatea este centrul, atunci forța sa îi plasează pe creatorii de artă pe orbita ei de influență. Din moment ce imaginăm această teorie sub forma unui sistem solar, traectoria orbitei va fi eliptică, iar artiștii se pot apropia sau îndepărta de spiritualitatea centrului, asemenea planetelor luminate mai mult sau mai puțin de-a lungul unui an astronomic.

Sub acest raport, Silviu Oravitzan este creatorul unei *arte-centru*, care reușește însă prin mediul și prezentarea aleasă să își apropie publicul cotidian, căruia îi deschide calea de înțelegere a luminii spirituale. Anterior anului 1980, majoritatea lucrărilor sunt realizate pe pânză, utilizându-se culori de ulei, iar ulterior artistul pictează cu acrilic pe pânză. Din 1987 începe seria de lucrări "Cruce-Centru", apelând la baso-relieful pe lemn, inspirat de arta miniaturală și mozaicul bizantin. Spiritualitatea reprezentată de artist capătă o anumită volumetrie, iar prin amprentarea lemnului sculptat cu auriu, lumina divină pe care artistul vrea să o transmită poate să-și exerce influența mai ușor asupra privitorului. Începând cu 1987, artistul creează compozиции miniaturale pictând în guașă pe hârtie creată manual sau supusă unui proces de transformare artistică. La apropiere, suprafața hârtiei prezintă intarsii, reluând ideea de texturare și ieșire din suprafața bidimensională, problematică ce îi preocupă în mod deosebit pe artiștii contemporani. În unele cazuri pe suprafața hârtiei sunt atașate elementele compoziției decupate anterior, în aşa fel încât crucea-centru, tematica continuată și repetată în guașă este scoasă în evidență similar serilor de reliefuri.

De asemenea, artistul creează compozиции în acrilic și mozaicuri cu foită de aur de mai mari dimensiuni, constituite din repetarea motivelor simbolice alese, aproape amintind de serigrafiile printate. Tehnica îl plasează pe autor în rândul artiștilor contemporani inovatori, fiind punctea de legătură între arta periferiei spirituale și cea a centrului spiritual. Aceasta apelează la acrilic (culoare creată cu pigmenti chimici), serigrafie, printuri și decupaje pentru face un răcord între prezentul experimentat și ancestralul spiritual resimțit în anumite momente de introspecție și de percepție a universului sacru. Lucrările lui Silviu Oravitzan prezintă o abordare artistică diferită, ce apelează la nașterea unor experiențe spirituale. Ele coplesc prin cromatică, lumină, textură și prin alternanța dimensiunilor care, alături de mesajul sacrului, lasă amprenta unei senzații spirituale, mai presus de simpla percepție vizuală.

Turcan 2016: Nicolae Turcan, "Lumina în pictura lui Silviu Oravitzan" în: *Tribuna*, nr. 340, 26. **Marcel Tolcea și Andrada Mișca,** "Recapitulând: Cerul, Lumina, Semnele, Anii Silviu Oravitzan" în: *Revista Orizont*, nr. 2, 4-5.

Silviu Oravitzan, "Colecții" în Oravitzan 2013, <<http://www.oravitzan.ro/index.php/operacolectii>>

Prof. Dr. Basarab Nicolescu și Silviu Oravitzan, "Dimensiunea transculturală a operei lui Oravitzan" în: *Lumină în Lumină*, 2016, <<http://luminainlumina.info/wp-content/uploads/2016/09/Ultimele-Capitol-Romana.pdf>>

CONTINENTUL GRI

CULTURA ÎN SUBTERANELE SECURITĂȚII

DANIEL VIGHI, VIOREL MARINEASA

Continuăm explorarea Continentului gri al culturii timișorene sub controlul Securității prin pagini de istorie a Universității, așa cum le-am găsit în dosarul D 9685/2 vol. 1 și 2.1

ISTORICUL UNIVERSITĂȚII DIN TIMIȘOARA

Pentru a răspunde cerințelor mereu sporite de cadre didactice, necesare învățământului de cultură generală, tehnic și profesional, s-a înființat în anul 1948, în centrul universitar Timisoara "Institutul pedagogic", la început cu o singură facultate de matematică-fizică și cu o durată de școlarizare de 3 ani. În lipsă de o clădire proprie, institutul funcționează, în anii școlari 1948-1949, 1949-1950 și primul semestrul 1950-1951, în clădirea Institutului politehnic.

Prin grija Partidului și Guvernului a început, în anul 1949, construirea unei clădiri proprii, care s-a terminat la finele anului 1950. De la 1 ianuarie 1951 Institutul pedagogic funcționează în localul său.

Clădirea Institutului pedagogic Timișoara este o clădire modernă, având săli spațioase pentru cursuri și seminarii, laboratoare și o sală de lectură cu o mare capacitate de locuri. Așezarea și distribuția sărilor de cursuri este defectoasă (sic!), toate așezate spre nord. Amintim că din planul inițial de construcție s-a realizat abia o treime la început.

În perioada anilor 1948-1950, Institutul pedagogic nu dispunea de laboratoare proprii, iar studenții executa lucrările practice în laboratorul de fizică al Institutului politehnic. După mutarea în localul propriu, a început amenajarea unor laboratoare. În semestrul II din anul școlar 1950-1951 au luat ființă laboratoarele de electricitate, de căldură și cel de mecanică-fizică, iar în anul 1952 a luat ființă și laboratorul de optică. După instalarea în noul local a luat ființă un atelier mecanic de precizie pe lângă catedra de fizică, a cărui activitate a adus o contribuție importantă la utilizarea laboratoarelor nou înființate, prin confectionarea de dispozitive și aparate necesare atât lucrărilor practice cât și activității științifice ale cadrelor didactice.

În vara anului 1951 Institutul pedagogic a dat prima serie de absolvenți, iar din anul 1954-1955, durata de studii a fost mărită la 4 ani, astfel că în acest an nu au fost absolvenți și în anul 1959-1960 a fost ultima serie de absolvenți cu 4 ani, în 1960-1961 s-a trecut la durata de studii la 5 ani, iar Institutul s-a numit Institutul pedagogic de 5 ani.

În anul școlar 1956-1957, pe lângă facultatea de matematică-fizică a Institutului pedagogic i se adaugă o nouă facultate, de filologie, cu durata de școlarizare de 5 ani și cu următoarele secții: română, engleză-română, germană-română și engleză-germană și în anul următor 1957-1958 cele două secții de engleză au fost desființate și secția de română a fost transformată în română principal, germană secundar și în locul secției de engleză-română a luat ființă secția rusă-română.

La Facultatea de matematică-fizică de asemenea a funcționat din anul 1952-1953 până în 1955 o secție de matematică curs serial, iar din anul 1956-1957 o secție de matematică cu scutire de frecvență.

Prin decretul nr. 999 din 18 octombrie 1962 s-a înființat cea de a patra universitate a țării, în localul Institutului pedagogic de 5 ani.

Pentru lângă cele două facultăți existente matematică și filologie după înființarea universității, a urmat imediat în toamna același an înființarea facultății de fizică, prin transformarea secției secundare de fizică din cadrul facultății de matematică-fizică care de aici mai întâi se va numi Facultatea de matematică-mecanică. Facultatea de fizică la încînțare a avut numai secția de electroradiofizică. Cu un an mai târziu, adică în anul 1963-1964 s-a mai înființat și secția de fizică-chimie.

Facultatea de matematică-mecanică, după ce a primit această denumire, a fost trecută cu studii pe secții: geometrie și analiză, secția de matematică-fizică trecând în lichidare.

După înființarea Universității în anul universitar 1962-1963, la Facultatea de filologie s-a reînființat secția de română și tot în acest an a fost înființată și secția de română cu scutire de frecvență. În anul universitar 1965-1966, a fost reînființată secția de engleză-română, iar în anul 1966-1967 tot în cadrul Facultății de filologie au fost înființate 3 secții curs serial / rusă-română, engleză-română și germană-română/.

ANEXA 1.

Facultatea de fizică = 2 secții = 1/Electroradiofizică
2/Fizică-chimie

Facultatea de matematică-mecanică = 2 secții = 1/
Geometrie
2/Analiză

Facultatea de filologie = 4 secții = 1/Română-franceză
2/Engleză/română
3/Rusă-română
4/Germană-română

Până în anul 1958 Institutul pedagogic din Timișoara a fost condus de către un director. Dăm mai jos numele și perioada directorilor:

1. prof. dr. Ghermănescu Mihail XII/1948 – X/1951

2. conf. Bîtea Ioan X/1951 – X/1952

3. prof. Popovici Borislav X/1952 – II/1956

4. prof. dr. Ghiorgiu Th. Gheorghe II/1956 – IX/1958

Începând cu septembrie 1958, institutul și apoi universitatea sunt conduse de un rector după cum urmează:

1. prof. dr. doc. șt. Ghiorgiu Th. Gheorghe IX/1958

- III/1962

2. prof. dr. doc. șt. Curea Ioan III/1962

În cele ce urmează vom prezenta câteva date biografice a(le) unor personalități marcante care au desfășurat o bogată și apreciată activitate în cadrul instituției noastre:

PROF. DR. DOC. ȘT. ARGHIRIADE EMANOIL

Tov. Arghiriade Emanoil s-a născut la data de 02.01.1903 în orașul București. Este absolvent al Fac. de științe, secția matematică din cadrul Universității din București, promoția 1926. În anul 1927 a trecut examenul de capacitate, iar în 1941 a obținut titlul de doctor în matematică la Universitatea din Iași.

Tov. prof. Arghiriade Emanoil este un cadru didactic cu mare prestigiu științific, lucrările elaborate de dânsul fiind apreciate atât în țară cât și în străinătate. Cursurile sale sunt predate la un înalt nivel științific și pedagogic, fiind clare și ușor de urmărit de către studenți.

Dotat cu o mare putere de muncă, a reușit să se pună la curent cu cele mai noi rezultate din diferite domenii moderne ale matematicilor și să aducă o importantă contribuție în dezvoltarea în continuare a algebrei moderne.

Se preocupă mult de ridicarea cadrelor tinere pe care le antrenează în activitatea de cercetare științifică.

Din lucrările sale cu caracter didactic se pot cita:

Curs de algebră superioară vol. I

Curs de algebră superioară Vol. II

Curs de algebră pentru institutul pedagogic.

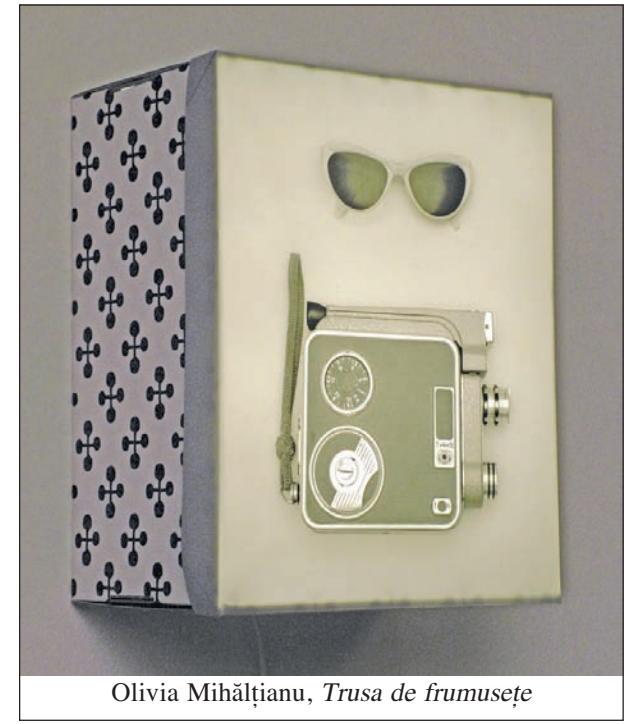
PROF. DR. DOC. ȘT. CUREA IOAN

Tov. Curea Ioan este născut la data de 30.03.1901 în comuna Ierof, rai. Oravița, reg. Banat. Este absolvent al Fac. de științe din cadrul Universității din Cluj, promoția 1924, obținând licență în matematică cu mențiunea "foarte bine cu distincție". A făcut apoi studii de specializare în astronomie la București, iar în anul 1937 a obținut titlul de doctor în matematică la Universitatea din Cluj, cu mențiunea "magna cum laude", recunoscut fiind de către Comisia superioară de diplome cu nr. 266/8859 din 26.X.1956.

Tov. Curea Ioan este încadrat la Universitatea noastră din anul 1962, fiind numit în funcția de rector, funcționând în același timp și ca profesor, șef de catedră.

Tov. Curea Ioan, încă de la începutul activității sale didactice, a contribuit mult la formarea multor generații de studenți. Predă cursuri de matematică superioară și astronomie, a elaborat cursuri, cărți, culegeri de probleme, memorator și formular astronomic, a scris nenumărate articole metodice etc.

Ceea ce îl caracterizează în întreaga sa activitate este o mare putere de muncă, unită cu o înaltă pasiune pentru profesiunea sa. Așa se explică că dânsul a obținut realizări pe care alții, cu posibilități mari, nu le-au putut înfăptui. Astfel a adus un aport însemnat la crearea Observatorului

Olivia Mihăltianu, Trusa de frumusețe

astronomic din Cluj și a înființat stația seismologică a acestei Universități. Si la Timișoara, continuându-si fără osteneală eforturile inspirate din aceeași dorință și pasiune pentru descoperirea adevărului științific, din inițiativa și strădania sa, au fost înființate: Statia seismică și Observatorul astronomic. Ceea ce trebuie subliniat este faptul că aproape întreaga aparatură științifică a acestora a fost concepută de tov. Curea și realizată în atelierul de precizie al Universității și cu concursul unor întreprinderi din localitate. Menționăm că seismografele, cupola și montarea instrumentului ecuatorial al observatorului astronomic se realizează pentru prima dată în țara noastră, economisindu-se însemnate fonduri. Numai costul de import al cupolei și instrumentului ecuatorial să ar fi ridicat la 400000 de ruble.

În vastă și valoroasă sa activitate științifică a publicat lucrări din domeniul astronomiei care au avut răsunet internațional. A stabilit formule precise și ușor de măruit în calcularea corecțiilor stelelor din vecinătatea polului ceresc, care azi îi poartă numele.

În domeniul seismologiei, a conceput și construit tipuri noi de seismografe de mare precizie, cu care a înzestrat stația seismologică din Timișoara. Lucrările științifice realizate la această stație sunt difuzate la majoritatea instituțiilor și stațiilor seismologice din lume, care trimit în schimb propriile lor publicații. Cu ajutorul acestei aparaturi sensibile, a putut determina un nou gen de unde seismice, numite azi "unde Curea", confirmate ulterior și de cercetători din alte țări. Meritele sale științifice au determinat alegerea sa ca membru al Uniunii Astronomice Internaționale.

O realizare deosebită, înfăptuită prin străduințele tov. Curea este Planetarul Universității din Timișoara, primul din țara noastră. Pentru această activitate a fost distins cu insigna "Evidențiat în munca de răspândire a științei". I s-au mai conferit următoarele distincții, decorati și medalii: "Evidențiat în munca culturală de masă" în anul 1957, "Ordinul Muncii clasa III-a în anul 1959, "Medalia în cinstea colectivizării agriculturii" în anul 1962, Medalia "A XX-a aniversare a eliberării Patriei" în 1964, Ordinul "Steaua Republicii Populare Române" clasa IV-a din anul 1964, Ordinul "Meritul științific clasa III-a din anul 1966, cu prilejul centenarului Academiei R.S.R.

A fost plecat în străinătate: în URSS și Iugoslavia cu ocazia diferitelor congrese de astronomie.

¹ Vă veți întreba de ce începem cu un asemenea material. Iată de ce: Ieri-alătări ne-am aruncat ochii asupra saitului unei instituții pe care am frecventat-o pe vremea Odiosului tocmai pentru că oferea atunci cadrul și condițiile unei rezistențe prin cultură. Am citit postări recente de toată pleasa, câteva referiri vagi (și incorecte) la ce s-a întâmplat odinioară în respectivul așezământ. Poate că, și acolo, pentru un istoric cât de căt credibil, trebuie recurs la documente de la CNSAS. Pentru Universitate le avem, așa că facem ce n-am mai făcut: lăudăm Securitatea pentru acribie în colectarea datelor. Onoare muncii! Luptăm pentru pace!

TIMPUL SCURS AL ALTOR VIETĂTI

DANIELA ȘILINDEAN

Ziua gândacului de bucătărie

Antologie de teatru, coordonator Mihai Ignat
Ed. Universitatea Transilvania

Ziua gândacului de bucătărie cuprinde nouă texte lucrate între 2004-2017 în "laboratorul" masteratului de *creative writing* condus de dramaturgul și profesorul Mihai Ignat, în cadrul Facultății de Litere din Brașov: *Zoom* de Maria David, *În papuci și pijamale* de Ramona Pîrvu, *Ziua gândacului de bucătărie* de Larisa Andrei, *Noaptea-n debara* de Camelia Mânzăleanu, *Vreau să stau cu tine în seara asta* de Alexandru Agache, *Ăsta-i Kalashnikovul meu* de Dan Tabac, *Miezul noptii* de Mirela David, *Ai mei joacă cărti* de Iuliana Răducan și *Sens giratoriu* de Silvia Duțu.

Coordonatorul antologiei descrie cu peniță dramaturgului, sintetizând temele textelor: "drama unei relații «interzise», comedia pensionarilor și-a unui bec, drama unui cuplu care n-a existat niciodată, love story-ul comic-absurd ce-si caută echilibrul pe un prag, drama minimalistă a unui adulter mai puțin obișnuit, drama membrilor unui «azil de noapte» contemporan, drama familială a «tatălui de la miezul noptii», comedia dramatică a unei familii cu un membru-fantomă, drama comic-isterică a unui «ménage à quatre»".

Tinerii autori propun personaje surprinse într-un cotidian mereu tensionat, fie că e vorba despre drame personale — reale sau închipuite, relații interzise, iubiri consumate în mediul virtual, prin *social media* sau născocite. Pare o lume care își trăiește cu multă voluptate și intensitate picajul. Figurile ilustrate par subjugate unui trai în care artificialul este nota dominantă, iar instinctul e definitoriu. O lume ai cărei locuitorii nu mai cred decât rareori în vise, sensibilitate, empatie, nu se mai ghidăea după principii sau valori, ci după *deadline*-uri și dorințe proprii. Carnalul primează, la fel și trăirea momentului, nu în linia lui *carpe diem*, ci într-un egoism atroce. Putine dintre personajele volumului se pot sustrage descrierii de mai sus. O constantă tematică este singurătatea, care merge mâna în mâna cu disperarea și naște situații în care se perindă, rând pe rând, ridicolul, penibilul și, finalmente, tragicul. De aceea, multe dintre textele incluse în antologie au în vizor însingurați care se tem de singurătate.

În *Zoom*, o Tânără profesoară, Ana, încearcă să reia o relație cu unul dintre elevii săi, Dani, constientă fiind de pericolul la care se expune prin apropierea zilnică, la cursurile de limba română sau la pregătirea pentru bacalaureat. Ceea ce părea o simplă aventură se transformă în nevoie, în presiune asupra elevului pentru care relația a fost una pasageră. El, "cel mai tare vlogger din oraș", acuză, își întărește statutul, are puterea conferită de disperarea cu care se agăță de el Ana. Profesionalul este cotropit de personal până la nepăsare, iar postura de profesor devine neverosimilă. Nefericirea Anei se traduce și în relația proastă cu mama ei. Aceasta din urmă este, la rândul ei, izolată și își consumă zilele gătind sau vizionând emisiuni TV și știri care conturează realități dramatice. Refuzul reluării relației sentimentale este automat interiorizat: "profesoara are o expresie de om înfrânt", aşa cum o indică metatextul. Fortând nota și insistând, experiența se transformă în joc, în care Dani dă drept de folosință asupra corpului Anei și intervine în ultimul moment, la timp pentru a evita un viol. Pericolul e, probabil, unicul mod de a întrerupe inertie.

Munca și trăitul pe pilot automat au efecte în lanț: relațiile au de suferit, se degradează atât sentimentele, cât și autenticitatea trăirilor. *Ziua gândacului de bucătărie* este până la un punct și *Ziua cărtiei*. Gândacul de bucătărie, Paul, e "un amărăt cu două licențe și-un masterat", soțul freelancer, creativ, care își ocupă timpul cu tradusul cărților, cu gătitul (inclusiv dietetic, pentru soția sa, aflată când la regim, când nu), cu fotografiatul aburilor sau cu surprinderea

în imagine a privirii unui muribund. Ascultă răbdător crizele de istorie ale soției-corporatiste, Iulia (personaj monocrom) care își trăiește frustrările între două telefoane, între două sedințe de cumpărături, împăunată de funcție, de faptul că poate umili datorită acesteia.

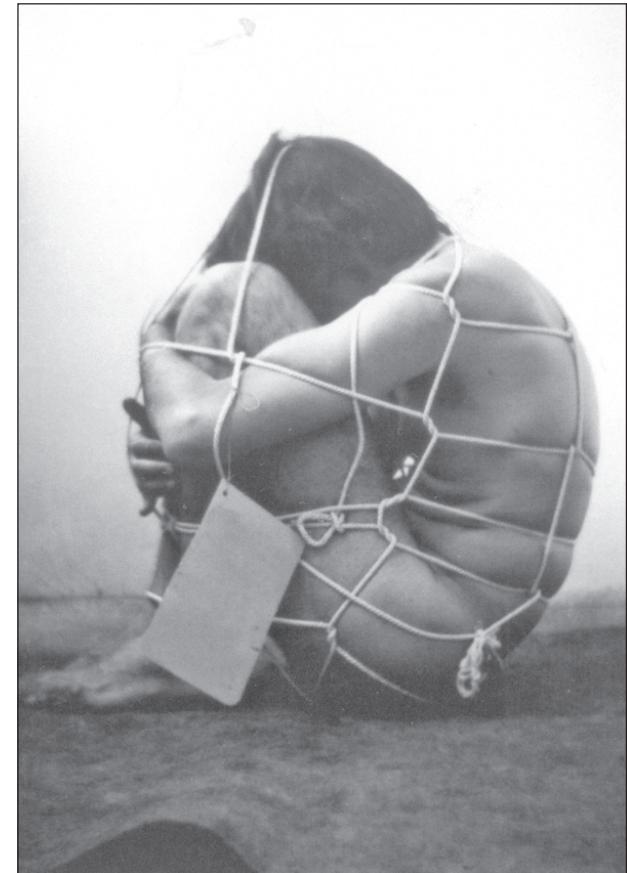
Încercarea restabilirii unei normalități este sortită esecului, iar mimarea unei realități nu face decât să îngroașe tușele de grotesc. Niciuna dintre discuțiile inițiate de Paul nu este de interes pentru soția sa. Nici măcar atunci când el îi pregătește masa și ascultă tacut cum amantul soției are o nouă amantă. Relația extraconjugală a Iuliei nu este o necunoscută pentru Paul, nici măcar un tabu. Vietile paralele nu se mai întâlnesc, trăitul în cifre, cu telefonul ca prelungire a corpului, nu lasă loc apropierii de subtil, nici chiar de uman. Doar veste-șoc mai poate împiedica valul de inerție: plicul cu citația pentru divorț este lăsat pe masă, la vedere, împreună cu explicația: fotografia muribundului pe targă, lângă ambulanță. "Ce gol? Ce vise? Ce naiba spui?" Abia atunci "expresia de femeie victorioasă este înlocuită de nesfârșită tristețe".

În *Noaptea-n debara*, vietile sunt trăite în minte, închipuite și construite, asigurând o viață fericită, fie ea și integral bovaric. Dorința de împlinire trece dincolo de rational. Proiecțiile unei vieți posibile sunt, de fapt, afirmații ale proprietății urgențe și se bazează pe o aventură de-o-noapte. Motivația revederii e simplă: un bărbat aflat în plin *middle life crisis* care își dă seama că e singur și că a uitat să trăiască. A muncit, și-a investit energie în cele materiale, dar nu poate dormi noaptea, are frici de copil, are nevoie de iubire.

De multe ori direcția textului se conturează foarte împede parcurgând Lista personajelor, cum e cazul cu *În papuci și pijamale*, care își plasează protagoniștii într-un univers conturat de vârstă, pensionari, și locativ, apartamentul-celulă în care se consumă și care își consumă cotidianul. Replicile cuplului de pensionari sunt încărcate de două mesaje: unul e cel care transmite informația, al doilea e cel care emite reproșul, vesnic prezent, acesta pare aproape marca stilistică. Ochelarii se poartă cu rândul, alimentele sunt ținute sub cheie, iar viața este redusă la bombăneli și acuze. Soția își încuește soțul în casă, ca să nu bea cu vecinii, iar el devastează proviziile din cămară. Schimburile de cuvinte reiau clișee ("Femeile astea. Așa-s de țățe... Fac din Tânăr armăsar"; "Se uită la TV și se tachinează, ca de obicei"). Personajele par să caute îndelung ceva și, înțelegem, până la final, că întreaga căutare e parte a unor mici planuri de răzbunare, a unor jocuri care le pigmentează existența previzibilă.

Ăsta-i Kalashnikovul meu schițează câteva personaje surprinse într-un centru pentru persoane fără adăpost. Un Bătrân este uitat de cei doi fii ai săi — familiști în declarații, dar vizitatori din an în Paște, literalmente — și primește promisiuni că va locui cu unul dintre aceștia (nu se pot decide, se ceartă, pasând responsabilitatea), un Soldat rămâne captiv în ideea de armată pentru care a luptat și are în continuare simțul datoriei, un Băiat crește cu ochii aținții la filmele cu Sylvester Stallone și memorează până și ordinea reclamelor. O Tânără se visează prim-balerină la "Balshoi Teatr". Scena finală este un cor al neputințelor, în care fiecare locuitor al "azilului de noapte" repetă fraza care-l definește, ca într-o incantație.

Miezul noptii e o relatire intens psihologică în care boala și traumele copilăriei ies la suprafață. Personajele sunt ambivalente, au secrete și porniri surprinzătoare, astfel că povestea plasată temporal nocturn devine tenebroasă și are un final neașteptat. Final neașteptat și o poveste condusă către efectul-surpriză are și *Vreau să stau cu tine în seara asta*. Autorul se bazează pe aluzii și mizează pe cadre știute: un El și o Ea se întâlnesc și vorbesc despre căsnicia Ei ratată, fac planuri despre cum să se vadă, având

Julian Mereuță, Captură

grijă ca întâlnirea să rămână secretă. Prezența soțului, sosit după indicațiile unui detectiv în apartament, relevă, mai degrabă, o poveste de familie, dezamorsând fin situația.

În *Ai mei joacă cărti* ne întâlneșeză o lume care nu mai păstrează nici măcar aparențele: amanta este strecurată în casă, în dormitorul conjugal, pentru ca părintii soțului și copilul să nu observe. În teorie, copilul este cel mai important, dar el poate fi cel mult pretextul pentru disputarea autorității, a iubirii. De fapt, bunicii sunt cei care au grija și își iubesc (nu numai declarativ) nepoata. Argumentul soțului e meschin, știe că soția lui e dependentă financiar, iar în cazul unui divorț, ar folosi argumentul banilor pentru a o ține departe de fetiță pe care o vede în cel mai bună caz "o jumătate de oră pe zi". Soția, casnică, face curățenie, se uită la seriale, își face unghiile cu ojă și nu are timp să se joace cu copilul. Frustrările se acumulează, răbufnesc din când în când, dar nu sunt suficiente pentru a sparge cercul vicios.

Sens *giratoriu* are ca personaj principal compromisul făcut de dragul unei relații. La început, e o relație *online* în care toate funcționează mult mai bine și mult mai simplu decât în viața reală, în care identitățile pot fi multiple, în același timp. Contul de Facebook se poate substitui caracterului. Coborârea în real este sinuoasă, iar confrontarea cu realitatea se dovedește în primă fază șocantă, dar frica de a fi singur paralizează, astfel încât protagonistă, Ștefania, învăță să îl acorde pe Grig, deși toate semnele păreau să indice nu numai că cei doi nu se potrivesc, ci că nu pot funcționa împreună. Iar când, în cele din urmă, acceptă situația, este părăsită. "N-am învățat nimic", își spune protagonista și tot ea își răspunde: "Cum să nu? Să mă obișnuesc cu răul".

Toate cele nouă piese de teatru propuse în antologia *Ziua gândacului de bucătărie* pot constitui puncte bune de plecare în crearea de spectacole, mai cu seamă în format mic: puține personaje, fără decoruri pretențioase, povestile sunt alcătuite pe tipare desprinse dintr-un cotidian familiar. Sunt atent lucrate, au desfășurări lineare, personaje când credibil construite, când bine creionate. Replicile au o bună dinamică, tragicul este dinamitat de banal și secundat de comic. Autorii folosesc excelent și în doze potrivite tehnica amănării și suspansul.

Dincolo de acestea, antologia este în sine un demers coerent și necesar: volumul vine să întregească, așa cum menționează Mihai Ignat în *Cuvânt înainte*, o serie de volume de poezie și proză care au cuprins texte rezultate din cursuri de scriere creativă. Printre coordonatorii volumelor precedente s-au numărat Andrei Bodiu, Caius Dobrescu, Alexandru Mușina, Rodica Ilie, Romulus Bucur.

HÎRTIA SE PIPĂIE, SE MÎNGÎIE, SE MIROASE ȘI SE ASCULTĂ

DANA MOROIU

DIRECTOR EDITORIAL

LA EDITURA BAROQUE BOOKS & ARTS

– De cînd simți și vezi, despre "books & arts", baroque? Și de ce?

– La începutul anilor nouăzeci – eram redactor la Editura Enciclopedică – am avut o bursă KulturKontakt în Austria. Un program impecabil, o combinație de rigurozitate germană și rafinament imperial austriac. Am învățat, de la mari profesori din toată Europa, despre cum se organizează un festival, o expoziție, un muzeu, o galerie de artă, o editură, o revistă și multe, multe altele despre aproape toate fațetele bine șlefuite ale culturii. Am învățat că un Klimt reproduc pe o copertă de carte rămîne *a piece of art*, în timp ce același Klimt tipărit pe o eșarfă sau pe o cană devine un kitsch. Mare mirare a fost pentru mine, obișnuită cu copertele sobre ale encyclopediilor pe care le lucram sau cu copertele posace ale cărților din România acelui timp, să văd acea demonstrație de concepere a unei coperte plecînd de la o operă de artă.

Nu pot să spun că am simțit sau că am văzut, nu, dar sigur m-am întrebat cum o fi să editezi o asemenea carte, cu o asemenea copertă? Și cum ar trebui să fie o asemenea editură? Părea ceva ce categoric aparținea altrei lumi, un spectacol editorial la care mi-ar fi plăcut enorm să assist, dintr-o lojă mică, de la etaj, fără să mă gîndesc nicio clipă că aş putea să mă apropie de scenă. Și tot atunci, într-o cofetărie din Viena, am primit, alături de o cafea minunată, o sticlă mică și cochetă de apă minerală cu etichetă Hundertwasser. Altfel spus, o doză de artă efervescentă, pe care o vezi, o simți și o poți lua cu tine.

– Cum ai decupat portofoliul Baroque Books and Arts? Cum era la început The Big Picture?

– Începutul a venit atât de neașteptat, încît pot spune că în afară de un strop de speranță și o mare de nebunie nu a existat nimic altceva. A, desigur, alături de experiența a sute și sute de titluri publicate, dintre care doar cîteva adorate.

– S-a modificat această proiecție inițială în mod substanțial pînă acum?

– Proiecția inițială a plecat de la ideea acelor titluri adorate, de la ideea de carte-obiect de artă, care încearcă să picure bucuria cu discreteție, ironie și imaginație. Nu aș putea spune că s-a modificat, ci doar că a ajuns să aibă personalitate, deoarece am reușit să creăm o nișă de haute-couture editorial. Am plecat de la convingerea că nu e important să faci lucruri neobișnuite, ci lucruri obișnuite într-un mod neobișnuit, cum spune un înțelept japonez. Lucrăm cu cei mai buni graficieni din România – care desigur sunt foarte diferenți între ei, dar împreună formează o subtilă galerie de artă, galeria Baroque Books & Arts – și cu cele mai mari case editoriale din lume, tipărim la cea mai performantă tipografie, pe cele mai fine materiale.

Căutăm întotdeauna imperfectiunea studiată, cît mai departe de perfectiunea mecanică, într-un elitism onest guvernăt de șarmul firescului. Adică șic & șui, cum spune un foarte drag prieten al nostru. Iar

Baroque – în portugheză *Barocco*, dacă mergem la etimologie, dincolo de perioada flamboiană și de perlă – înseamnă migală. Concepția grafică și concepția editorială ne apartin în totalitate și în fiecare dimineață ne spunem: "fii treaz, fii întreg la minte, inventează și, mai cu seamă, nu fi prost!" (N. Steinhardt)

– Ce spun degetele tale cînd întîlnesc hîrtia sau cînd sănă în preajma ei?

– Numai degetele? Hîrtia se pipăie, se mîngîie, se miroase și se ascultă. Pentru că hîrtia bună foșnește altfel.

– La Baroque Books & Arts aveți, într-altele, "Arta simplifică". Cărțile pe hîrtie simplifică sau complică viață?

– Depinde foarte mult de "cum ai apucat". Să citești, desigur, sau să publici. Pentru noi, cartea tipărită se află în prelungirea mîinii, în timp ce tabletă se află întotdeauna în mîna altora.

– Exclusiv cărți în format de hîrtie? Nu e ceva aproape nebunesc să faci un asemenea pariu acum cînd tot mai mult e "online", "virtual" și.a.m.d.?

– Nu e un pariu, e un mod de viață. Cu toată recunoștința pentru izbînzile tehnologiei informatici, de care ne folosim din plin în toate etapele editoriale, de la manuscrisele electronice pe care le primim pe cale electronică de la marile case editoriale din lumea largă în doar cîteva minute de cînd le cerem, la machetare, prelucrare de imagine, pre press și trimiterea materialelor în tipografe. Apoi, stop. De acolo luăm cărțile-obiect care ajung la cititor prin intermediul librăriilor clasice. Dar și prin mediul online!

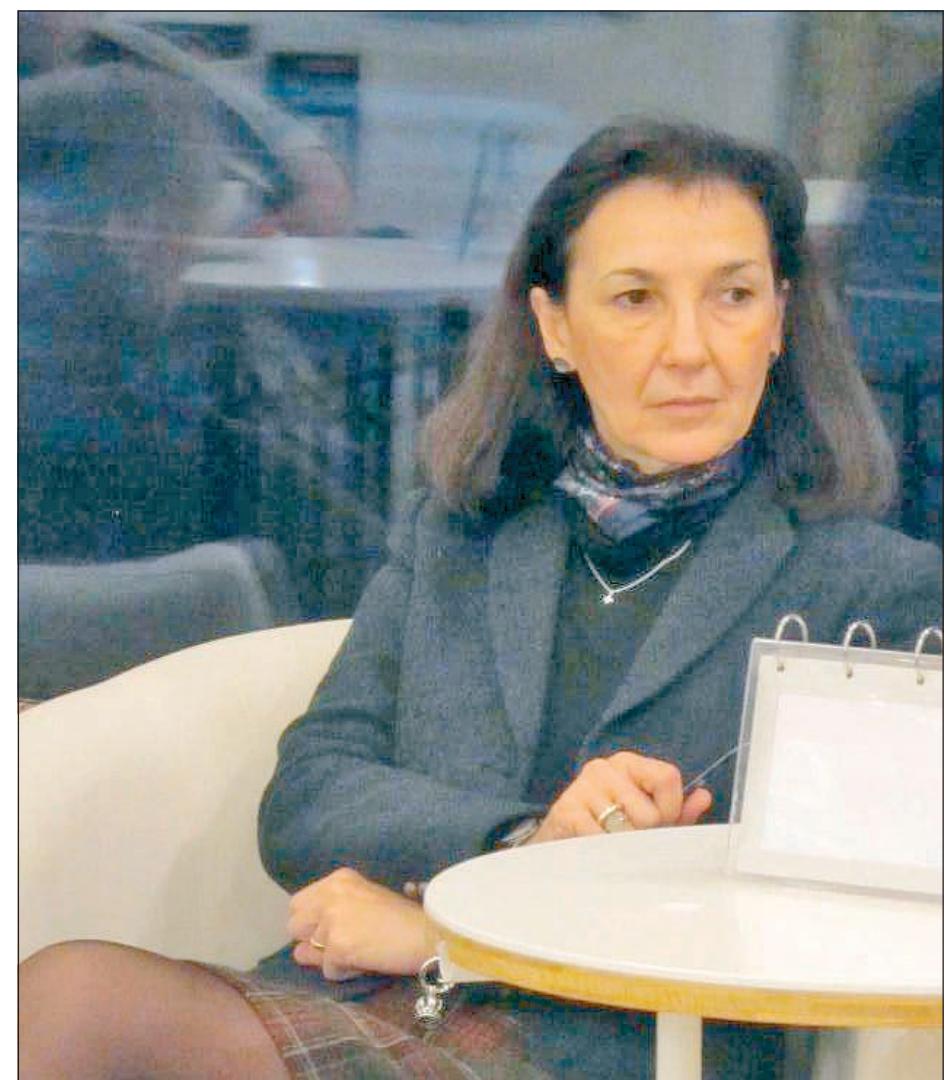
– E loc pentru astă de multe cărți pe hîrtie pe piața de carte românească?

– Da, întotdeauna va fi loc pentru cărțile bune, tipărite pe hîrtie bună. Raffinamentul se simte, se învăță, se educă și se lasă moștenire.

– Hîrtia pentru cărți – o elegie? Numai astă? Nu cumva e și va fi și mai mult decât astă? Ce secrete – uitate, ignore, aproape anulate prin banalizare – sunt de reamintit despre această protecție formidabilă a cărților care este hîrtia?

– Noi am publicat o carte care se cheamă *Hîrtia, o elegie*. Un regal pentru regina istoriei. Este o carte-manifest, care începe cu un simplu exercițiu: să ne imaginăm, doar pentru o clipă, că toată hîrtia ar dispărea. Am pierde oare ceva? Am pierde totul! Cărți, scrisori, jurnale, cecuri și formulare bancare, cărți de vizită, certificate de naștere și de mariaj, timbre, confeti, cupoane de reducere, glasăpapir, bilete, pachetele de ceai, servetele, evantaie, pașapoarte, hîrte igienică și cîte și mai cîte. Secretele hîrtiei sunt multe, am folosit hîrtie lucrată manual cu inserturi de petale de flori, de iarbă și de timbre vechi, dar și hîrtie care se fabrică numai din copaci care au fost plantați special pentru a fi tăiați. Din-tr-un adevărat respect pentru mediu.

Sau hîrtie reciclată 100%, cotată internațional cu cinci stele, care este albă, nu are înălbitori, nici adeziv, și poate fi

reciclată de șapte ori, păstrîndu-și perfect caracteristicile. Se cheamă Cocoon și este distribuită în România de Antalis. Specialistii lor în *creative paper* îți poarte vorbi ore în sir despre virtuile și pedanteriile fiecarui tip de hîrtie, pe care tu, ca editor, ar trebui să îl folosești măcar o dată în viață. Există hîrtie colorată în masă, hîrtie cu fibră de bambus, cu fibră de bumbac, de mătase, cu timbru de apă și amețitor de multe alte combinații. Atunci cînd grafica ne permite, tipărim coperta aceleiași cărți pe carton colorat în masă de diferite culori, astfel încît să îți poți alege exemplarul preferat. Noi am putea spune că îmînlarea cu Antalis ne-a schimbat viață, îi trimitem un gînd bun în fiecare zi și am inițiat și o nouă tendință în piața de carte, care se cheamă EcoBaroque. Am tipărit de curînd o carte minunată, *Colorile și viața lor secretă*, și trebuie să spun că această hîrtie redă perfect și cea mai pretențioasă cromatică, desigur dacă intră în joc și o tipografie performantă cum este Monitorul Oficial.

– Cineva – un respectabil profesor ieșean – mi-a spus că, în bună măsură, hîrtia folositoare acum, și de altfel în ultimii zeci de ani, pentru a face cărți e mult mai fragilă, decât mai nesigură, decât cea folositoare în scopuri similare acum 500 de ani. Ce este de spus în această privință?

– Să hîrtia se aliniază supus epocii *pe-rede-pe-năainte* trăite de noi, desigur sub semnul lui *merge-și-asa*. Salvarea este individuală, există oferte generoase, cu preț pe măsură, dar important este că există. Iar prețul e dat uitării, în timp ce renumele rămîne.

– Ce hîrtie le dai cărților tale? Ce hîrtie ai vrea să le dai cărților tale?

– Cea mai bună hîrtie din lume, în cele mai îndrăznețe combinații. Hîrtie care vine din Scoția, Franța, Italia, Japonia, pentru care trebuie să aștepți cîteva săptămâni să fie adusă, cu aceeași nerăbdare ca pe Moș Crăciun. Dar se mai poate urca o treaptă, întotdeauna... Am văzut un documentar britanic despre un mare pasionat și specialist în ale artei tipografice, care cu multă migală și trudă a reproduc fidel condițiile în care a fost tipărită Biblia lui Gutenberg: utilajul tipografic, din lemn și metalul timpului, zincurile, hîrtia, miniaturile, cerneala și procedeele de imprimare. Totul, intact. Și bucuria din momentul tipăririi primei pagini cred că a fost la fel de mare ca în 1455.

– Ce dă hîrtia cărților și, indirect, beneficiariilor acestora și nimenei altcineva nu poate da așa ceva?

– Grație, putere și autenticitate. Senzația că opera de artă a fost desenată pe fiecare copertă în parte, pentru fiecare cititor în parte.

– Dacă ar fi să stai pe o insulă pustie mai mult timp (alege tu cît anume!), ce ai alege să iezi (presupunînd că ai putea să alegi): cîteva cărți în format clasic, de hîrtie sau un stick pe care ar putea intra o bibliotecă electronică întreagă?

– O, să fim serioși! Ce să faci cu stick-ul pe o insulă pustie? De unde net, de unde priză? Bun, hai să zicem că ar fi. Dar insula fiind pustie, nu ar trebui să îți iezi și un stick cu mîncare, pe care ar putea intra imagini din toate restaurantele Pămîntului? Un adevărat e-festiv!

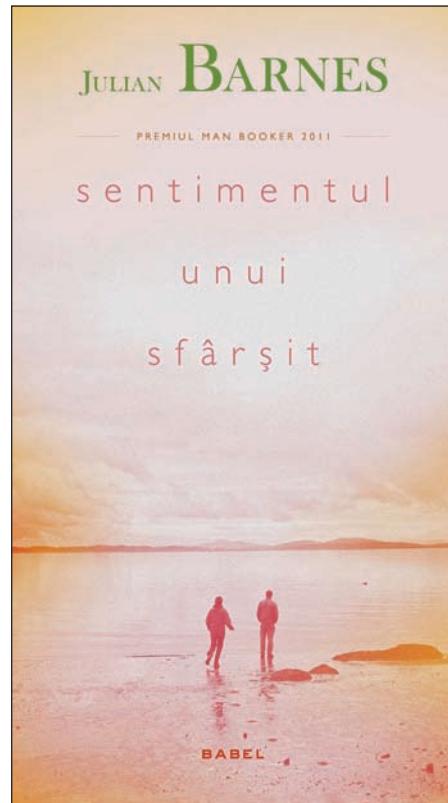
Interviu realizat de
CRISTIAN PĂTRĂȘCONIU

PRESUPUNERI TRADATOARE CRISTINA CHEVEREŞAN

Nume de referință al postmodernismului de limbă engleză, autor prolific al ultimei jumătăți de veac, favorit al criticii și publicului pentru scriitura elegantă din romane, povestiri, eseuri, omagiat în trei decenii successive prin prezența pe lista scurtă a premiului Booker cu deza 'canonizatele' *Papagalul lui Flaubert* (1984), *Anglia, Anglia* (1998), *Arthur și George* (2005), Julian Barnes își adjudeca prestigioasa distincție britanică în 2011, cu *Sentimentul unui sfârșit*. La granița fluidă dintre nuvelă și roman, cele mai puțin de o sută cincizeci de pagini prezintă cititorului un protagonist îmbâtrânit, resemnat cu alegerile-i mereu precaute și viața comună aleasă în ciuda aspirațiilor teribilist-intelectuale din tinerețe, așezat în rutina carieră-familie-divorț comod-pensie. Conștiient de apropierea finalului unui traseu personal departe de extraordinarul pe care nu dă semne să și-l fi dorit, Tony Webster meditează și rememorează în cele două părți ale confesiunii construite la intersecția dintre thriller psihologic, dramă identitară, frescă socială ce opune teoretica (și adeseori frustranta) libertate a anilor '60-'70 unei contemporaneități grăbite, pragmatice, depersonalizate.

Prin suprapunerea imaginilor și perpetua oscilare între vârstele minții și trupului, *Sentimentul unui sfârșit* se învârte în jurul axei unei intrigi pline de suspans. Adevărată miză, însă, e explorarea emoțiilor ce se formează, cresc, se transformă odată cu vârsta, și a relației protagonistului cu propriile amintiri și prejudecăți, cu renunțările, exagerările, eșecurile și presupunerile trădătoare ce i-au modelat traectoria și convingerile în moduri pe care epifanile târziu le pun în noi perspective. Totul pornește de la coordonatele tipice ale vietii de licean: o trupă de patru prieteni cu inclinații filosofice și ușoara infatuare menită să le creeze o aură superior-misterioasă și relația senzual-cenzurată a lui Tony cu Veronica, o enigmă pentru copilandul de atunci. Arta lui Barnes rezidă în însăși lipsa de credibilitate a unui narator implicat, dominat de trăiri contradictorii ce-i afectează judecata și reacțiile, condus de ideile preconcepute pe care lipsa de experiență le poate înrădăcina într-o conștiință în formare.

Carta folosește un pretext detectivistic: zeci de ani mai târziu, Tony e anunțat că a moștenit de la mama fostei prietene o sumă de bani și jurnalul lui Adrian Finn, adolescentul genialoid al clasei, idol al amicilor, ulterior bursier la Cambridge, iubit declarat al aceleiasi Veronica și, în cele din urmă, sinucigaș. Încă fascinat de îndelungile dezbateri timpurii despre istorie și mărturie, criză și cunoaștere, literatură și interpretare, inevitabil resentimentar în urma relației amoroase a apropiatilor, Tony pornește, intrigat, pe urmele însemnărilor care, deși teoretic (și neașteptat) îi revin, nu vor ajunge în posesia lui. Reînălnirea cu Veronica la vârsta senectuții dă peste cap nu doar certitudinile personajului-narator, ci și pe cele ale cititorului indus în eroarea acestuia de volutele, gafele, argumentele nefondate și subiectivitatea inerentă persoanei întâi. Descoperirile tardive, revelațiile de ultim moment, regretele aferente construiesc teza sfâșietoare a cărții: suntem victimele propriilor limitări, cunoaștem insuficient, dar judecăm excesiv, trăim în virtutea supozitilor ce ne satisfac modelul ideatic, comporta-

mental și emotional, fără a privi dincolo de aparență, a descifra, înțelege, ajuta (măcar!) pe cei dragi.

Dens, metatextual, ludic în seriozitatea și profunzimea sa, micul op al lui Barnes jonglează cu ipotezele și reminiscentele, ilustrând felul în care memoria, arma principală (și temporară) împotriva dispariției sinelui și a coordonatelor sale, însăși, hrăneste iluzii, îmbrăcă realitatea în haine convenabile sau potrivite înclinațiilor firești ale naturii noastre, ne face adesea incapabili de a călători în universul interior al celuilalt. Despre supraviețuire, iertare, auto-conservare și auto-misticare, pierderi ireparabile și dezamăgiri mute vorbește *Sentimentul unui sfârșit*, trecând dincolo de rezolvarea unui mister întru linistirea avizilor de răspunsuri imediate. Paragrafe memorabile și întrebări retorice pătrund delicat, dar fără menajamente, în inima dilemelor universal valabile (nu m-au convins teoriile 'britanicității' emblematică a textului), lansând provocări legate de auto-definirea umană, dar și de rostul scrierii ca modalitate de conservare și transmitere a istoriei mici și/sau mari.

Deocfel facilă în ciuda dimensiunilor, povestea împăcată controlată de Barnes, cu un stil și o elaborare a frazei ce te îmbie la recitire și (re)citare cvasi-obsesivă, îmbină litismul cu un realism dulce-amăru, servind punere în discutie a validității 'adevărurilor' personale, a 'mărturiiilor' încărcate de reziduri ale experientei private. Dacă puținele, fapte par banale, chiar triviale în evoluția tragicomică, ecurile și dedesubturile lor demonstrează practica imposibilitate a 'incontestabilului'. Prinși în nesfârșitele capcane ale versiunilor de evenimente ce modelează structuri interioare și răspunsuri instinctive ori presupus raționale, scriitori, cititori, simpli indivizi ai momentului sunt provocati la a-și regăsi prioritățile și ideile prefabricate, la a se redescoperi în perspectivă și retrospectivă, la a accepta că impresiile nu sunt sentințe, iar memoria, teoretic fidelă, se poate dovedi, la rându-i, un mecanism al distorsionării și interpretării.

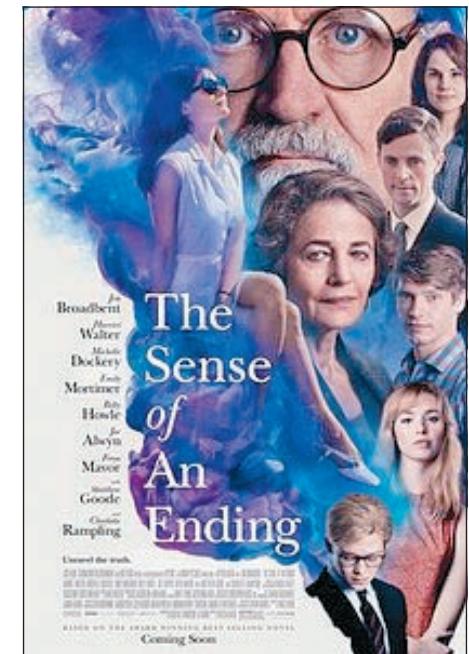
PENTRU PRIVITORII CU TIMP SI TIHNĂ ADINA BAYA

V-ați uitat în ultima vreme la afișele expuse de cinematografele din oraș? Oferta pare variată. Sau, mai degrabă, își ascunde abil monotonia genurilor. Filme cu asasini, spioni și teroriști, distopii despre sfârșitul lumii și horror-uri după cărți de Stephen King, câte o dramă romantică de epocă sau câte o comedie groasă, pierdute între aventuri SF și animații pentru copii. Aproape toate tratează în ritm alert povești pline de întâmplări ieșite din comun, feliate previzibil, structurate pentru a răspunde unei capacitați relativ reduse de înțelegere și atenție.

In peisajul acestei oferte cinematografice, ultima ecranizare a unui roman de Julian Barnes pare nelalocul ei. *The Sense of an Ending* (2017) nu are un nucleu narrativ care se dezvăluie rapid, explicit, și nu cultivă suspansul. Nu conține personaje tinere, frumoase după standarde hollywoodiene, cu danturi împăcată, angajate (eventual) în salvarea lumii de la apocalipsă. Și nu este, în niciun caz, conceput pentru a răspunde așteptărilor și capacitații de a stabili legături cauzale a unei audiențe aflate în (pre)pubertate. *The Sense of an Ending* își anunță intențiile și stabilște destul de clar publicul țintit ca fiind unul matur încă de la primele replici, rostite din off de actorul din rolul principal, Jim Broadbent: "Când ești Tânăr, vrei ca emoțiile pe care le simți să fie la fel ca cele despre care ai citit în cărți. Vrei să îți răvăsească viața, să creezi și să definească o nouă realitate. Mai târziu, vrei ca ele să aibă un rol mai domol, un efect mai practic: să îți susțină viața, așa cum ea a evoluat. Să îți comunică că totul e în ordine".

În spiritul romanului din care e inspirat, *The Sense of an Ending* dezvoltă o poveste în pas lent, care cere atenție și implicare emoțională din partea privitorului, fără a produce frisoane sau riscuri pentru cardiace. E povestea personală a lui Tony Webster (Jim Broadbent), proprietarul sexagenar al unui mic magazin (prea puțin frecventat) de aparate foto Leica la mâna a două. Aerul anacronic al camerelor cu film în era fotografiei digitale făcute prioritar cu telefonul mobil se asortează perfect cu cel al personajului central. Filmul începe arătându-ne una dintre diminetile lui obișnuite, consumate între cititul ziarului (pe suport de hârtie!) și băutul cafelei cu muzică clasică în fundal. Fără știri parcuse în diagonală pe smartphone sau tabletă, ci parcurgând sau subliniind pe îndelete articole ample de ziari.

The Sense of an Ending dezvăluie bucăți din viața lui Tony Webster, făcându-ne să călătorim la mici revelații cotidiene, la redescoperirea unor cotloane sufletești neexplorate de decenii. Peste prezentul

relativ monoton și previzibil al personajului principal năvălește un episod din adolescența târzie. O iubire suspendată în timp, un triunghi amoros aproape uitat, niște amintiri îndesate într-o cutie prăfuită și ascunse undevo. Decizii luate atunci în grabă, cu impact neașteptat. E o poveste simplă, nespectaculoasă, fără efecte speciale, în care pendularea între prezent și episoade dintr-un trecut îndepărtat, lipsite de un final clar, se întâmplă firesc.

Actualmente divorțat și ducând o existență rutinată, ferită de intruzioni și de posibile șocuri emoționale, Tony Webster primește într-o zi un plic prin poștă, legat prin fire invizibile de o poveste din tinerețe, nevizitată de decenii. Capabil să interpreteze o paletă extrem de largă de personaje, de la roluri anecdotine în *Harry Potter*, *Bandele din New York* (*Gangs of New York*) sau în serialul *Urzeala tronurilor* (*Game of Thrones*), la roluri ceva mai ample în *Iris*, despre viața scriitoarei Iris Murdoch, sau în *Moulin Rouge*, Jim Broadbent este o figură cunoscută în filme făcute pe ambele maluri ale Atlanticului. Dar care își asumă roluri principale. În filmul de față el aduce la viață un personaj singuratic, dar nu depresiv, uneori morocănos și rece, dar nu detașat, capabil să vadă față amuzantă a lucrurilor chiar și când e pus în cele mai puțin confortabile situații.

Nerecomandat spectatorului grăbit, neatent, lipsit de răbdare, devorator de suspans și emoții la minut, și nici celui care își verifică obsesiv smartphone-ul în timpul vizionării, *The Sense of an Ending* pare un film rupt din alte vremuri. Care poate plăcăto uneori, dar oferă mici bucurii neașteptate iubitorilor prozei lui Julian Barnes și privitorilor cu timp și tihă pentru a observa cu atenție miciile schimbări aparent neînsemnante ale lumii din jur.

E COOL!

DANA CHETRINESCU

Intervenție medicală extremă într-un spital din China: un pacient cu dureri de urechi a fost operat pentru a î se extrage din trompa lui Eustache o șopârlă fără coadă¹. Chinezul a scăpat teafăr după ce medicii au anesteziat nu omul, ci animalul, pentru a minimiza ravagiile pe care acesta din urmă le-ar fi putut provoca.

Când se aduce vorba de catastrofe înregistrate în sala de operație, cel mai bun exemplu nu vine din China, ci din Marea Britanie, unde se realizează un reality show de mare succes, filmat între zidurile celebrului spital Chelsea and Westminster. *Dezastre ale chirurgiei plastice* spune povestea tuturor intervențiilor estetice care au mers foarte prost și a eforturilor concertate ale unor noi echipe de medici pentru a redresa răul gata făcut. Ce-i drept, între șopârlă chinezescă aterizată accidental în ureche și stricăciunile chirurgiei plastice există mai multe deosebiri decât asemănări. Totuși, această comparație este prima care îmi vine în minte, urmărirea documentarului britanic neputându-mi de fel să satisfacă o curiozitate simplă: de ce, când se întâmplă tot timpul accidente dintre cele mai stupide, ar vrea unii oameni să-și arunce de bună voie trupul în mâinile chirurgilor?

Nu am, desigur, un răspuns științific la această dilemă, dar unul cultural nu-mi scapă. În *Istoria frumuseții*², Umberto Eco arată din capul locului că frumusețea, binele, virtutea și orice pornire înălțătoare sunt surori. Frumosul, zice el, merge dincolo de fizic. O acțiune plină de bunătate, un sacrificiu eroic, un tort gustos, toate acestea sunt la fel de frumoase precum talia celui mai bine cotat top model al momentului. În fond, spune Eco, "vorbim despre Frumusețe ori de câte ori ne bucurăm de ceva pentru simplul fapt că acesta există, indiferent dacă acel lucru se află sau nu în posesia noastră" (p.8).

În aceste condiții, nu este de mirare că toți dorim să ne plasăm cât mai aproape de frumusețe, chiar fără natura pentru a atinge această performanță. Dacă nu putem fi mai altruistă, mai curajoși și mai morali, pentru că toate acestea ar presupune mișcări tectonice de caracter imposibil de cuantificat, cel puțin să plătim bani grei pentru a fi mai slabii, mai întineri, mai ochioși sau mai îmbujorăți. Emisiunea britanică ne arată, însă, că natura își poate lua revanșa, refuzându-ne buzele ca zmeura sau nasul cîrn pe care le visăm cu ardoare și dându-ne, în schimb, cu consulul unor doctori mai puțin îscusiți, niște excrescențe care s-ar încadra mai bine în estetica urătului. Ceea ce, dincolo de posibilele acuzații de malpraxis, se înscrie în logica necrăuoare a culturii – nu spunea doar Baudelaire însuși că frumosul este ceva cum nu se poate maiizar, aşadar nu întru totul discordant față de grotesc, caricatural sau monstruos?

Dacă cităm și înțelepciunea populară, atât cea autohtonă, cât și una, să zicem, universală, vedem că cel hotărât să-și facă o operatie estetică mai bine s-ar găndi de două ori și ar citi un dicționar de proverbe. Pentru că, în perfectiunea exterioară înțeleptul de nu s-ar încrede mai grozav ar fi ("Cu cât e mai frumos un trandafir, cu atât are țepi mai lungi"). Frumusețea este, desigur, trecătoare ("De frumusețe te saturi în 40 de zile, de caracter frumos nici în 40 de ani") și singură, neînsoțită de ceva mai consistent, ea nu poate fi niciodată socotită o calitate esențială ("Frumusețea însotită de virtute este perfectiune"). Nu negăm faptul că "frumu-

sețea îmblânzește orice mânie", dar până și Shakespeare a fost convins că frumusețea este cum nu se poate mai relativă, aflându-se numai "în ochii privitorului".

Cât de relativă este frumusețea observăm cu ochiul liber dacă studiem cum s-au schimbat idealurile de frumusețe – atât feminină, cât și masculină – de-a lungul timpului. Formele feminine pline, dar grațioase în Antichitatea greco-latiană se acoperă discret și tern în Evul Mediu creștin, apoi se descoperă gingăș în Renaștere, se dezlăntuie în baroc și se acoperă din nou, încindu-se în chingile sufocante ale corsetului, în secolul al XIX-lea. În vremea noastră, o viață întreagă petrecută în sala de fitness nu este de ajuns pentru a obține și păstra formele desenate ale unei Barbie. Androgynismul, slăbiciunea extremă, chiar bolnavicioasă (obținută, la multe din celebritățile tulburători anii 90, prin consumul de droguri) ajung standard imbatabil de frumusețe, un aspect atât de îndelung dezbatut de feminism, încât până și feministele s-au săturat de el.

Unul din cele mai mari bestseller-uri ale anilor 60 în lumea anglofonă a fost *Mistica feminină*³, o carte semnată de feminista Betty Friedan, în care aceasta denunță presiunea pe care societatea și mai ales mass media o exercită asupra femeii, căreia i se cere imposibilul atât fizic, cât și emoțional și pe plan familial, aruncând-o în cea mai profundă nefericire. Pentru a nu-l lăsa nici pe bărbat, totuși, de partea favorizaților, studii recente arată cum idealurile de frumusețe masculină s-au schimbat și ele dramatic în ultimi ani, fapt palpabil mai ales în cantitatea enorme de cosmetice pe care domnii se simt nevoiți să le consume, pe o piață care se pare că a crescut cu 70% astăzi, față de 2012⁴.

Noroc, însă, că metrosexualul de mai ierusalimătăieri, care se revărsa de pe toate peliculele hollywoodiene, spilcuit și asortat, a fost prompt înlocuit de lumbersexual – literal, omul care seamănă cu tăietorul de lemne. Pasămite, acesta are barbă și chică neregulamentară, iar sticla de after shave rămâne intactă acasă când omul pornește cu drujba prin pădure. Azi, în plin postmodernism, toate canoanele se amestecă, așa că nici femeia slabă nu mai e ce-a fost, nici bărbatul cu trăsături preferabile caucasiene nu ne mai dă pe spate. Conform aceluiași studiu citat mai sus, idealurile de frumusețe sunt într-o perfectă devălmășie: la femei se poartă dimensiuni variabile, iar la bărbați ajunge la mare căutare metisajul. Femeie când slabă ca o scândură, când cu forme bine conturate, întâlneste bărbat când arian, dar bronztă ca un indian, când negru cu freza oxigenată.

La chineză, idealul de frumusețe impune picioare mici și ochi mari. Aproape 50% din operațiile estetice care se fac astăzi în China vizează blefaroplastia, adică obținerea unei pleoape duble, ca la europeană⁵. Din nefericire pentru chinezul nostru de la începutul poveștii, idealurile de frumusețe ale tării sale nu au nicio treabă cu urechile. Altăminteri, omul diseca două șopârle dintr-o lovitură, devenind frumos și dezirabil pe gratis, direct din camera de urgență.

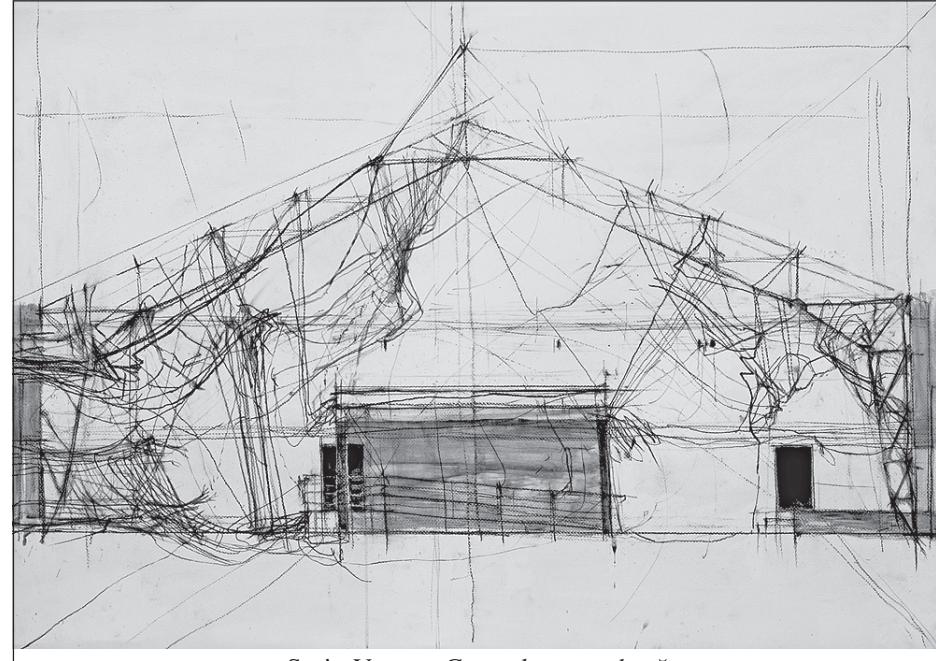
1 Hotnews, 19 august 2017.

2 Umberto Eco, *Istoria frumuseții*, București, Rao, 2012.

3 Betty Friedan, *The Feminine Mystique*, W.W. Norton 2013.

4 Buzz Feed Video, 18 martie 2015.

5 The Circular, 2 februarie 2014.

Sorin Vreme, *Caravela portugheză*

SOPÎRLA DIN URECHE CIPRIAN VALCAN

"Un bărbat care a mers la un spital din China cu dureri severe de ureche a suferit o intervenție în urma căreia i s-a scos o șopârlă Gecko din organul auditiv, potrivit *Huffington Post*. Pacientul chinez a mers marți dimineață la Spitalul Universitar Jinan după ce a simțit ceva mișcându-i-se în ureche. Medicii au descoperit o mică șopârlă Gecko în canalul auditiv al bărbatului. Aceștia au anesteziat reptila pentru a o preveni din a intra mai adânc în capul pacientului. Aparent, potrivit unui site local, șopârlei extrase îi lipsea coada" (*Hotnews*, 19 august 2017).

Povestea împăratului Chongzhen e o poveste tristă, la fel ca povestea tuturor acelora care urcă prea devreme pe tron. Al cincilea fiu al împăratului Taichang și al concubinei Liu, și-a pierdut mama la vîrstă de patru ani, ea fiind ucisă din motive rămase necunoscute la ordinul împăratului. Această dispariție prematură pare să-l fi marcat pentru totdeauna, transformîndu-l într-o persoană foarte precaută și extrem de bănuitoare, capabilă să mînuiască cu mare abilitate eschiva și tehnice camuflări.

Crescut de alte concubine și obișnuit cu climatul de suspiciune generalizată de la curtea imperială, a înțeles rolul nefast jucat de eunuci și a încercat să se păstreze departe de intrigile tesute de aceștia atât în timpul domniei tatălui său, cît și în vremea domniei fratelui său mai mare, împăratul Tianqi, pretenzînd constant că era bolnav. De îndată ce a ajuns pe tron, la vîrstă de 16 ani, s-a străduit să limiteze puterea eunucilor, să elimine corupția și să aducă la curte sfetnici cu o bună reputație. Generoasele lui intenții au fost însă insuficiente din pricina conjuncției unor factori nefavorabili: apariția unor condiții meteorologice neprielnice care au dus la distrugerea recoltelor vreme de mai mulți ani și la declanșarea unor puternice revolte ale țăranilor înfometăți, atacurile triburilor manciuriene unificate, neîncrederea instalată în rîndurile armatei din pricina executării celebrului general Yuan Chonghuan.

Toate acestea au dus la degradarea accelerată a situației din interiorul imperiului, armatele chineze fiind înfrînte atât de țăranii revoltați conduși de Li Zicheng, cît și de trupele manciuriene. Asediat la Beijing, simîndu-se abandonat de cei apropiati și fiind înconjurat din toate părțile de dușmani, Chongzhen, ultimul împărat al dinastiei Ming, a înțeles că a pierdut mandatul celest. Pentru a nu suporta umilințele unei captivități rușinoase, i-a poruncit împăratesei să se sinucidă, și-a înjunghiat concubina principală, a înjunghiat-o pe cea mai mare dintre fiicele sale, i-a tăiat mîna stîngă fiicei sale mai mici, Printesa Chingping, crezînd că a reușit să o ucidă și pe ea, iar celor trei fii le-a cerut să fugă spre vestul Chinei.

În dimineață de 25 aprilie 1644, a pornit împreună cu singurul eunuc rămas fidel spre o colină artificială din nordul palatului său. Pătrunzînd în Pavilionul imperial al pălăriilor și curelelor, a scris cîteva rînduri rămase celebre pe mîneca stîngă a hainei pe care o purta: "Slab din fire și înzestrat cu prea puțină virtute, am jignit Cerul. Rebelii au pus mîna pe capitală din pricina trădării miniștrilor mei. Rușinat peste măsură să mă prezint astfel în fața stămoșilor, am hotărît să mor. Îmi scot însimnele imperiale, las părul în dezordine să-mi acopere față – fie ca rebelii să-mi facă trupul bucăți, dar să nu facă rău poporului meu!". Apoi, s-a spînzurat de creanga unui cedru, iar Wang Zheng En, credinciosul său eunuc, a făcut la fel.

Trupul i-a fost găsit de Li Zicheng, șeful rebelilor, care a poruncit ca el să se bucure de toate onorurile cuvenite unui împărat, fiind îngropat într-un sicriu făcut din lemn de chiparos și din aur, alături de ceilalți membri ai dinastiei Ming. Însă Li Zicheng n-a rămas prea mult pe tron, cînd manciuriienii au cucerit imperiul înțemeind dinastia Qing. Primul împărat al noii dinastii a hotărît ca, drept omagiu pentru nobelea lui Chongzhen, crengile cedrului de care se spînzurase să fie puse în lanțuri ca o formă de pedeapsă pentru arborele socotit regicid. Însă cedrul a supraviețuit cu bine acestei pedepse, ba a reușit să supraviețuască și căderii dinastiei Qing. Cei care merg astăzi la Beijing pot să-l vadă în parcul Jinshan din Orașul interzis. Se spune că în apropierea lui poate fi văzută mereu o șopârlă fără coadă, despre care unii cred că ar fi printesa rămasă cu o singură mînă, Printesa Changping.

CRONICA MĂRUNTĂ TUR DE ORIZONT

● Citim admirabilul volum realizat de Ioana Diaconescu, *Marin Preda. Un portret în arhivele securității*: "Vă rugăm să ne trimiteți date și relații despre Preda Joița și Ilinca Baltac, mama și sora scriitorului Marin Preda, domiciliate în comuna Siliștea Nouă, județul Teleorman. Interesează în mod deosebit comentariile pe care cele două le fac în legătură cu Marin Preda, dacă acesta a mai venit în ultima perioadă în comuna Siliștea Nouă, caracterul discuțiilor ce le-a purtat, comportarea și atitudinea avută în aceste ocazii. Rezultatul verificărilor vă rugăm să fie trimise cât mai urgent posibil". Sau: "Vă rugăm să trimiteți date și relații privind pe numitul Mitev Vladimir și fiica acestuia Elena (căsătorită cu scriitorul Marin Preda din București) domiciliat în comuna Ochiuri, Prahova. Interesează cum sunt cunoscuți cei mai de sus: antecedente, atitudine prezentă, comportare, concepții politice, dacă scriitorul Marin Preda vizitează familia Mitev, ce comentarii se fac pe seama acestui fapt". Ce mină de aur pentru istoricul literar documentele Securității!! De unde ar mai putea el să afle ce fac, în decembrie 1971, Joița Preda și Ilinca Baldac? Si de unde să mai afle ce-i cu familia Mitev, din comuna Ochiuri? ● Așa că despre importanța comună Izvin, mai importantă decât comuna Ochiuri, nu avem de unde să aflăm: nu putem afla nimic nici despre Mihai Șora, nici despre Octavian Vuia, nici despre Emilia Lungu Puhallo decât cu mari eforturi. Cu eforturile... obișnuite ale celor care scriu istoria literaturii. Uneori acestea sunt niște norocoși. Dacă au putut să afle din comuna Izvin... că prin comuna Izvin..."

● Octavian Vuia îi mărturisește uimit lui Nicolae Stroescu-Stînișoară că, întorcându-se în România, la graniță controlorul îi spune: dacă te cheamă Vuia, poți intra în Banat fără pașaport!! Numele "Vuia" ar fi atât de popular în Banat, încât ...: "Familia mea se trage din Izvin, de lângă Timișoara, îi spune Octavian Vuia, răspândindu-se apoi în tot Banatul – noi reprezentăm ceva". Si, mai încolo: "Discutând odată, într-o cafenea, cu Mihai Șora, am constatat că suntem originari din același sat" (Octavian Vuia, *Întâlnire cu oameni și idei. O carte gândită de Nicolae Stroescu-Stînișoară*, Editura Jurnalul literar, 1995, p. 93). Numai ei să fie din același sat? Adică din Izvin. Un mare număr de cercetători, de la Aurel Cosma la Nina Cernanu, arată căt de importantă a fost fixarea, la Izvin, a primei noastre romanciere, Emilia Lungu Puhallo. E drept că în excepționalul său volum, *Ardelencele*, operă de studiu de mare bravură a arhivelor, o aşază pe Emilia Lungu printre "ardelence". Nu fără a-și încheia studiul consacrat primei romanciere astfel: "Ioan Dimitrie Suciu – și după el mai toți exegetii bănăteni – e atent ca Banatul literar să nu fie anexat Ardealului, aşa că-și ia măsuri încă din introducere, stabilind un maraj de autonomie: «În trecutul nostru literar Banatul are o contribuție deosebită de cea ardeleană, care însă n-a fost luată în seamă, fiind întotdeauna confundată cu contribuția Ardealului». Nu vreau să comit un abuz, Emilia e chiar la locul ei printre ardelențele de început. Face casă bună cu Maria Suciu-Bosco, Maria Cioban, Viora din Bihor și.c.l."

Dar, să ne întrebăm, a fost Maria Cioban la Izvin? A fost Maria Suciu-Bosco la Saraievo? S-au iubit dumnealor cu ofițeri ai armatei imperiale?

● Dar comuna Dalboșet nu ar putea atrage atenția mai mult decât comuna Ochiuri? Din comuna Dalboșet se trag Ion Budescu, Ion Marin Almăjan, Nicolae Dolângă, Petru Novac Dolângă, bine instalati în istoriile literaturii din Banat sau în encyclopediile bănățene. Mai puțin bine instalati decât cei patru din Dalboșet, poetul și criticul Ion Budescu, prozatorul Ion Marin Almăjan, poetul și monograful Nicolae Dolângă, jurnalistul Petru Novac Dolângă este poetul Ion Imbrescu, naufragiat pe extrema dreaptă și mort în pușcările comuniste în 1949. ● Dar comuna Belobreșca? De Belobreșca e legată biografia și bibliografia a 12 scriitori de limbă sârbă din România, unii cu roluri importante în definirea relațiilor româno-sârbe, ca Slavomir Gvozdenovici și Liubița Raichici. Marile întâlniri româno-sârbe de la Moldova Nouă sau de la Belobreșca, întâmpinarea unor mari scriitori sârbi și români la Belobreșca ar putea fi simetrice unor întâlniri româno-sârbe la Pancevo sau la Vârșet.

În numărul din august 2017 al revistei *Convergiri literare* Ion Lascu se ocupă repede-repede în articolul *Banatul în memoria secolului* de literatura de limbă română din Serbia. "De-a lungul celor șapte decenii, la conducerea mensualului *Lumina* s-au perindat personalități literare recunoscute, cele mai proeminente figuri fiind Vasko Popa, Radu Flora și Slavko Almăjan, poeti de anvergură europeană. Ceilalți, Mihai Avramescu, Ion Bălan, Emil Filip, Aurel Gavrilov și Ioan Baba nu s-au lăsat mai prejos". Nu s-a lăsat mai prejos nici Ioan Baba. Si nici Ion Lascu. Si, pe o coloană întreagă, omagii: "Pe toți îi înțecele însă actualul redactor-șef, Ioan Baba (1951) "noul orfevru". Scriitorii de limbă sârbă din România vor fi având vreun "nou orfevru"? Poate numitul Lascu este?

Ilustrațiile din acest număr reproduc lucrări din albumul ART ENCOUNTERS 2017

Un text dulce-amar scrie Adrian Alui Gheorghe în rubrica sa din revista *Expres Cultural* (nr.6). Titlul – "O carte pe jumătate bună, și mai neattractivă decât o carte proastă". Scriitorul are și trei metode prin care poti recunoaște cărțile bune, metode ce par infailabile și musai de urmat. Iată-le, una după alta, cu cifre arabe: 1. Metoda recunoașterii valorii "din prima". Formulele sunt puține, dar clare: "o valoare certă", "o carte cu adevărat valoasă care se adaugă...", "reconfirmă valoarea", "și-a depășit valoarea și așa recunoscută" etc. La această metodă nici nu e nevoie de lectura cărților, a textelor, valoarea este asigurată de apropierea fizică (geografică) de autor. 2. Metoda recunoașterii valorii "din a doua". Astă presupune lectura cărții, lucru care trebuie amînat căt mai mult. Dacă reușești să și uiți de cartea pusă deoparte, pentru o lectură în tîhnă, cu atât mai bine, valoarea se conservă sigur (și singură) între coperti. 3. Metoda recunoașterii valorii absolute. E vorba de autorii clasicați, pe care nu-i mai citește nimeni, dar care impun doar prin simpla rostire a numelui. Replicile sunt de genul: A, Doinaș...! A, Stănescu...! A, Sorescu...! A, Breban...! A, Toiu...! A, Bălăiță...! A, D.R. Popescu! A, Buzura! ... Se observă că "a"-ul rămîne constant, se modifică doar numele. (...) Cum recunosc eu o carte bună? Prin metoda evitării celor proaste, pe care le recunosc imediat. După ce? După miroș, gust, culoare, după densitatea literelor, după titlu, după autor, după poziția planetelor, după zodiac, după prognoza meteo, după noroc ...!"

PRO PROVINCIE

Despre "Soarta scriitorului din provincie" scrie Dumitru Hurubă în consistența revistă *Conta* (nr. 28) ce apare la Neamț. Cum suntem o revistă ce apare în provincie, cum foarte mulți scriitori trăiesc în provincie, cum eseul "vorbește" neîncrâncenat despre o realitate literară românească, redăm începutul său, cu recomandarea de a fi citit până la sfârșit. D.Hurubă: "Este una ingrată orice să ar spune, oricât ar încerca să îndulcesc lucrurile unui sau alții. Scriitorii din provincie sunt un fel de armată de cruciați care asediază redutele în general inexpugnabile ale turnurilor de fildes în care sălășuiesc, pe drept sau nu, alți scriitori care, deveniți brusc *maestri*, privesc spre ținutul Provinciei cu o falsă

condescendentă, după care se ascunde, nu rareori, un dispreț desăvârșit..

Salut-salut! De unde spuneai că ești? A, din provincie... Dezamăgire totală chiar și dacă... intrusul are argumente, ceva-ceva mai solide. Însă, dacă privim cu realism spre istoria literară, cu mici, foarte mici excepții, marile spirite ale literaturii naționale nu și-au demonstrat valoarea și forța artistică domiciliante fiind în vreun sătuc uitat de lume, de lumea literaturii. Abia după evadarea din respectivul spațiu geografic – Provincia – de preferință "la Centru", autorului important, sau căt de căt important, i-a fost recunoscută și exploatață valoarea (prin cronică literare, prin participare la târguri de carte etc.), adevăr care, altfel, rămâne la nivel de... provincie."

NEBOSEALA SI VISELE

Actorul Constantin Chiriac, la finalul unui amplu și dens interviu acordat poetului Ion Cocora, pentru *Luceafărul* (nr. 8): "Cred că am fost ursit să trăiesc prin teatru și pentru teatru, dar nu fără să fiu oricând capabil să înfăptuiesc și altceva. Ceea ce am realizat până acum, de altfel, implică multiple zone: academice, sociale, de cercetare, de management, de relații internaționale. Toate astea fac în credința mea corp comun cu teatrul. Nu voi avea deci de ce să mă victimizez ori lamentez că voi fi lovit de soartă. Paradoxal e faptul că nu știu dacă eu mi-am construit norocul sau norocul m-a construit pe mine. Evident, nu țăind frunze la câini, ci cu muncă, cu transpirație, cu seriozitate. Dacă stai și te plângi, miorlăindu-te și smiorcăindu-te, nu rezolvi nimic. Nu e suficient să te dai cu capul de pereți, ci e nevoie să și acționezi. Și teatru este înainte de orice acțiune. Și mai e și gândire pozitivă. (...)"

Nu am cum să obosesc. Obosește cel mulțumit de sine, cel neimplicit, cel care așteaptă para măldăiață, plească, nu cel care stă cu picioarele pe pământ și dorește să măngâie cu palmele cerul. Fellini a notat într-o zi în memorile lui un lucru extraordinar: "Cred că voi mori". Apropiații săi, știindu-l sănătos, s-au speriat și i-au cerut o explicație. Răspunsul a fost dezarmant: "Nu mai visez noaptea." Da, ăsta poate fi un semn pe căt de nelinișitor, pe atât de fatal." (A.P.)

Revistă a Uniunii Scriitorilor din România

Redactor - șef: Mircea Mihăies
Redactor - șef adjunct: Cornel Ungureanu
Secretar general de redacție: Adriana Babeți
Colectivul de redacție: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, Cristina Chevereșan, Radu Pavel Gheo, Marius Lazurca, Viorel Marineasa, Alina Radu, Robert Șerban, Marcel Tolcea, Ciprian Vălcăan, Daniel Vighi.

Concepție grafică: Alexandru Jakabházi
Design pagini revista: Sorin Stroe, Elisabeta Cionchin.
www.revistaorizont.ro e-mail revorizont@gmail.com

**REDACTIA: TIMIȘOARA, Piata Sf. Gheorghe nr. 3,
 telefoane: 0256 29 48 93, 0256 29 48 95
 Marcă înregistrată: M/00166
 Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIȘOARA**

ISSN 0030 560 X

**ABONAMENTELE SE FAC LA POSTA ROMÂNĂ,
 POZIȚIA 19364 DIN CATALOG**

PAHARNIC LA CHÂTEAUNEUF-DU-PAPE

IOAN T. MORAR

Acum, că am spulberat orice urmă de mister chiar din titlu, să o iau pe îndelete. Să vă spun istoria unei apropiere de un loc minunat, istorie culminând cu o mare onoare care mi s-a făcut. Cei care nu și-au dorit niciodată un moment de glorie să ridice mîna în sus, să părăsească sala și să nu citească rîndurile de mai jos. Pentru că în ele e vorba de drumul spre un moment de glorie personală pe care l-am trăit pe malul drept al Rhonului. Dacă l-am meritat sau nu, asta e altă poveste și o las în seama celor pentru care strugurii, chiar în momentul deplinei maturități, săn acri!

Am auzit prima dată de vinurile de la Châteauneuf-du-Pape abia cînd am ajuns pentru a nu știu cîteva oară în Franța, la o discuție cu Bruno Merle, proprietar de podgorie în La Moutonne, lîngă Hyères, pe Coasta de Azur. Zicea că nu toată lumea își poate permite să pună prețuri aşa de mari, că trebuie să ai în spate o imagine puternică, un brand indiscutabil. Eu veneam dintr-o țară în care, înainte de 89, să un pic și după, vinurile erau o apă și-un pămînt: corăbăioare cu nume vag tătaro-turcești, licori acre zise "de regiune" sau busuioace trecute pe lîngă Bohotin (vinul lui Ceaușescu, spuneau cei mai informați). În minte că, pe vremuri, în restaurantele epocii, intrai și întrebai: aveți vin? Iar vinul era de două feluri: alb sau roșu. În general la kil, servit cu apă minerală în amestec. Tara Șprîturilor.

Apoi, după discuția cu Bruno, tot în Franța, în primul raion de vinuri dintr-un supermagazin am căutat sticlele de Châteauneuf. Le-am găsit, în zona dedicată Văii Rhonului, individualizate foarte clar prin numele embosat și prin mitra papală în relief pe sticla, cu etichete nu lipsite de fast. Prețurile erau de vreo trei ori mai mari decît cele al unui vin de Provence. Sau decît ale unora obișnuite de Bordeaux. Următoarea etapă a fost să-mi iau înima în dinți și portofelul în mînă și să cumpăr o sticlă. Asta nu cu foarte multă vreme în urmă, pe cînd locuim la Marsilia. M-am bucurat să descopăr un vin puternic (adesea de 14 % și peste), cu personalitate. Un vin de sărbătoare, ca să zic aşa, pe care l-am "promovat" în fața tirbușonului ori de câte ori aveam un eveniment de celebrat.

Cînd am părăsit Marsilia, am ajuns, prin forță împrejurărilor, la Nîmes. Acum, retroactiv, cred că a trebuit să petrecem cele șase luni de semi-surghiun în orașul numit "Roma Franței" (da, e pe șapte coline și are monumente de pe timpul romanilor) pentru ca să mă apropii mai mult de Châteauneuf-du-Pape. Distanța geografică efectivă a devenit de doar 60 de kilometri. Începusem să scriu deja despre diverse vii franțuzești în Vinul.ro, aşa că nu aveam nevoie de alt pretext pentru o vizită în podgoria papală. M-am îndrăgostit de localitate la prima vedere. Desigur, eram pregătit pentru asta. Ajunsem a doua zi de Crăciun și eram doar noi trei pe stradă, David, Carmen și cu mine. Plus o nuanță de sărbătoare ce plutea în aer. Am urcat la ruinele castelului din deal, acolo unde fusese reședința de vară a papilor din perioada Avignon.

Paranteză de istorie: Între 1309 și 1376, pe durata a șapte papi, sediul Sfîntului Scaun a fost mutat la Avignon. Cel care a făcut această mutare a fost papa Clement V (nu e Clement Ve, ci al cincilea, în litere), numit și papa itinerant. El a refuzat, după ce a fost ales, să meargă la Roma. A căutat un oraș unde să-și așeze Curia papală. A ezitat între Bordeaux, acolo unde fusese episcop în momentul alegerii, apoi s-a încoronat la Lyon, în 1305. Pînă la urmă, a ales Avignon-ul. Despre asta s-au scris cărti, nu am cum să rezum toată istoria aici.

În serm de prețuire, numele lui a fost dat unui vin de Bordeaux. Un vin binecuvîntat, de două ori, cu 100 de puncte Parker! După Clement V, luptele la vîrful bisericii catolice au fost foarte intense, astfel încît, după moartea lui, timp de doi ani biserică a functionat fără papă. Totuși, s-a ajuns la un compromis: în 1306, conclavul a ales un "papă de tranziție", credeau ei, pe Ioan al XXII-lea, în vîrstă de 72 de ani și cu o sănătate subredă. A fost cel mai longeviv dintre toți papii de la Avignon, murind la 90 de ani!

Nu l-aș fi pomenit dacă nu ar fi avut o mare importanță în dezvoltarea miciei localități care și-a luat numele după Castelul cel Nou Al Papei. Vizitînd cetățuia, a decis să se construiască, în vîrful dealului, o reședință de vară. De aici începe, chiar dacă sinuoasă, cariera glorioasă a vinului local. De notat că și Ioan al XXII-lea are legătura cu un alt vin decît cel de aici, fiind născut în Cahors, localitate străbătută de drumul spre Compostella și podgorie renomată pentru producția de Malbec.

Să ne întoarcem la strugurii realității. Vă lăsasem, înainte de paranteza de istorie, pe străzile pustii, din a doua zi de Crăciun, la Châteauneuf-du-Pape. De acolo vă iau, acum, să mergem mai departe. Nu înainte de a vă spune cum se numesc locuitorii de aici. În grafie franceză avem *Châteauneuveois*, *Châteauneuveuses* sau *Castel-Papaux*, *Castel-Papales*. Încerc o adaptare în română: *Castelnoi* (domnii) și *castelnoiae* (doamne) sau, idem pe sexe, *castelpapali* și *castelpapale*. Deși e formă de plural, la singular spunem "am înălțit un *castelnoi*" sau "un *castelpapali*".

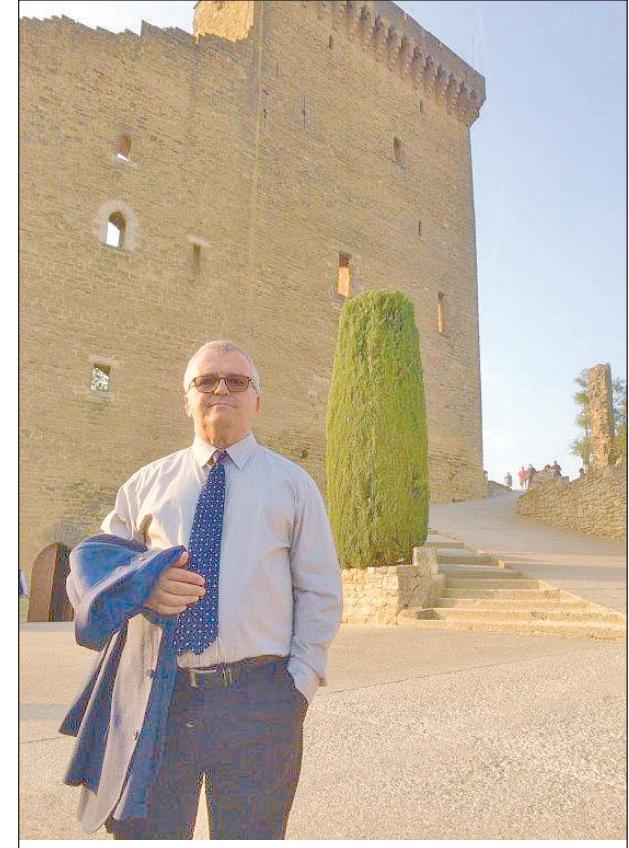
Ei, și am scris articoul. Cezar Ioan mi l-a publicat în Vinul.ro și eu, într-un elan, am trimis link-ul Oficiului de turism din Châteauneuf-du-Pape. Care l-a trimis și lui Michel Blanc, directorul principalului sindicat al producătorilor de vin. Iar Michel Blanc mi-a mulțumit pentru text, deși nu știe limba română, dar se vedea că e un articol scris cu drag (zic și eu). Eu, politicos la rîndul meu, i-am mulțumit pentru mulțumiri și, cum vorbisem deja cu Cezar despre asta, l-am întrebat dacă nu vrea să facă parte din juriul premiilor de Excelență Vinul.ro. Nu avea alt program în perioada concursului, aşa că a acceptat.

Si, de atunci, a vizitat deja de patru ori România. A patra oară a fost în mai 2017, cînd ne-am și întâlnit la București, la o masă, invitați de Cătălin Pădurari, organizatorul unui concurs internațional de vinuri. Am rîs, am glumit, pînă cînd Michel m-a întrebat ce face pe 8 septembrie a.c. I-am spus că nimic special, voi fi în La Ciotat. "Nu vrei să te întronizăm în Ordinul paharnicilor din Châteauneuf-du-Pape?" (*Echansonnerie des papes*, în original). Asemenei unui cal întrebat dacă vrea ovăz, am răspuns, entuziat: Da. Si DA a rămas.

Însă, cum în spatele oricărui DA, chiar în ecoul rostirii lui, se zvîrcolesc și niște mici îndoieri, m-am întrebat și eu: cine sănătăți paharnici? Ce-i mînă pe ei în luptă? Pot eu, cetățean al unei țări majoritar ortodoxe, să mă dau de partea Papilor? Ce mi se cere să fac în schimbul admiterii în această confrerie?

Așadar, din nou, fuga-fuguță la istorie: *Echansonnerie des papes* e o confrerie bahică (în sensul moderat al cuvîntului), înființată în 1967 de doctorul Philippe Dufays pentru a reînnoda tradiția pontificală a acestui vin AOC (Apelațiune de Origine Controlată). După doctorul Dufays, pe postul de mare maestru al confreriei a urmat Paul Coulon. Acesta i-a lăsat locul fiului său, Frédéric Coulon, în funcție și astăzi, și pe care îl vom înălța chiar pe parcursul acestui text. Dar încă n-a venit momentul. Trebuie să subliniez faptul că primul AOC din Franța (prima recunoaștere a provenienței controlate a vinului) este deținut de, atât ghicit, Châteauneuf-du-Pape, din anul 1936. Cel care a luptat pentru această recunoaștere este baronul Pierre Le Roy de Boisseamarié, pilot de vînătoare în timpul Marei Război, avocat, luptător pentru drepturile producătorilor de vin. Un personaj de roman, un roman în care se căsătoresc cu moștenitoarea unei vii în Châteauneuf-du-Pape, Chateau Fortia.

Situatia nu era prea fericită în momentul sosirii sale pe malul drept al Rhonului. Vinul de aici era cumpărat de negustorii de vin și vîndut sub alte etichete, din Bordeaux sau din Bourgogne. Baronul fondează un sindicat al producătorilor și actionează pe toate căile pentru a se recunoaște și proteja oficial calitatea vinului. Este cel datorită căruia ia ființă, în 1935, INAO, Institutul Național pentru Apelațiile de Origine, instituție garantă a calității produselor

Ioan T. Morar, în aşteptarea evenimentului

agricole în general, nu numai a vinurilor. Un an mai tîrziu, Châteauneuf-du-Pape devine primul AOC viticol din Franța.

Tot pe cînd eram la Nîmes, după ce Michel s-a întors din România, am primit invitația la o mare degustare de Châteauneuf-du-Pape, la Avignon, în sala *Le petit Louvre*. Am luat trenul, care ajungea la patru după-amiază, deși degustarea începea, oficial, la sâse și jumate. Am mers în recunoaștere, locul era foarte aproape de gară. Mă gîndeam să mă plimb prin oraș vreo două ore, dar n-a mai fost cazul: l-am văzut pe Michel în ușa Micului Luvru. M-a invitat înălțăru, unde erau standurile tîrgului de vin. Ei expuneau separat față de ceilalți din valea Rhonului. "Poți merge la standuri să vezi și să degușă".

Cu invitația venind din partea lui, săn acri. Mi se servesc mostre și explicații... Cîteva sute de vinuri. Si nu orice vinuri, ci *satoneufuri* de soi. Fiecare cu povestea lui. Producătorii au niște pledoarii irezistibile. Acolo e tîrg de vinuri, trebuie să vîndă, iar cumpărătorii sănătăți negustori, șefi de restaurante, proprietari de magazine de vinuri din mai toată lumea. Un Turn Babel în care limbile se dezleagă ușor, zgomotul crește de la oră la oră, privirile strălucesc, obrajii se îmbujorează. Nu de la frig, deși e decembrie. Si ajungem la degustarea festivă (de după degustări) care e, de fapt, seara de închidere a tîrgului.

Un bufet abundant, vinuri grupate pe mese, discuții pasionate. Regăsesc unul din expoziții care primește de la Robert Parker 100 de puncte. Reținuse că săn român și că scriu la o revistă de vin din România. Mi-a spus că are un prieten al cărui fiu studiază medicina la Timișoara. Gata, săntem prieteni. Oameni minunați, care fac vinuri minunate. Entuziasmul meu crește pînă cînd mă sună Carmen și-mi spune că trenul de întoarcere pleacă peste zece minute. Iar următorul este dimineața la sâse. Aleg să plec imediat și, nu știu cum se face că post-gustul acestei întîmplări mi se pare că-l regăsesc și astăzi. În palatul meu gustativ stă îngropată o seară minunată.

Bun, și ce-i cu Paharnicii?! Cum devii Paharnic al papilor? Michel Blanc mi-a spus că el să propune și că tot el va ține un fel de *laudatio* la ceremonie. Pentru asta trebuie să răspund la un chestionar. Îl primesc cu o lună înainte, îl completez, îl trimit. Si aştept seara cea mare. Despre care voi scrie în numărul viitor.